

T.C.  
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETMELERİN SOSYAL SORUMLULUK ÇERÇEVESİNDE  
TOPLUMUN AFETLERE HAZIRLANMASINDA  
FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN OLUŞTURULMASINDAKİ  
ROLÜ VE ÖNEMİ

İŞLETME ANABİLİM DALI  
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan  
İbrahim BERBER

Tez Danışmanı  
Prof.Dr. İsmail DALAY

İSTANBUL-2016



## TEZ TANITIM FORMU

- ADI SOYADI** : İbrahim BERBER
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Çerçevesinde Toplumun Afetlere Hazırlanmasında Farkındalık Düzeylerinin Oluşturulmasındaki Rolü ve Önemi
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : İşletme
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 29.06.2016
- SAYFA SAYISI** : 100
- TEZ DANIŞMANI** : Prof.Dr. İsmail DALAY
- DİZİN TERİMLERİ** : Afet, İşletme, Sosyal Sorumluluk, Farkındalık.
- TÜRKÇE ÖZET** : Bu tez, işletmelerin sosyal sorumluluk çerçevesinde toplumun afetlere hazırlanmasında farkındalık düzeylerinin oluşturulmasındaki rolü ve öneminin neler olduğuna yönelik, alan uygulamalı bir çalışmadır.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü  
2. YÖK Ulusal Tez Merkezi

İbrahim BERBER

T.C.  
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETMELERİN SOSYAL SORUMLULUK ÇERÇEVESİNDE  
TOPLUMUN AFETLERE HAZIRLANMASINDA  
FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN OLUŞTURULMASINDAKİ  
ROLÜ VE ÖNEMİ

İŞLETME ANABİLİM DALI  
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan  
İbrahim BERBER

Tez Danışmanı  
Prof.Dr. İsmail DALAY

İSTANBUL-2016

## BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

İbrahim BERBER

.... /...../ 2016



**T.C.**  
**İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

İbrahim BERBER'in "İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Çerçevesinde Toplumun Afetlere Hazırlanmasında Farkındalık Düzeylerinin Oluşturulmasındaki Rolü ve Önemi"adlı tez çalışması, jürimiz tarafından İşletme anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

*Prof.Dr. İsmail DALAY*

*Danışman*

Üye

*Yrd.Doç.Dr. Atilla HAZAR*

Üye

*Yrd.Doç.Dr. Mustafa YURTTADUR*

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2016

*Doç. Dr. Ragıp Kutay KARACA*

Enstitü Müdürü

## ÖZET

Afetler dünyanın yaşadığı zorlu sınavlardan birisidir. Doğal afetlerin yanı sıra bir de insan kaynaklı afetler türemiş olup sayısı da her geçen gün artmaktadır. Bu durumda da hem sivil toplumun hem de toplumun temel taşlarından işletmelerin üzerine düşen çeşitlilik sorumluluklar söz konusudur. İşletmelerin üzerine düşen bu sorumlulukları ele aldığımız çalışmada sorumlulukların afetler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın giriş bölümünün ardından sosyal sorumluluk kavramı ele alınarak tanımsal karşılığı, ilkeleri, tarihçesi, modelleri ve uygulamalarını da kapsayan detaylı bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde işletmelerin çevre ilişkileri ve çevre yönetimi üzerinde durularak küresel çevre sorunlarına, çevre yönetim standartlarına ve işletmelerin yaklaşımlarına yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde afet kavramı ele alınarak türlerinden, nedenlerinden ve hem dünyada hem de ülkemizdeki afetler ile afet yönetimlerinden bahsedilmiştir. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise gerçekleştirilen anket çalışması sonucu elde edilen veriler eşliğinde analiz gerçekleştirilmiş, elde edilen bulgular yorumlanarak sonuç kısmı ile birlikte çalışma tamamlanmıştır.

**Anahtar Sözcükler:** Afet, İşletme, Sosyal Sorumluluk, Farkındalık, Çevre, Paydaş, Model.

## SUMMARY

Disaster is one of the toughest exams where in the world. As well as a number of natural disasters has been derived from human-induced disasters are increasing every day. In this case, all the civil society as well as the variety of responsibilities falling upon the business of the cornerstones of society is concerned. The study of responsibilities we have dealt with these responsibilities fall on the business impact of disasters was examined. In line with this definition, the concept thensocial money by taking responsibility for the introduction of the work, principles, history was carried out a detailed study of the models and their applications.

In the second part of the study of environmental business relations with an emphasis on environmental management and global environmental problems, it is given to environmental management standards and approaches to business. By taking the concept of the kind of disasters in the third part of the study, and both of the reasons mentioned in the world of disaster management and disaster in our country. In the fourth and final part of the study analyzed the results of a survey conducted in the presence of the obtained data was performed, detecting the resulting work was completed with the conclusion part.

**Key Words:** Disaster, Management, Social Responsibility, Awareness, Environment, Stakeholders, Modal.



## İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET .....	I
SUMMARY .....	II
İÇİNDEKİLER .....	III
KISALTMALAR LİSTESİ .....	VII
TABLolar LİSTESİ .....	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ .....	IX
EKLER LİSTESİ .....	X
ÖNSÖZ .....	XI
GİRİŞ .....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
<b>SOSYAL SORUMLULUK İLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR .....</b>	<b>3</b>
<b>1.1. SOSYAL SORUMLULUĞUN TARİHÇESİ, SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMI, SOSYAL SORUMLULUĞUN DOĞUŞUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER, SOSYAL SORUMLULUK AMAÇLARI VE İLKELERİ .....</b>	<b>3</b>
1.1.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı .....	3
1.1.2. Sosyal Sorumluluğun Tarihçesi .....	5
1.1.3. İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Fikrini Etkileyen Kuramlar .....	6
1.1.3.1. Ekonomik Güç Kuramı .....	8
1.1.3.1.1. İş Hayatı – İnsan – Ahlak Üçlüsü.....	9
1.1.3.1.2. Dünya’da Ticaret.....	10
1.1.3.1.3. İş Hayatı ve Kişiler Küresel Düşünmektir.....	10
1.1.3.1.4. İş Hayatının Başarısı Toplum Başarısı İle Özdeşdir.....	12
1.1.3.1.5. İş Hayatının Temeli İnsan Topluluğudur.....	12
1.1.4. Başka Yaşanacak Gezegen Yoktur .....	13
1.1.5. Otolimitasyon Kuramı .....	13
1.1.6. Sürdürülebilir Kalkınma .....	1414
1.1.7. Kurumsal Hesap Verilebilirlik Kuramı.....	15
1.1.8. Sosyal Sorumluluk İlkeleri .....	16
<b>1.2. SOSYAL SORUMLULUK MODELLERİ, SOSYAL SORUMLULUK İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....</b>	<b>18</b>
1.2.1. Ackerman’ın Sosyal Duyarlılık Modeli.....	20
1.2.2. Davis’in Sosyal Sorumluluk Modeli .....	21
1.2.3. Sethi’nin Sosyal Sorumluluk Modeli.....	23
1.2.4. Carroll’un Dört Boyutlu Sosyal Sorumluluk Modeli.....	24
1.2.5. Wartrick ve Cochran Sosyal Performans Modeli.....	24
1.2.6. Wood Kurumsal Sosyal Performans Modeli.....	25
1.2.7. Swanson Kurumsal Performans Modeli .....	25
<b>İKİNCİ BÖLÜM .....</b>	<b>27</b>
<b>İŞLETME VE ÇEVRE.....</b>	<b>27</b>
<b>2.1.ÇEVRE KAVRAMI, ÇEVRE SORUNLARI VE ÇEVRE SORUNLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER .....</b>	<b>27</b>
2.1.1. Çevre Kavramı .....	25
2.1.2. İşletmenin Çevre Faktörleri .....	25
2.1.2.1. Ekonomik Çevre .....	28

2.1.2.2. Sosyal Çevre .....	28
2.1.2.3. Teknolojik Çevre.....	28
2.1.2.4. Siyasal Çevre .....	28
2.1.2.5. Ekolojik Çevre .....	28
2.1.3. Çevre Kirliliği .....	28
2.1.3.1. Fiziksel Kirlenme .....	29
2.1.3.2. Kimyasal Kirlenme.....	29
2.1.3.3. Biyolojik Kirlenme .....	30
2.1.4. Çevre Sorunlarını Etkileyen Faktörler .....	30
2.1.4.1. Nüfus.....	30
2.1.4.2. Sanayileşme ve Çevre.....	30
2.1.4.3. İklim Değişikliği .....	31
2.1.5. Küresel Çevre Sorunları .....	32
2.1.5.1. Hava Kirliliği.....	32
2.1.5.2. Su Kirliliği.....	32
2.1.5.3. Toprak Kirliliği.....	33
2.1.5.4. Gürültü Kirliliği .....	33
<b>2.2. İŞLETMELERİN ÇEVRE STRATEJİLERİ VE ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ</b>	<b>34</b>
2.2.1. İşletmelerin Çevre Stratejileri .....	34
2.2.1.1. Çevre Yönetim Sistemi Nedir.....	35
2.2.2.1. Çevre Yönetim Sistemi Kurma Aşamaları.....	35
2.2.2.2. Uluslararası Çevre Standardı.....	36
<b>2.3. İŞLETMELERLE İLGİLİ ÇEVRE YÖNETİM İLKELERİ</b>	<b>37</b>
2.3.1. Kirleten Öder .....	37
2.3.2. Yükün Paylaşılması İlkesi .....	37
2.3.3. Önleme İlkesi .....	38
2.3.4. İşbirliği İlkesi .....	38
<b>2.4. İŞLETMELERİ ÇEVREYE DUYARLI OLMAYA İTEN NEDENLER</b>	<b>38</b>
2.4.1. Yasal Sorumluluklar .....	39
2.4.2. Çevresel Bilinç .....	39
2.4.3. İşletmelerde Sosyal Sorumluluklar .....	39
2.4.4. Yetkili Kurumların Politika ve Çalışmaları .....	40
2.4.5. Uluslararası Çevresel Gelişmeler .....	40
2.4.6. Rekabet.....	41
2.4.7. Maliyet Faktörleri .....	41
<b>2.5. İŞLETMELERİN ÇEVREYE DEĞİŞİK YOLLARLA YARDIMCI OLABİLİRLER</b>	<b>42</b>
2.5.1. Engelleyici Rolü .....	43
2.5.2. İyileştirici Rolü .....	43
2.5.3. Farkındalık Rolü .....	43
<b>ÜÇÜNCÜ BÖLÜM</b>	<b>45</b>
<b>AFET VE AFET YÖNETİMİ</b>	<b>45</b>
<b>3.1. TEMEL KAVRAMLARI, TÜRLERİ, AFETİN BÜYÜKLÜĞÜNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER</b>	<b>45</b>
3.1.1. Afetle İlgili Temel Kavramlar .....	45
3.1.1.1. Afet.....	45
3.1.1.2. Risk .....	46
3.1.1.3. Tehlike.....	46

3.1.1.4. Kapasite .....	47
3.1.1.5. Zarar Görebilirlik .....	47
3.1.1.6. Tehlikenin Afete Dönüşmesi .....	47
3.1.2. Afet Türleri .....	47
3.1.2.1. Doğal Afetler.....	48
3.1.2.1.1. Deprem.....	48
3.1.2.1.2. Sel .....	48
3.1.2.1.3. Çığ.....	49
3.1.2.1.4. Erozyon .....	49
3.1.2.1.5. Hortum.....	49
3.1.2.1.6. Yıldırım .....	49
3.1.2.1.7. Tsunami.....	49
3.1.2.1.8. Kuraklık.....	49
3.1.2.2. Teknolojik (İnsan Kaynaklı) Afetler.....	49
3.1.2.2.1. Nükleer Biyolojik Kazalar .....	50
3.1.2.2.2. Bilişim Saldırıları .....	50
3.1.2.2.3. Taşımacılık Kazaları .....	50
3.1.2.2.4. Nüfus Yoğunluğundan Meydana Gelen Kazalar.....	50
3.1.2.2.5. Endüstriyel Kazalar .....	51
3.1.2.2.6. Göçmenler ve Yerlerinden Edilenler.....	51
3.1.3. Afetlerin Büyüklüğüne Etki Eden Etkenler .....	51
3.1.4. Alternatifler İtibariyle Afetlerin Açıklamaları .....	53
3.1.4.1. Dinsel Retorik .....	53
3.1.4.2. Doğal Retorik.....	53
3.1.4.3. Sosyal Retorik .....	54
3.1.5. Sosyal Bilimler Yönünden Doğal Afet Kavramı .....	54
3.1.5.1. Sosyal Yönüyle Afet Türleri .....	54
3.1.5.1.1. Toplum Tipi Afetler.....	55
3.1.5.1.2. Toplum Tipi Olmayan Afetler.....	55
3.1.5.1.3. Katastofik Hadiseler.....	55
3.1.5.2. Doğal Afetlerin Oluşumuna Sosyal Faktörlerin Etkisi .....	55
3.1.5.3. Doğal Afetler ile İlgili Kurumlar .....	55
<b>3.2. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE AFETLER .....</b>	<b>56</b>
3.2.1. Dünya'da Afetler .....	56
3.2.2. Türkiye'de Afetler .....	59
<b>DÖRDÜNCÜ BÖLÜM .....</b>	<b>61</b>
<b>UYGULAMA .....</b>	<b>61</b>
<b>4.1. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....</b>	<b>62</b>
<b>4.2. ARAŞTIRMANIN KISITLARI .....</b>	<b>63</b>
<b>4.3. VERİ TOPLAMA .....</b>	<b>63</b>
<b>4.4. VERİ YÖNTEMİ.....</b>	<b>63</b>
4.4.1. Kuramsal Çerçeve.....	63
4.4.2. Araştırmanın Hipotezleri .....	63
<b>4.5. DEĞERLENDİRME.....</b>	<b>64</b>

SONUÇ ÖNERİLER.....	91
KAYNAKÇA .....	94
EKLER.....	1
EK-A.....	-



## KISALTMALAR LİSTESİ

<b>A.G.E.</b>	: ADI GEÇEN ESER
<b>AB</b>	: AVRUPA BİRLİĞİ
<b>BM</b>	: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
<b>BSC1- SEDEX</b>	: ETİK UYGUNLUKLARIN DENETİM TÜRÜ
<b>ISO 9000</b>	: KALİTE STANDARDI
<b>ISO 9001</b>	: TOPLAM KALİTE STANDARDI
<b>ISO 14000</b>	: ULUSLAR ARASI ÇEVRE STANDARDI
<b>ISO 14001</b>	: ÇEVRE YÖNETİM STANDARDI
<b>KSS</b>	: KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK
<b>OECD</b>	: EKONOMİK KALKINMA VE İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ
<b>S.</b>	: SAYFA
<b>SS.</b>	: SOSYAL SORUMLULUK
<b>TSE 22000</b>	: GIDA GÜVENLİĞİ YÖNETİM SİSTEMİ
<b>VB.</b>	: VE BENZERİ
<b>Vd.</b>	: VE DEVAMI

## TABLolar LİSTESİ

### SAYFA

<b>Tablo-1</b> Tipik Modern Bir Organizasyonun Paydaşları ve Yönetimin Onlara Karşı Sosyal Sorumluluklarından Bazı Örnekler.....	17
<b>Tablo-2</b> Gürültü türlerinin dB etkisi ve Psikolojik Etkileri.....	34
<b>Tablo-3</b> Katılımcı Firmaların Çalışan Sayısı Dağılımı.....	64
<b>Tablo-4</b> Katılımcı Firmaların Faaliyet Süresi Dağılımları .....	65
<b>Tablo-5</b> Katılımcı Firmaların Sahip Oldukları Toplam Kalite Standartları Dağılımı .....	66
<b>Tablo-6</b> Katılımcı Firmaların Hukuki Statü Dağılımı .....	67
<b>Tablo-7</b> Katılımcı Firmaların Araştırma Sonuçlarını Talep Dağılımı.....	68
<b>Tablo-8</b> Afet Soruları Faktör Analizi .....	72
<b>Tablo-9</b> Katılımcı Firmaların Afet Soruları Cevap Dağılımı.....	72
<b>Tablo-10</b> Kurumsal Sosyal Sorumluluk Soruları Faktör Analizi .....	75
<b>Tablo-11</b> Katılımcı Firmaların Kurumsal Sosyal Sorumluluk Soruları Cevap Dağılımı.....	75
<b>Tablo-12</b> Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulama Sorusu .....	76
<b>Tablo-13</b> Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyet Sorusu.....	75
<b>Tablo-14</b> Çalışan Sayısı-Afet Yönetimi Soruları İlişkisi.....	76
<b>Tablo-15</b> Çalışan Sayısı-Kurumsal Sosyal Sorumluluk İlişkisi.....	82
<b>Tablo-16</b> Hizmet Yılı-İşletmelerde Afet Soruları İlişkisi.....	84
<b>Tablo-17</b> Hizmet Yılı-Kurumsal Sosyal Sorumluluk Soruları İlişkisi .....	87
<b>Tablo-18</b> İşletmelerin Sivil Toplum Kuruluşları ile İlişkisi .....	89

## ŞEKİLLER LİSTESİ

	SAYFA
<b>Şekil-1</b> Katılımcı Firmaların Çalışan Sayısı .....	66
<b>Şekil-2</b> Katılımcı Firmaların Faaliyet Süresi .....	66
<b>Şekil-3</b> Katılımcı Firmaların Sahip Oldukları Toplam Kalite Standartları .....	67
<b>Şekil-4</b> Katılımcı Firmaların Hukuki Statü.....	68
<b>Şekil-5</b> Katılımcı Firmaların Araştırma Sonuçlarını Talep.....	69
<b>Şekil-6</b> Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulama .....	76
<b>Şekil-7</b> Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyet.....	76



## EKLER LİSTESİ

**EK-A** Anket Formu İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Çerçevesinde Toplumun Afetlere Hazırlanmasında Farkındalık Düzeylerinin Oluşturulmasındaki Rolü ve Önemi.





## ÖNSÖZ

Türkiye coğrafi özellikleri itibarı ile dünyanın en aktif deprem kuşağının olduğu bölgelerden bir tanesidir. Geçmişten günümüze bu coğrafyada meydana gelen afetlerde önemli sayılabilecek can kayıpları ve maddi kayıpların yaşandığı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Afetler, umulmadık zamanlarda toplumu olağanüstü etkileyerek hayatı felç edebilecek seviyelere kadar ulaşmaktadır. Nasıl ki afetler geçmişte olduysa mutlaka gelecekte de olacaktır. Afetlerin olmasını engellemek mümkün değildir. Ancak Afetlerin oluşturabileceği zararları minimum seviyelere indirmek insanların elindedir. Bu sebeptendir ki toplumun afetlere hazırlıklı olması yaşanılacak afetlerin zararını asgari seviyeye indirebilecektir.

Afetlere hazırlığı sadece devletin belirli bir kurumuna yüklemek ve her şeyi oradan beklemek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Bu nedendir ki toplumun bir parçası olan işletmelerinde afetlere hazırlıkta önemli bir yeri olacaktır.

İstanbul İkitelli Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren tekstil işletmelerine yönelik yapılan bu araştırmada işletmeler ana faaliyetlerini yürütürken sosyal sorumluluk çerçevesinde toplumun afetlere hazırlanması konusunda rollerinin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada öncelikle sosyal sorumluluk kavramı detaylarıyla incelenmiş, dünyada ve Türkiye’de sosyal sorumluluğun işletmeler için ne anlama geldiği araştırılmıştır. Bununla birlikte sosyal sorumluluk fikrinin doğuşunu etkileyen kuramlarda incelenmiştir. İşletmelerin sosyal sorumluluk alanları incelenerek, çevre ve küresel çevre sorunları üzerinde durulmuştur. Başka yaşanacak gezegen olmadığından hareketle işletmeleri çevreye duyarlı olmaya iten nedenler ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Afet kavramı incelenerek alternatif afet yaklaşımları araştırılmış farklı bir bakış açısı getirilmeye çalışılarak, dünyada ve ülkemizde afetler incelenmiştir.

İstanbul İkitelli Organize Sanayi Bölgesindeki tekstil işletmelerine yönelik alan araştırmasında işletmelerin afetlerle ilgili yükümlülüklerini yerine getirirken asgari seviyede bu faaliyetlere yer verildiği gözlemlenmiştir. Mevcut yasal boşluklar ve işletmelerin varlığını sürdürebilmeleri için öncelikli hedefleri arasında sosyal sorumluluk faaliyetlerine yeterince bütçe, kaynak, insan ve zaman ayıramadıkları gözlemlenmiştir. Afetlere hazırlık belirli bir mekan ve zamanla sınırlı olamaz. Toplumunu oluşturan tüm kesimlerin afetlere hazırlıkta bilgili olma ve sorumluluk olma yeteneklerinin artırılması için bıkmadan usanmadan bu

konularda eğitim faaliyetleri gereğince yapılmalıdır. Afetlere hazırlıklı olabilme belirli bir kültür ile olduğuna göre geleceğin yöneticileri olacak, çalışma hayatına atılacak kişilere küçük yaşlarda iken bu kültürün yani afet kültürünün kazandırılması gerekir. Herkes evinin önünü süpürürse mahalle temiz olur düşüncesinden hareketle işletmelerde bu konuda duyarlı olmak ve sorumluluk almak için harekete geçmek durumundadırlar.

Bu çalışmanın hazırlanmasında benden desteğini esirgemeyen ve daha önceden yazdığım Japonya'dan Van'a Depremden Tsunami'ye Artakalanlar adlı kitabıma da düşüncelerini aktaran danışman hocam sayın Prof. Dr. İsmail DALAY'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca anket çalışmalarım esnasında bahse konu bölgeyi çok iyi bilen ve beni işletmelere yönlendiren Tekstil Üretim koordinatörü değerli dostum Sayın Ali TAŞTEKİN'e de teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı başta afetlerde insan hayatı için gönlünü ve yüreğini ortaya koyan tüm afet çalışanlarına, ülkemizin güvenliği birlik ve düzeni için çalışan güvenlik görevlilerimize ve canımdan çok sevdiğim iki kızım ve eşime ithaf ediyorum. Yüksek Lisans eğitimim süresince değerli katkılarından dolayı İstanbul Gelişim Üniversitesi hocalarıma; Prof. Dr. İsmail DALAY'a şükranlarımı sunuyorum.

İbrahim BERBER

## GİRİŞ

Bu çalışmada işletmelerdeki sosyal sorumluluk kavramı ve afet kavramı üzerinde durulacaktır. Bu çalışma sonucunda sosyal sorumluluğun önemini ve afet yönetiminde sosyal sorumluluğun önemi üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın amacı bireylere sosyal sorumluluk kavramını öğretmek ve afetlere karşı sosyal sorumluluğun kullanımını göstermektir. Çalışmamız literatür taraması sonucunda elde ettiğimiz makale ve tezlerle ayrıca kişisel görüşlerle sınırlıdır. Çalışmamız literatür taraması yapılarak kişisel bilgi ve deneyimlerimiz katılarak ele alınmıştır. Literatür kısmının yanı sıra toplanan anket verileri doğrultusunda analiz çalışmasına yer verilecektir.

Çalışmanın hipotezleri şu şekildedir:

H<sub>10</sub>: İşletmeler afet yönetimine önem vermemektedirler.

H<sub>1A</sub>: İşletmeler afet yönetimine önem vermektedirler.

H<sub>20</sub>: Afet kavramı işletmelerce anlaşılmamaktadır.

H<sub>2A</sub>: Afet kavramı işletmelerce anlaşılmaktadır.

H<sub>30</sub>: İşletmeler sosyal sorumluluk kapsamında afet konularında kendilerinden beklenenleri yerine getirememektedirler.

H<sub>3A</sub>: İşletmeler sosyal sorumluluk kapsamında afet konularında kendilerinden beklenenleri yerine getirebilmektedirler.

H<sub>4</sub>: İşletmeler sivil toplum kuruluşlarıyla afet konusunda ortak çalışmamaktadırlar.

H<sub>4A</sub>: İşletmeler sivil toplum kuruluşlarıyla afet konusunda ortak çalışmaktadırlar.

Çalışma dört ana bölüm olarak planlanmıştır. Bu bölümlerin başlıklarını, alt başlıklarını ve kapsamını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

Birinci bölümde, sosyal sorumluluk kavramı, sosyal sorumluluğun ilkeleri, sosyal sorumluluk tarihçesi, işletmelerde sosyal sorumluluk fikrinin doğuşunu etkileyen kuramlar, sosyal sorumluluk için yerine getirilmesi gerekenler, sosyal sorumluluk modelleri, sosyal sorumluluğun savunucusu ve karşısında olan görüşler, işletmelerde sosyal sorumluluk uygulamaları, sosyal sorumluluk kampanyalarının uygulanması, sosyal sorumluluk uygulama yöntemleri, sosyal sorumluluk faaliyetlerinde amaçlanan ve işletmelerin sosyal sorumluluk alanları vb. konularına yer verilmiştir.

İkinci bölümde, çevre kavramı, çevre kirliliği, küresel çevre sorunları, çevre sorunlarını etkileyen faktörler, işletmelerin çevre stratejileri ve çevre yönetim sistemi, uluslararası çevre standardı (ISO 14000), işletmelerle ilgili çevre yönetim

ilkeleri ve işletmeleri çevreye duyarlı olmaya iten nedenler vb. konularına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, temel kavramlar, afet türleri, afetlerin büyüklüğüne etki eden etkenler, afetlerin alternatif açıklamaları, doğal afet kavramının sosyal bilimler açısından tanımı, Dünya'da afetler, Türkiye'de afetler, vb. konulara yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde, "İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Çerçevesinde Toplumun Afetlere Hazırlanmasında Farkındalık Düzeylerinin Oluşturulmasındaki Rolü ve Önemi" başlığı ile yapılan araştırma sonucu elde edilen bulgular istatistiki yöntemler kullanılarak analiz edilmiş, analiz sonuçları izah edilmiş, bulgular yorumlanarak çözüm önerileri geliştirilmiş ve ilgili tüm tarafların faydasına sunulmuştur.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### SOSYAL SORUMLULUK İLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR

#### 1.1. SOSYAL SORUMLULUĞUN TARİHÇESİ, SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMI, SOSYAL SORUMLULUĞUN DOĞUŞUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER, SOSYAL SORUMLULUK AMAÇLARI VE İLKELERİ

##### 1.1.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı

Sorumluluk, bireyin kendi söz ve hareketlerinin veya kendi yetki alanına giren davranışlarının sonuçlarını üstlenmesidir. Sorumluluk duygusu kişisel bir duygu olmakla birlikte, toplumsal bir yapı içerisinde anlamlı hale gelir. Bu duygu bir kültür sonucu oluşur, kültür ise toplumların yaşayış biçimi ve hayatı anlamlandırmalarını sağlayan önemli bir unsurdur. Toplumsal ilişkiler sonucu oluşan kültür, o toplumda yaşayan insanların birbirlerine karşı görevlerini, ilişki biçimlerini belirler ve ona uygun davranma sorumluluğunu kazandırır. İnsanların sorumluluk duygusu, kültürlü olmaları ile doğru orantılıdır. Yani sorumluluk, eğitimle ve kültürle kazanılır. Sorumluluk, eğitimin ve kültürün artması ile olumlu yönde gelişir<sup>1</sup>.

Kişi öncelikli olarak kendisine karşı sorumludur. İnsanın kendisine olan bu sorumluluğu, sahip olduğu maddi ve manevi değerlerini, doğru, yerinde ve zamanında kullanmasını içerir. Kişisel sorumluluk iki değişik şekilde ortaya çıkar. Bunlar<sup>2</sup>:

1. İç sorumluluk,
2. Dış sorumluluk, olarak ifade edilebilir.

Sosyal sorumluluğunu yerine getirmenin işletmelere sağlayacağı faydalar şunlardır<sup>3</sup>:

1. İşletmeler modern toplumla bağımlı sistemlerdir ve işletme ile toplum arasındaki karşılıklı bu bağımlılık işletmenin faaliyetini büyük ölçüde etkilemektedir. İşletmenin çevresinde bulunan menfaat gruplarının beklentileri tatmin edildiği ölçüde işletmenin yaşamı tehlikeye girmez. İşletmenin sosyal

<sup>1</sup><http://ismaildalay.blogspot.com.tr/2015/02/yonetim-organizasyon-bolum-1.html> (Erişim tarihi:14.05.2016)

<sup>2</sup> Ömer Torlak, **Pazarlama Ahlakı: Sosyal Sorumluluk Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışlarının Analizi**, Beta Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul, 2003, ss.18

<sup>3</sup> Şevki Özgener, "Organizasyonlarda İş Ahlakının Kurumsallaşması", **M.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2000, Cilt: XVI, Sayı: I, s. 216.

katılımı desteklemesinde kamuoyunun görüşü önemli rol oynar. Çünkü verimlilik amaçları yaşamın kalitesiyle bir arada beklenmektedir.

2. Sosyal hareket, destekleyen bir halk itibarı yaratır. Böyle bir imaj yaratan işletmeler müşterileri, çalışanları ve yatırımcıları cezp edebilir. Daha iyi çevre, işletmenin gelecekteki refahı ve başarısı için daha yapıcı bir rol oynayacaktır.

3. İşletmeler güçlü beşeri ve maddi kaynaklara sahiptir, özellikle toplumun bazı sorunlarını çözmek için kendi kaynaklarını kullanan işletmeler sosyal sorunları çözebildikleri oranda kararlı bir çevrenin oluşmasına katkıda bulunacaklar ve bu durum uzun vadede işletme için faydalı olur.

4. İşletme çok fazla sosyal güce sahip ise, sosyal sorumluluk duygusunu da buna eşdeğer düzeyde genişletmelidir.

5. Her yönüyle saygın ilişkileri hedefleyen işletme, iyileştirilmiş bir çevrede başarılı olabilir ve kazanç sağlayabilir. Sosyal olarak sorumlu davranış menfaat gruplarının özellikle hissedarların uzun vadeli çıkarlarını en iyi şekilde gözetebilir.

6. Sosyal sorumluluklarını yerine getiren işletmeler ahlaki yükümlülüklerini tanımlayarak kamuoyunun değişen gereksinim ve beklentilerini karşılar ve işletmelerin yol açtığı sosyal sorunları çözer.

Sosyal sorumluluğun dezavantajları ise şöyle sıralanabilir<sup>4</sup>:

1. Bazı araştırmalar toplumun sosyal hareket yüzünden daha yüksek fiyatlar ödemek zorunda kaldığını göstermiştir. Çünkü neticede sosyal hareketlerin bedeli işletmenin sattığı mal ya da hizmetlerin fiyatına yansımaktadır.

2. Sosyal sorumluluk bütün toplumu ilgilendirir. Bu yüzden, toplumsal sorunların çözümünü işletmeler, iş adamları ve yöneticilerden beklemek insafsızlık olur.

3. İşletme hali hazırda bir sosyal kurum olarak yeterli güce sahiptir. Çok büyük sosyal etkiyi geliştirmesine izin vermeye gerek yoktur. Özellikle sonuçlarından sorumlu tutulamayacağı dikkat çekici alanlarda eyleme geçmesine izin verme akılcı olmaz.

Sosyal sorumluluk alanları ülkenin gelişmişlik, zenginlik düzeyi ile yakından ilgilidir. Ekonomik yönden gelişmiş fakat sosyal yönden gelişmemiş ülkelerde sosyal sorumluluk alanları farklı olacaktır. Genel olarak ekonomik ve sosyal açıdan gelişmiş ülkelerdeki işletmelerin sosyal sorumluluk alanları daha fazla olup toplumla müşterek hareket ederler. Gelişmiş ülkelerdeki işletme yöneticileri

---

<sup>4</sup> Özgener, a.g.e., s. 219.

genellikle sosyal sorumluluktan yana davranış gösterirler. Günümüzde sosyal sorumluluk alanlarını aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür<sup>5</sup>:

1. Tüketicilerin korunması ve tüketici haklarına saygılı olmak,
2. Doğal çevrenin korunması,
3. Gücünü kötüye kullanmamak,
4. Çalışma hayatının kalitesinin yükseltilmesi,
5. İstihdam alanları yaratmak,
6. İş ahlakı,
7. Sosyal yardımlar ve hizmetler,
8. Toplumun kültürel öğelerine saygı göstermek.

### 1.1.2. Sosyal Sorumluluğun Tarihçesi

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının ortaya çıkışı ve yıllar içerisindeki gelişimi incelendiğinde ilk olarak 1953 yılında H.Bowen'in yazmış olduğu "İşadamlarının Sosyal Sorumlulukları" isimli kitapta kullanıldığı görülmektedir. Bowen, kitabında iş adamlarının, toplumun değer ve amaçlarıyla örtüşen sosyal sorumluluk faaliyetleriyle ilgilenmeleri gerektiğini savunmuştur. Sanayi devrimi sonrası gelişen süreç içerisinde üretim tekniklerini geliştirilmiş, küreselleşme artmıştır. Bu gelişim ve artış ile birlikte de kar marjları artmış ve karlılık öncelik haline gelmiştir. Bu gelişmeler sonucunda hem Avrupa'da hem de Amerika'da sosyal bilinç ve sorumluluk kavramları oluşturulmuştur. Büyük şirketlerin oluşumu ile birlikte sosyal bilinç ve sorumluluk kavramları da belirginleşmiştir. Bu kavramların en belirgin gelişimi ise Amerika'da bazı şirketlerin haksız rekabet suçlamalarına maruz kalmaları ve bu suçlamalarının ispatlanmaları ile birlikte gerçekleşmiştir<sup>6</sup>.

Şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk kavramı doğrultusunda bir tutum sergilemeleri tamamı ile şirket gönüllülükleri ile gerçekleşmemiştir. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının uygulanabilirliğinin artırılmasında toplumsal baskının çok önemli bir payından bahsetmek mümkündür.

1980'li yıllarda borsanın küresel çapta öneminin artması ile birlikte şirketlerin sosyal sorumluluk değerlendirme ve raporlamaları azalmış, 90'lı yıllar ile birlikte küreselleşme ve özelleştirme akımı ile de kurumların, uluslararası kuruluşların kalite ve karşılıklı kazanç kavramları, sosyal ve bilgi paylaşma sorumlulukları tekrar önem kazanmaya başlamıştır.

<sup>5</sup><http://ismaildalay.blogspot.com.tr/2015/02/yonetim-organizasyon-bolum-1.html> (Erişim tarihi:14.05.2016)

<sup>6</sup> Ceyda Aydede, **Yükselen Trend: Kurumsal Sosyal Sorumluluk**, İstanbul: MediaCat Kitapları, 2007, s. 23.

### 1.1.3. İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Fikrini Etkileyen Kuramlar

İçinde yaşadıkları topluma katkı yapan kurumların bir tür motive olma hali olan sosyal sorumluluk kavramına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Sosyal Sorumluluk kavramına dair görüşler, kavrama onay veren ya da vermeyen görüş açılarını ekonomik temelli olarak biçimlendirmektedir. Tarihsel süreci içinde sosyal sorumlulukla ilgili iki farklı görüş ortaya çıkmaktadır. Klasik görüş (ekonomik görüş) ve sosyo-ekonomik görüş.

Klasik görüş, ekonomik temelli olup işletmenin sadece karlarını maksimize etme sorumluluğunu ifade etmektedir. Görüş, işletmelerin sosyal konulara eğilmesiyle rekabetçi güçlerinin zayıflayacağını savunmaktadır. Bir işletmenin temel amacının üretim olduğunu belirten görüş doğal kaynaklardan yararlanarak kararlarını pazara göre veren ve kar elde eden bir işletmeyi öngörmektedir. Kar sağlamayı toplumsal faydanın önünde tutan bu anlayış, bütün kaynakları tek bir noktaya seferber etmenin gerekliliğini savunur. Bu görüş sosyal sorumluluk kavramının aleyhinde olan bir bakış açısına sahiptir. Milton Friedman tarafından ortaya konan bu yaklaşımda işletmenin sosyal sorumluluk adına yapacağı faaliyetler işletmenin kar düşüşüne, işletmenin maliyetlerinin çoğalmasına, işletme amaçlarının ek yükler getiren külfetler yüklenmesine ve toplumda işletme sorumluluğunun eksilmesine neden olduğu savları benimsenir.

Milton Friedman (1962) işletme yöneticilerinin sosyal sorumluluk isteklerini eleştirerek, sosyal sorumluluk doktrinini insanların güvenini sarsan yıkıcı bir doktrin olarak adlandırmakta ve eserinde “çok az akım, bizim bağımsız toplumumuzun dahi kurumsal yapılarının hissedarlarına olabildiğince para sağlamasını sosyal sorumluluk olarak kabul etme esaslarını böylesine temelden çürütebilir” demektedir. Benzer şekilde Adam Smith’de işletmenin öncelikli hedefinin kar olduğunu benimsemekte, bireysel çıkar ile toplum çıkarı arasında bir fark görmemektedir. Smith ekonominin düzenlenmesinin “görünmeyen el” tarafından gerçekleştirileceğini ifade etmektedir. Kazancını olabildiğince arttırmaya ve zararını azaltmaya çalışan üretici ya da tüketici farkında olmadan, bütünün refahı ile sonuçlanan genel eşitliğe yardımcı olmaktadır. Sosyal Sorumluluk kavramına destek vermeyen bu yaklaşıma göre; işletmelerde yöneticiler işletmenin sahibine karşı sorumludurlar. Dolayısıyla bu sorumlulukları yerine getirmek için bütün çabalarını kar elde etmeye yöneltmelidirler. Kar elde etmeye yönelik kurulan bir kuruluşun sosyal faaliyetleri yerine getirmesi asıl görevi değildir. Sosyal kararlar verebilmek bütün toplumu ilgilendiren bu konuda



yeterliliğe sahip uzmanlarda gerektirir. Bütün kaynaklar kar için kullanılmalıdır ve rekabet ortamında işletmeyi güçsüz bırakabilecek uğraşlardan kaçınılmalıdır. Sosyal sorunlar için yapılacak harcamalara dikkat edilmediği takdirde rekabetçi pozisyonun zayıflaması işletmeye zarar verebilmektedir. Özetle bu görüşe göre kar ve rekabet kavramları sosyal sorumluluk kavramının içeriğinin önüne geçebilecek güçlü dayanaklardır<sup>7</sup>.

Klasik Görüş anlayışını benimseyen düşünürlerin aksine sosyal sorumluluğu bir külfet gibi algılamanın ve ona tepki göstermenin doğruluğuna inanmayan görüşlerde mevcuttur. Önlem almanın daha tutarlı ve daha az maliyetli olacağını savunan sosyoekonomik görüş, işletmenin sosyal sorunlar daha ortaya çıkmadan önce bunları tahmin etmek gerekli tedbirleri aldığı anda sorunun ortaya çıktığındaki maliyetten daha düşük bir oranda maliyetle karşı karşıya kalacağını öngörmektedir. Aksi takdirde uygulanan ve toplum çıkarını gözetmeyen uygulamaların topluma ve işletmeye etik ve maddi zararlarının daha büyük oranda olacağını savunmaktadır.

Geleneksel yönetim düşüncesinden modern yönetim düşüncesine geçişle birlikte işletmeler, kapalı sistemler olma kimliğinden sıyrılıp açık yapılara dönüşme çabasına girişmiştir. Kapalı tanımının kendini açıkça ifade ettiği gibi bu tür sistemlerde açık olanla herhangi bir etkileşim söz konusu değildir. Kapalı bir sistemde içyapının ve görevlerin uygun bir biçimde düzenlenmesiyle başarıya ulaşılabileceği varsayılır. Oysa açık sistemde çevre faktörü gözetilir ve çevreden bir takım girdilerin alınarak mal veya hizmet şeklinde yine çevreye geliverileceği hedeflenir. Toplumla karşılıklı bir ilişkinin farkında olan açık sistem bir takım sorumlulukları da beraberinde getirir<sup>8</sup>. Klasik görüşe karşı olarak sosyal sorumluluğun lehinde olan fikirleri ortaya koyan bu görüşe; Elton Mayo, Peter Drucker, Adolp Berle, J.MKeynes gibi düşünürlerin çalışmalarında rastlanmaktadır. Thomas Petit, bu düşünürlerin öne sürdükleri farklı düşünceleri iki başlıkta özetlemiştir. Büyük işletmelerin sayısal olarak artması ve hacimlerinin genişlemesiyle endüstriyel toplumda ciddi ve insani sosyal sorunlar oluşmaktadır. Buna bağlı olarak sorunlara sebep olan bu işletmelerin yöneticileri gerekli tedbir ve çareleri almak yükümlülüğündedir. İşletme ya bu sorunları çözecek biçimde davranmalıdır ya da sorunları en aza indirgeyecek biçimde hareket etmelidir.

<sup>7</sup> Vedat Eren, "Kamu Yönetiminde Bir Rekabet Aracı Olarak Hizmet Karşılaştırması Yoluyla Yenilik ve Başarı Geliştirme", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 35, Sayı 2, 2002, s. 97.

<sup>8</sup> A. Nedim Karancı, *Farklılıkla Yaşamak Aile ve Toplumun Farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1997, s. 44.

Sosyo-Ekonomik görüş hayat kalitesinin yükseltilmesi, doğal kaynakların korunması, kar ile sosyal getiri arasındaki dengenin kurulması, kararların pazarlara göre verildiği ve toplum kontrolünde olduğu bir bakış açısını benimsemektedir. İşletmeler bir canlı varlık gibi çevresiyle etkileşim halindedir. Halkla iç içe olan işletmeler sadece üretim yapan klasik kuruluşlar değil aynı zamanda halka karşı sorumluluğu olan kuruluşlardır. İşletmeler temel amaçları olan verimlilik, etkinlik ve karlılık kavramlarını düşünürken çevreye uyumlu olma ilkesini de göz ardı etmemek zorundadırlar.

Sosyal Sorumluluk kavramı işletmeyi iki şekilde ele almaktadır. Yukarıdaki tanımlarda da gördüğümüz üzere işletmeyi ekonomik bir varlık olarak değerlendiren, kar elde etmesi, büyümesi ve sürekliliğini kazanması gerektiğini savunan ekonomik temelli bir bakış açısı diğeri ise işletmenin içinde faaliyet gösterdiği toplumun ihtiyaçlarını ve beklentilerini dikkate alması gereğini savunan ve günümüzde giderek daha fazla kabul gören insani odaklı diğeri bakış açısı<sup>9</sup>. Günümüz yaşam koşullarının getirdiği güçlü yaptırımlar, sosyal bir birey ve sosyal bir toplum olma yolunda kat edilen mesafeler işletmelere yaşadıkları toplumun vazgeçilmez bir parçası olduklarını şiddetle hatırlatır. İşletmelerin içinde yaşadıkları toplumun sorunlarına duyarsız kalması söz konusu olamaz. Sosyal sorunlarını çözebilmiş bir işletme daha karlı bir çevreye ortak olacaktır ve işletme çıkarlarının uzun vadeli olarak gözetilmesi hali işletmeye duyarlı bir bakış açısı kazandıracaktır.

Günümüzün çok karmaşık ve çeşitlenen sorunları işletmeleri elbette ilgilendirmektedir. İşletmeler sosyal sorunlara kendi istekleri ile yardımcı oldukları takdirde önlemlerini önceden alacak ve sonrasında oluşacak olası bir müdahaleyi ki “bu devlet tarafından da yapılabilir” önlemiş olacaklardır<sup>10</sup>.

### 1.1.3.1. Ekonomik Güç Kuramı

Kavramın aleyhinde olan görüşler işletmeye yüklenen maliyete odaklanırken işletmenin asıl amacı olan kardan uzaklaştığını savunur. Lehinde olan görüşler ise işletmenin sorumluluklarının topluma karşı yerine getirilmesi gereken bir zorunluluk olduğu konusunda taviz vermez. Son yıllarda önemli bir kavram haline gelen Sosyal Sorumluluk kavramının işletmeler yönünden ahlaki politikaları ve faaliyetleriyle finansal başarıları arasındaki ilişkinin doğru orantılı

<sup>9</sup> Erdal Koyuncu, “Kamuda Performans Yönetimi ve Avrupa Birliğinin Performans Yönetim Modeli”, *Türk İdare Dergisi*, Ankara, 2009, Sayı 465, s. 4.

<sup>10</sup> Koyuncu, a.g.e., s. 5.

olduğu konusunda fikir birliği vardır. Hızla devinen ve değişen dünyada naif bir kavram olarak korunan “yardımlaşma ve dayanışma” tanımları acımasız dünya düzeninin itibar sağlama ve koruma amacını sağlayan ya da sığınılan limanları haline gelmiştir<sup>11</sup>.

#### 1.1.3.1.1. İş Hayatı – İnsan – Ahlak Üçlüsü

Ahlak kavramının varlığı insanın oluşumuyla doğru orantılıdır. Ancak çağın ve toplumun özellikleri ahlak kavramını değiştirmiş, yön vermiş ve ona yol çizmiştir. Toplumların iyi ile kötü olanın netliğine ilişkin belirli bir kavrayışları, iyi insandan kötü insanın, erdemli kişiden erdemsiz kişiyi ayırırken başvurmuş oldukları bir takım ahlak ölçütleri bulunmaktadır. Dolayısıyla tarih boyunca iyi ve kötünden son derece farklı şeyler anlaşılmış olsa bile hemen hemen bütün toplumlarda “İyi” kendisine ulaşmak için gerekli bütün çabanın gösterildiği takdirde alınacak ödül tasarımıyla; “Kötü” ise kendisinden kaçınılmadığı takdirde bedeli ağır ödenecek bir ceza tasarımıyla ilişkilendirilerek düşünülmüştür.

Toplumları zengin ve mutlu yapan, doğal kaynaklardan çok, yetişmiş ve kaliteli insan gücü ve bu insan gücünün iyi yönetilmesidir. Bir toplumdaki iş ahlakı, o toplumdaki iş gücünün kalitesinin önemli bir göstergesidir. Yalnız başına teknik bilgi zenginlik ve mutluluk yaratmaya yetmediği gibi herkesin çalışmadan zengin olmayı hayal ettiği, kısa ve haksız yoldan para kazanmanın her şeklinin doğru kabul edildiği her yönetim kademesindeki rüşvet ve yolsuzlukların mevcut olduğu bir toplumda iş ahlakı oluşmadan yeni yatırımlar yapmak ve istihdam artışı beklemek doğru olmaz.

Bir işletmenin temel amacı topluma hizmet, sosyal sorumluluk, istihdam sağlamak ve global normları sağlamak gibi gözükse de asıl amacı kar elde etmektir. Bu nedenle işletmeler karını maksimize edecek yollara başvurabilirler. Çalışanlara daha az ücret vermek işletme açısından rasyonel bir karar olsa da ahlaki açıdan doğru değildir. Gerçi işletmeler uzun dönemli karlılığı düşünmeye başladıklarından dolayı çalışanlara az ücret vermek, uzun süreli karlılığı engelleyebilir. İşletmelerin sigortasız işçi çalıştırması, uygun çalışma şartlarının oluşturulmaması ve asgari ücretin altında maaş vermesi işletmelerin ahlak dışı davranışlardandır<sup>12</sup>.

---

<sup>11</sup> Koyuncu, a.g.e., s. 5.

<sup>12</sup> Karancı, a.g.e., s.47

### 1.1.3.1.2. Dünya’da Ticaret

Özel ticari organizasyonların kendi iç ve dış dinamikleri arasında uyum sağlama faktörünün etkisi gözlenir. Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının, içte hissedarlara kârlı bir yatırım olanağı yaratarak ve iş görenlere fiziksel ve finansal güvenliği olan bir çalışma ortamı sunarak ortaya çıkardığı olumlu sosyal ve çevresel süreçlerin, üzerinde ticari faaliyet gösterilen coğrafyanın insanlarından alınan destek, ticari ilişki kurulan kişi ve kurumların güveni ile tamamlanmasını kolaylaştırıcı bir etki yaratır.

Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarına ilişkin olarak yapılması gereken ikinci sorgulama, özel ticari organizasyonların bu uygulamaları yapmayı neden gönüllü olarak kabul ettikleri ve karşılığında ne gibi bir çıkar sağladıklarıdır. Toplum tarafından talep edilen kurumsal sosyal sorumluluğun, özel ticari organizasyonlarca, herhangi bir hukuki zorunluluk olmamasına rağmen kabullenilmesinin birincil nedeni, içinde ticari faaliyet gösterilen toplumdan tamamen ayrıksı bir biçimde ve yalnızca bir kâr mekanizması olarak örgütlenmenin negatif tepki yarattığının anlaşılmasıdır. Negatif tepki yalnızca elde edilen artı değeri paylaşmamanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaz<sup>13</sup>.

### 1.1.3.1.3. İş Hayatı ve Kişiler Küresel Düşünmektir

Yüzyılımızın başından itibaren, hatta geçen yüzyılın sonuna doğru bu yüzyılın çok daha farklılaşacağına sinyalleri verilmekteydi. Nitekim 1900’lü yılların başında Frederick W. Taylor tarafından kaleme alınan “Bilimsel Yönetim İlkeleri” adlı çalışma ile açıklanan yönetim gerçekleri, artık 21. yüzyılda yerini yeni gerçeklere ilişkin düzenlemelere terk etmek zorunda kalmıştır. Tarihsel süreç açısından bakıldığında örgütleri anlama amacıyla geliştirilen kuram ve yaklaşımlarda biçimsel örgüt açıklamalarından doğal örgüt açıklamalarına, daha sonra çevresiyle beraber ele alan bütünsel çağdaş yaklaşımlara ve son olarak ise örgüt kültürü, örgütler arası açıklamalar ile kamu-özel ayrımının olmadığı yönündeki yaklaşımlara doğru bir gelişme yaşandığı gözlemlenmektedir.

Bu çerçevede toplumsal yaşamı birçok yönde etkileyen küreselleşmenin örgüt ve yönetim çalışmaları için anlamı nedir? Günümüzde küreselleşmeyle birlikte toplumsal yaşamın örgütlü bir biçimde yapılaşma eğilimi tüm dünyada hâkim bir anlayışa dönüşmüştür. Özellikle ortaya çıkan bir dünya

---

<sup>13</sup> Karancı, a.g.e., s.48

toplumu imajı ve gerçekleri o kadar fazla artış göstermekte ve yoğunlaşmaktadır ki, toplumsal yaşam yerel ve ulusal olmaktan daha çok küresel bir çerçevede tartışılmaya başlamıştır. Bunun yanında hâkim olan örgütlü bir dünyada yaşama eğilimi formal ve rasyonel düzenlemelere değer vermekte ve bu da örgütleri güçlendirmektedir. Bir başka deyişle toplumlar; okullar, hastaneler, vakıflar, yardımlaşma dernekleri, iş dünyası ve devlet kurumları gibi yapılar da küresel standartlar ışığında formal ve teşkilatlı örgütlenmelere ihtiyaç duymaktadır. Bu farklı çerçevede örgütler; özerklik unsurlarıyla bağımsız aktörler gibi sınırlı, rasyonel, amaçları olan farklılaşmış yapılar olarak daha farklı bir anlam taşımaktadır.

Örgütler küreselleşmeden etkilenmekle kalmadı aynı zamanda bütün etkinlikleriyle küreselleşmeyi tetikledi, kolaylaştırdı, devam etmesine ve yayılmasına yardımcı oldu. Küreselleşmeyle birlikte artan rekabet, teknolojiadaki değişimler ve kaynakların daha iyi kontrol edilmesine artan gereksinim gibi ortaya çıkan etkenler örgütleri değişmez değişkenlerinin karmaşıklık ve karışıklık olduğu karmaşık toplumsal yapılar olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Üstelik küresel çevrenin çok hızlı değişimi örgütleri endişelendiren diğer bir zorluktur. Çevresel değişimleri anlamak ve yumuşak bir tepkide bulunmak evrensel olarak önemli sayılan bir başarı etkenidir. Ayrıca hız en kısa yolu tanımlayabilme becerisiyle ilişkilidir. Küreselleşmenin hızlanmasının örgütler üzerinde birçok etkisi vardır. Tüm dünyada gerçekleşen olayların ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik, ticari ve diğer etkilerinin uluslar, ulusal kültürler, zaman, mekân gibi geleneksel sınırları kolaylıkla geçebildiği tek ve bütünleşmiş bir dünyaya doğru yaklaşıldığı hissi küreselleşmeyle birlikte gün geçtikçe artmaktadır. Bu kesin sınırların çözülmesi önceden kesinmiş gibi görünen ayrımları belirsizleştirmektedir. Belirsizlikle beraber örgütleri kontrol etmek de zorlaşmaktadır<sup>14</sup>.

Ortaya çıkan küreselleşme ile rekabet artık yerel olmaktan çıkmıştır. Bugün hem insanların hem de örgütlerin karşı karşıya buldukları en büyük zorluk yaşadıkları yerel/küresel ikilemdir. Bu yeni çerçeveye uyum sağlayabilmek hayati önem taşımaktadır.

---

<sup>14</sup> İsmet Mucuk, *Modern İşletmecilik*, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2001, s. 27.

#### **1.1.3.1.4. İş Hayatının Başarısı Toplum Başarısı İle Özdeşir**

Gerek toplumlar, gerek kuruluşlar için başarının altın anahtarı insan faktörüdür. Bu sebeple iktisadi faaliyetlerde insan unsurunu ihmal ederek, özellikle de insanın manevi özelliklerini, ruh ve his dünyasını görmezden gelerek istikrarlı, kalıcı başarılar elde etmek mümkün olmadığı gibi dengeli bir iktisadi yapıya ve huzurlu bir topluma sahip olmak da düşünülemez. Zira uzun vadeli, istikrarlı başarılar ancak erdemli insanların gayretleri ile elde edilebilir.

Diğer yandan iş hayatında erdemli insandan bahsederken “başarı” kıstaslarının ne olması gerektiği de yeniden gözden geçirilmelidir. Kapitalist toplum modeli başarı ölçütlerini bireysel fayda maksimizasyonu ve maddi kazançla sınırlamıştır. Tüketim toplumunda insanların istek ve arzuları sürekli biçimde kamçılanmakta, tahrik edilmektedir. Devamlı artan bir tazyik altında kalan insanlar, iş hayatında adeta bitiş çizgisini hiç göremeyen bir yarış atı gibi, gece gündüz çalışmakta ancak hep daha fazlası peşinde koşmakta ve doymak bilmeyen iştahını tatmin edememektedir. Bu durum üretici-tüketici, işçi-iş- veren, satıcı-müşteri, iş hayatının tüm paydaşları açısından ahlaki değerleri erozyona uğratmakta, kişileri ve kuruluşları başarısızlığa ve tatminsizliğe itmektedir. 2008 yılından itibaren art arda yaşanmakta olan küresel iktisadi krizler ahlaki değerlerin ihmal edilmesinin yol açtığı sorunları bir kere daha gündeme getirmiş ve tüm dünyada, mevcut değerleri ile kapitalist sistemin tartışılmasına sebep olmuştur<sup>15</sup>.

#### **1.1.3.1.5. İş Hayatının Temeli İnsan Topluluğudur**

Bu konuyu şöylece özetleyebiliriz; İnsanı çalışmaya sevk eden ihtiyaçların karşılanmasıdır. İhtiyaçları karşılama para ile olduğuna göre para çalışmayı etkileyen önemli bir faktördür. Ancak para amaç değildir, çünkü sadece ihtiyaçların karşılanmasında kullanılan bir değiştirme aracıdır. İnsan ihtiyaçlarını tek başına karşılayamaz. O halde topluma muhtaçtır. Topluma muhtaç olduğuna göre yalnız kendi mutluluğunu değil toplumunda mutluluğunu da düşünmek zorundadır. En azından kendi hakkı kadar diğer insanların da hakkını gözetmek her medeni insanın ilk görevlerindedir. Bütün bu nedenlerden, ferdi ve toplumsal başarı ve insanların mutluluğu dayanışma ile olur. Dayanışmayı gerçekleştirmek

---

<sup>15</sup> Demirkan, a.g.e., s. 53.

amacıyla kurulmuş olan pek çok kamu kuruluşu ile sivil toplum örgütleri vardır, herkesin gücü oranında bu konudaki görevini yerine getirmesi gerekir<sup>16</sup>.

#### 1.1.4. Başka Yaşanacak Gezegen Yoktur

İşletmeciler, yasaların getirdiği yükümlülükleri bir külfet olarak görmek yerine bunların uzun vadede kendisine de yarar sağlayacağını dikkate alarak, yer ve teknoloji seçiminde, kısa vadeli çıkarların ötesinde bir bilinçle, çevreye daha az zarar verecek alternatiflere yönelmelidir. Özellikle teknoloji seçiminde atıkların yeniden işlenebildiği, atıkların en aza indiği, hava ve su kalitesini en az etkileyen sistemler seçilmesi uygun olacaktır.

#### 1.1.5. Otolimitasyon Kuramı

Milletlerarası hukuku devletin iradesine bağlayarak açıklayan iradeci görüşlerin temelini hukuki pozitivizm oluşturmaktadır. Hukuki pozitivizme göre hukuk devletin uygulamaya koyduğu kurallardan ibarettir. Bunun felsefi temeli Hegel tarafından atılmış olup bu anlayışa göre devlet kendi iradesi dışında hiçbir otoriteye bağlı değildir ve yetkileri ancak kendi iradesi ile sınırlanabilir.

Bu görüşü milletlerarası alana uygulayan yazarlardan biri Jellinek olmuş ve buna otolimitasyon teorisi adını vermiştir. Jellinek'e göre devletin iradesine dışarıdan sınır konulamaz ve devlet kendi davranışlarını ancak kendisi sınırlandırabilir ve bu sınırları yine kendisi kaldırabilir. Dolayısı ile milletlerarası alandaki kuralların kaynağı ve bağlayıcılığının temelinde devletin kendi iradesi yatmaktadır.

Pozitivist yazarlardan Triepel'e göre milletlerarası hukukun kaynağı irade olsa da bu irade egemen ve eşit devletlerin birbirlerine uygun iradelerinin oluşturduğu "müşterek irade"dir. Bu iradenin amacı devletlerarasındaki ilişkileri düzenlemektir. Triepel'e göre milletlerarası hukuk düzeni ile milli hukuk düzenleri birbirinden ayrıdır zira bunların düzenledikleri sosyal ilişkiler farklıdır. Milli hukuk bireyler arasındaki ve bireylerle devlet arasındaki ilişkileri düzenlerken milletlerarası hukuk devletlerin kendi aralarındaki ilişkileri düzenlemektedir.

Pozitivist görüşteki diğer bir yazar da Anzilotti'dir. Anzilotti milletlerarası hukukun kaynağı ve bağlayıcılığının temelinde açık veya örtülü bir anlaşma olduğunu ileri sürer. Anzilotti de milletlerarası hukuk ile milli hukukların birbirinden

---

<sup>16</sup> Aydede, a.g.e., s. 39.

ayrı hukuk düzenleri olduğunu kabul eder. Ancak ona göre bu ayrımın temeli bunların temelinin farklı ilkelere dayanmasıdır<sup>17</sup>.

#### **1.1.6.Sürdürülebilir Kalkınma**

Kalkınma; geri kalmış ülkelerin sosyo-kültürel ve ekonomik bakımdan düzenlemeler yaparak gelişmiş ülkeler standardını yakalama çabasıdır. Bu çabalara; milli gelirin ve üretimin artırılması, sosyal ve ekonomik yapının geliştirilmesi, halkın değer yargılarının dünya standartlarında geliştirilmesi gibi değişimler dâhil edilir.

Kalkınmanın amacı; ekonomik büyüme olmayıp, temel olarak insan yaşam kalitesinin artırılması anlamına gelmektedir. Altyapı geliştirme, tarımsal ve endüstriyel kalkınma, çevresel koruma, doğal kaynakları geliştirme, sosyal hizmetler, ekonomik büyümeye katkı yapanlarda dahil olmak üzere, tüm faaliyetler sürdürülebilir bir tarzda insanın yaşam kalitesine yaptıkları katkıları değerlendirmektir.

Sürdürülebilir Kalkınmanın tanımını ise şöyle yapmak mümkündür; insan ve doğa arasında denge kurarak, doğal kaynaklara zarar vermeden, kaynakların bilinçli olarak tüketilmesini sağlayarak gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkân verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamının ve kalkınmasının planlanmasıdır. Kalkınmanın odağında insan vardır ve sürdürülebilir kalkınma; sosyal, ekonomik, ekolojik, mekânsal ve kültürel boyutlarla insanın yönetiminde şekillenmektedir.

Kalkınma sadece büyüme ile eşanlamli bir kavram olarak anlaşılmamalıdır. Beslenme, barınma olanakları, sağlık ve eğitim hizmetleri, insan hakları gibi göstergelerde kalkınma kavramının içinde düşünülmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma sadece ekonomik verilerin ışığında incelenmemeli, sosyal ve siyasal boyutlarla bir bütün içerisine analiz edilmelidir. Var olan kaynakların etkin kullanılmaya çalışılması, ekonomi ve çevre koşullarının bir arada ele alınmasının daha faydalı olacağı inancının yanı sıra, teknolojik gelişmelerinde sürdürülebilir kalkınmaya olumlu katkıları olacağı inancı hâkimdir.

---

<sup>17</sup> Özgener, a.g.e., s. 93.



Tüm bu süreçte sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için; keşfetmeye, teknolojiye ve bilgiye sahip çıkılmalı, süreç en iyi şekilde yönetilebilmelidir. Yönetimin ve planlamanın kaliteli bir şekilde gerçekleşmesi durumunda sosyo-kültürel ilerleme sağlanabilir, ekonomik gelişmeler ve ekosistem korunabilir, riskler azaltılabilir, yaşam kaliteleri arttırılabilir. Bireysel bile çok şey yapılabilecek sürdürülebilir kalkınma kavramı altında unutulmamalıdır ki Dünya hepimizin evidir.

### 1.1.7. Kurumsal Hesap Verilebilirlik Kuramı

Hesap vermek, bir açıklama yapmak zorunda kalmak; yanıtlanabilir olmak veya bir şeyin açıklanmasının yapılabilir olması; açıklanabilir olmaktır. Hesap verebilirlik, hesap verebilir olmanın, sorumlu olmanın ya da sorumluluk almanın bir niteliği ya da durumudur. Yanıtlama sorumluluğunu, açıklama sorumluluğunu ve belirli şeylerin neden yapıldığını (ya da yapılmadığını) savunmayı vurgulamaktadır. Başka bir ifadeyle hesap verebilirlik, “eylemlerle ilgili sebep, bilgi ve hesap verme ve alma kapasitesi, yeteneği ve isteği” olarak genel bir şekilde tanımlanabilir. Bu çerçevede hesap verebilirlik tek yönlü değil, hesap alma ve vermeyi içeren karşılıklı süreçtir<sup>18</sup>.

Genel olarak herhangi bir toplumdaki kurumsal bir vatandaş olarak bir işletmenin para kazanmanın ötesinde belirli yükümlülükleri ve sorumlulukları vardır. Fakat işletmelerin ne ölçüde kamu yararını istismar ettiği ve ne ölçüde kamu yararına katkıda bulunduğuyla ilgili başka türlü sorumlulukları da mevcuttur. S.P.Sethi' ye göre sosyal sorumluluk olarak adlandırılan şey budur ve özellikle ikinci ifade şirketleri, sosyal sorumluluğu mevcut kurumsal vatandaşlar olarak, rolünün ne olduğuyla ilgili hesap vermeye yükümlü tutmaktadır. Dolayısıyla kurumsal sosyal hesap verebilirlik olmadan Kurumsal Sosyal Sorumluluktan bahsetmek mümkün değildir. Kısaca sosyal sorumluluk, kişi ya da kurumların topluma karşı olan sorumluluklarını belirtmekte olup, aynı zamanda yüklendiği işten ötürü gerektiğinde hesaba çekilme durumunu, yükümlülük duygusunu da ifade etmektedir<sup>19</sup>.

<sup>18</sup> Engin Zengin ve Cem Öztaş, *Kamu Yönetiminde Çağdaş Gelişmeler ve Türkiye*, Alatoo Academic Studies, 2008, Volume 3, Number:1, s. 85.

<sup>19</sup> Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Bahar Yayıncılık, 1.Baskı, 1994, s.14.

### 1.1.8. Sosyal Sorumluluk İlkeleri

Sosyal sorumlulukların konuları işletme içi ve işletme dışı olarak ayrılabilceği gibi teknolojik, doğal, politik, ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik, yasal konularda da ele alınabilir. Ayrıca sorumlulukları kendi içerisinde, çevre kirlenmesi ve bozulması, ekonomik büyüme ve verimlilik, eğitim istihdam, medeni haklar ve fırsat eşitliği, kentsel yenilenme ve gelişme, kültürel ve sanat, sağlık hizmetleri, hükümet gibi değişik başlıklar altında düşünülebilir. Bu sorumlulukların kapsamı altı ana başlık altında toplamıştır<sup>20</sup>;

1. İşletmelerin sermayedarlara ve hissedarlara olan sorumluluğu
2. Yakın çevre istihdam olanaklarının durumu
3. Tüketicinin korunması
4. İş ahlâkı ve işin akışında ortaya çıkan fırsatçı stratejilerle ilgili sorumluluklar
5. Çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevrenin korunması
6. İnsanlığa karşı duyulması gereken sorumluluklar.

Ancak bu sorumluluklar değişebilir, gelişebilir, işletmeler için başka sorumluluk alanları ortaya çıkabilir.

Sosyal sorumluluğun kısımlarını ve boyutlarını kesin olarak belirlemek zordur. Lakin genellikle işletmeler açısından sosyal sorumluluğun kapsam ve sınırlarını belirlemede kullanılan ölçütler aşağıdaki gibi ifade edilmektedir<sup>21</sup>;

1. Bir işletme sosyal gücüyle orantılı olarak sosyal sorumluluklara sahiptir,
2. Sosyal sorumluluk işletmelerin özelliklerine göre farklılık gösterir. İşletmeler hacim, ürünler, rekabetçi stratejiler, üretim aşamaları, pazarlama yöntemleri ve yöneticilerin değerleri ve düşünceleriyle ilişkili olarak farklılık göstermektedir,
3. Bireysel olarak bir işletme sadece en iyi şekilde yönetebileceği sosyal sorumlulukları seçmelidir. Geleneksel olarak işletme, vazifenin bir minimum düzeyde katılımın sağlanması halinde daha iyi başarılacağı inancını taşır,
4. 1962 yılında Friedman'ın işletmenin sorumluluğunu hissedarlarına ve sahiplerine dayandıran görüşü, işletmenin sorumluluğunun ilgili tüm paydaşlarına karşı olduğu yönünde değişime uğramış ve genişletilmiştir.

<sup>20</sup> Renan Demirkan, *Üç Şekerli Demli Çay*; Real Yayınları, İstanbul, 1991, s.14

<sup>21</sup> Özgener, a.g.e., s.137.

Paydaş teorisi, işletmenin sorumlu olması gereken grupların kimler olacağını belirlemesi temeline dayanmaktadır<sup>22</sup>.

**Tablo-1** Tipik Modern Bir Organizasyonun Paydaşları ve Yönetimin Onlara Karşı Sosyal Sorumluluklarından Bazı Örnekler<sup>23</sup>

Paydaşlar	Sosyal Sorumluluklar
İşletme Sahipleri İşçiler ve Sendikalar Hükümet Kuruluşları Tüketiciler Tedarikçiler Rakipler Toplum	İşletmenin Değerini Yükseltmek Güvenli bir çalışma ortamı sağlamak ve sendika temsilcileriyle adil bir pazarlık etmek Yasalara uymak Güvenli ürünleri sağlamak Adil ticaret yapmak Adil rekabet koşullarına uymak Çevreye zararlı faaliyetlerden kaçınmak

İşletme amaçları çok çeşitli olabilir. Genellikle kabul edilen belirli amaçları şöyle sıralanabilir: kar sağlama, satış geliri arttırma, varlığını sürdürme ve büyüme. Sosyal Sorumluluk işletmenin sosyal sorumluluğu modern işletmecilikte giderek önem kazanan amaçlardan biridir<sup>24</sup>.

İşletmenin amaçları sahipleri tarafından belirlendiği için, yöneticinin bu amaçlara uygun olmayan bir işlemleri yerine getirmesi, bir bakıma sahiplere karşı sorumsuz davranması anlamına gelmektedir. Hal böyle olunca kâr amacı güden bir işletmenin sahiplerinin izni olmaksızın sosyal sorumluluğunun gereği olan işlere katılması doğru mudur<sup>25</sup>.

Bu soru iki şekilde cevaplandırılabilir<sup>26</sup>:

1. İşletmeler, yalnızca işletmeye sermaye desteği veren kişilerin yardımıyla varlık kazanmaz. Devlet, işletmeye yasal bir statü kazandırır, bu statü iş yapma ve tanınma yetkisini de içerir. Her işletme vatan toprakları üzerinde kurulur, o topraklar üzerinde etkinlik gösterir. Millet, o işletmenin yaşaması için alış-veriş yapar; işçi, üretmesi için çalışır. O ülkenin yolundan, limanından, denizinden, karasından faydalanır. Öyle ise bir işletmenin

<sup>22</sup> C. Hakan Kağnicioğlu, *Tedarik Zinciri Yönetiminde Tedarikçi Seçimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2007, s. 87.

<sup>23</sup>Kağnicioğlu, a.g.e., s. 112.

<sup>24</sup> Mucuk, a.g.e., s.27

<sup>25</sup><http://ismaildalay.blogspot.com.tr/2015/02/yonetim-organizasyon-bolum-1.html> (Erişim tarihi: 14.05.2016).

<sup>26</sup> Mucuk, a.g.e., s. 30.

yaşaması tek bir sermayeye indirgenemez. İşletmeler üzerinde sermayedarların mülkiyet hakları varsa da bu, sınırsız kullanıma açık değildir.

2. İktisat bilimi bakımından bir işletmenin verimli olması ve serbest piyasa şartlarında rekabet edebilmesi için gelir-gider dengesini gözeterek kâr maksimizasyonunu hedeflemesi şarttır. Sosyal kampanyalar iktisadın değil siyasetin alanına girer. Ticari bir şirket serbest piyasa şartlarında adil bir vergi sisteminde her işletme gibi vergisini vererek dolaylı yoldan sosyal görevler ifa etmelidir. Yoksa rekabet etmesi mümkün değildir, belli bir süre sonra faaliyetlerini durdurmak zorunda kalabilir.

İşletmelerin gerek ekonomik amaçları gerek ekonomik olmayan amaçları olsun, bu amaçların gerçekleşmesi işletmenin yaşamasına ve gelişimine bağlıdır. Bu sebeple işletmelerin her iki amacı arasında denge kurulması önemlidir. Hangi amacın öncelik taşıyacağı bazı etkenlere göre değişiklik gösterir. Bu etkenler<sup>27</sup>;

1. İşletmenin geçmişteki ve şimdiki etkinlik sonuçları,
2. Elinde bulundurduğu kaynak tutarı,
3. Firma yöneticileri ve sahiplerinin bireysel değerlerinin sıralanması,
4. Çevreden gelen sosyal baskılar,
5. Rekabet ortamının özellikleri ve ekonomide ele geçirilen olanaklar veya şanslar olarak özetlenebilir.

## **1.5. SOSYAL SORUMLULUK MODELLERİ, SOSYAL SORUMLULUK İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER**

Ekonomik, teknolojik ve politik gelişmeler dünyada herkesin birbirine olan bağlılığını arttırmaktadır. Refah düzeyinin geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması için bireylere olduğu kadar kurumlara da önemli sorumluluklar düşmektedir. Başta BM olmak üzere AB, OECD, Dünya Bankası gibi uluslar üstü kuruluşlar “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramına önem vermektedirler; çünkü sürdürülebilir ekonomik gelişme için şirketlerin içinde yaşadıkları ve etkin oldukları topluma ilişkin bilgi ve ilgilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda şirketlerin yerine getirmesi gereken dört temel sorumluluk vardır: Bunlar<sup>28</sup>:

---

<sup>27</sup> Eren,a.g.e., s. 97.

<sup>28</sup> Zengin ve Öztaş, a.g.e., s.87

1. Ekonomik Sorumluluk - verimli ve karlı olmak,
2. Hukuki Sorumluluk - kanunlara uymak,
3. Etik Sorumluluk - kanunların ötesinde toplumsal norm ve beklentilere uyumlu davranmak,
4. Sosyal Sorumluluk - toplumsal sorunların çözümü için gönüllü katkıda bulunmak olarak tanımlanır.

Kurumsal sosyal sorumluluk, doğrudan bu sorumlulukların son ikisini, ancak dolaylı olarak hepsini içermektedir. Çünkü toplumun beklentilerine uyumlu olan, onun sorunlarına ilgi gösteren kurumların toplumda yarattığı mutluluk, onların daha mutlu çalışanlara, daha mutlu müşterilere ve dolayısıyla daha mutlu hissedarlara sahip olmaları sonucunu getirmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk, şirketlerin daha iyi bir toplum ve daha iyi bir çevre için gönüllü olarak katkıda bulunmalarınıdır. Son dönemlerde ciddi şirketler, kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili olarak gerçekleştirdiklerini yaygın olarak kamuoyu ile paylaşmayı bir politika haline getirmişlerdir. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramına önem veren şirketler üç ana tema üzerinde taahhütte bulunmaktadır:

1. Her şeyden önce şirketlerin ticari faaliyetlerini yürütürken kanuna, ahlak standartlarına, insan haklarına tam anlamıyla uyumlu davranmaları ve faaliyetlerinin dünyanın her yerinde çevreye verebileceği zararı en aza indirmek durumunda olduklarını kabul etmeli ve buna uygun davranma.

2. Şirket faaliyetlerinin sadece şirketin içini değil, aynı zamanda piyasayı, tedarik piyasalarını, içinde yaşanılan yöreyi, sivil toplum örgütlerini ve kamu sektörünü de etkilediğinin ve tüm bu paydaşlar ile işbirliği içinde çalışma gereğinin bilincinde olmaları.

3. Bu sorumluluğun en başta şirket Yönetim Kurulları, Yönetim Kurulu Başkanları ve Genel Müdürlerinin olduğunun kabul edilmesi.

4. Sosyal sorumluluk kavramına önem veren kuruluşlar, yönetimini de aynı ciddiyetle yürütmek durumundadırlar. Dolayısıyla şirketler bu konudaki faaliyetlerini de Toplam Kalite Yönetimi Felsefesinin iyi yönetim ilkeleri olarak ortaya koyduğu ilkelerle yönetmelidirler.

Etkin kurumsal sosyal sorumluluk bilincine sahip şirketlerin en üst düzey yönetiminin bu konuda liderlik göstermesi, kendisi için bu kavramı ve paydaşlarını net olarak tanımlaması, bu konudaki faaliyetlerini sonuç odaklı olarak yürütmesi ve yapılanlar hakkında şeffağça hesap vermesi beklenmektedir.

Modern ekonomik görüşün belirlemiş olduğu hipotezlerin ışığında, işletmelerin sosyal sorumluluk alanında kabul gören farklı sosyal sorumluluk modelleri bulunmaktadır. Bu modellerin temel amacı, işletmenin kendisinin yanı sıra toplumun refahını koruyan ve iyileştiren önlemleri niçin ve nasıl aldıklarını ve neden yükümlülük sahibi olduklarını tanımlayan varsayımları bir araya getirmektedir. Bu varsayımları, işletmelerin sosyal sorumluluk düzeylerinin belirlenmesini sağlamak olarak ifade edebiliriz<sup>29</sup>.

### 1.2.1. Ackerman'ın Sosyal Duyarlılık Modeli

Robert W. Ackerman (1973), işletmelerin öncelikli amaçlarının sorumluluktan ziyade duyarlılık olması gerektiğini, yeterli duyarlılık sonucunda sorumlulukların benimsenebileceğini savunmuş ve üç aşamalı sosyal duyarlılık modelini geliştirmiştir<sup>30</sup>:

1. **Sosyal Sorumlulukların Politika Aşaması:** Ackerman'ın sosyal duyarlılık modelinin ilk adımı olan bu aşamada işletme, karar mekanizmasını yönetmektedir. Toplumun öncelikleri ile işletme faaliyetlerini ilişkilendirerek bir sıralama yapmakta ve sosyal sorunlara dair faaliyetlerinde rota çizmektedir. Rotanın yanında sürecin ilerleyişi, görev dağılımı, farkındalık gibi diğer bileşenler de göz önüne alınmakta ve bu doğrultuda hareket edilmektedir,

2. **Sosyal Sorumlulukların Öğrenme Aşaması:** Toplum beklentileri tespit edilmiş, sıralama yapılmış, rota çizilmiştir. Ancak bir uzman kontrolünde faaliyetlerin şekillendirilmesi ve kararların alınması gerekmektedir. Bu amaçla da işletme içerisinden ya da dışarıdan destek alınarak bir yönetici, öğretici atanmaktadır,

3. **Sosyal Sorumlulukların Örgütsel Yükümlülük Aşaması:** Ackerman'ın sosyal duyarlılık modelinin son aşamasıdır ve işletme artık faaliyete geçmeye hazırdır. Bu aşamada alınan kararlar ve edinilen bilgiler doğrultusunda sosyal duyarlılık faaliyetleri örgütsel bilinç ve görev dağılımı çerçevesinde hayata geçirilmektedir.

Bu model, işletmelerin sosyal çevreye verdiği tepkilerinin yanıtlanmasına yönelik olarak geliştirilmiş modeldir. Bu modele göre sorumluluk, bir görevin yerine getirilmesi sürecinde üstlenilen bir sorumluluk ya da yükümlülük olarak

<sup>29</sup> Zengin ve Öztaş, a.g.e., s. 91.

<sup>30</sup> Şerif Şimşek, *İşletme Bilimlerine Giriş*, Günay Ofset, Konya, 2003, s.96

değerlendirilmektedir. Bu bakımdan modelin eylemde ortaya konulan uğraştan çok eylem üzerindeki baskıyı dikkate aldığı görülür. Bu nedenle sosyal sorumluluk, işletmenin sosyal çevresindeki problemlere ve toplumsal baskılara tepki gösterme ya da yanıt verme hacmi olarak tanımlanabilir.

Sosyal Duyarlılık Modeli'ne göre, yönetimin hedefi sadece işletme politikalarını saptamak ve uygulamak değildir. Yöneticinin aynı zamanda işletmenin hizmet ve mal üretimini neden yaptığına doğru ve tam şekilde karar vermesi gerekmektedir. Fakat belli bir eylemi ortaya koymak için, yalnızca karar vermek de yeterli olmaz. Bu sebeple, işletmenin sosyal isteklere vereceği tepkinin veya yanıtın özelliği, önemli bir öge olarak karşımıza çıkar<sup>31</sup>.

İşletmenin tüm hayatı süresince ortaya koyduğu düzenlemeler ve benimsediği davranış kalıpları, bu tepkilerin özelliğini ortaya koymada önemli ipuçlarıdır. İşletmenin sosyal problemlerle alakalı olarak kendi içinde yarattığı veya geliştirdiği davranış ve tepki şekilleri "içsel duyarlılık" olarak ifade edilmektedir<sup>32</sup>.

Özetleyecek olursak bu model üç aşamalıdır. Bu aşamalar; sosyal sorumlulukların politika aşaması, öğrenme aşaması ve örgütsel yükümlülük aşamasıdır. Politika aşamasında, toplumun içinde bulunduğu sosyal sorun ile ilgili olarak işletmenin izleyeceği politikalar yer alır. Öğrenme aşamasında; sosyal sorunun nasıl çözüleceği, nasıl bir politika belirleneceği ve nasıl bir çalışma yapılacağı konusunda sosyal sorumlu şirket davranışını öğrenmeye ve benimsemeye çalışılmaktadır. Son aşama olan örgütsel yükümlülük aşamasında ise, sosyal sorumlulukların işletmelerde uygulamaya geçirilmesi ele alınır<sup>33</sup>.

### 1.2.2. Davis'in Sosyal Sorumluluk Modeli

Davis, işletmelerin sosyal sorumluluğuyla alakalı geliştirmiş olduğu modeli hem toplumun refahını, hem de işletme menfaatlerini koruyan ve yükselten önlemleri, işletmelerin neden ve nasıl aldıklarını ve niçin bağlı kalmak durumunda

<sup>31</sup> Öme Bayram Tek ve Emrah Özgül, *Modern Pazarlama İlkeleri*, İzmir: Birleşik Matbaacılık, 2005, s.83

<sup>32</sup>Ralf Ackerman and Radolph Bawer, *Corporate Social Responsiveness: The Modern Dilemma*, Boston Publishing Comp, Virginia, 1976, s.3

<sup>33</sup> Mehmet Naim Özüpek, *Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk* (1.Baskı). Konya: Tablet Kitabevi, 2005, s.87

olduklarını beş temel varsayım ile açıklamaya çalışmıştır. Davis'in sosyal sorumluluk modelinin varsayımları şu şekildedir<sup>34</sup>;

**1. Toplumsal faaliyetlere açık olması (Açık iletişim) :** İşletmeler, toplumdaki girdi almaya açık olan ve toplum ile ilgili faaliyetleri nedeniyle faaliyetleri konusunda topluma bilgi veren iki ucu açık bir sistem olarak faaliyet gösteren organizasyonlardır. Bu nedenle işletmeler, toplumsal refahın sürdürülmesi veya iyileştirilmesi için yapılması gerekli olan faaliyetlerle ilgili olarak, toplumsal çevrenin temsilcilerini dinlemeye her zaman istekli olmalıdır. Toplumun sosyal ihtiyaç ve gereksinimlerine cevap verebilecek güce, bilgi ve beceriye sahip olan işletmeler, sosyal sorunlara hassasiyetle eğilmelidir,

**2. Sosyal sorumlulukların oluşturacağı maliyetler:** İşletmeler yaptıkları faaliyetler sonucu ortaya çıkardıkları ürün veya hizmetin kendilerine getirecekleri kazançlar ile birlikte, ortaya çıkaracakları sosyal problemlerinde maliyetlerini de her yönüyle hesaplayarak, gelecekte hakkında uygulayacakları sosyal sorumluluk projeleri hakkında karar vermelidirler. İşletmeler sosyal sorumluluk yaklaşımlarını sergilemeden önce ayrıntılı bir maliyet/fayda analizini yaparak, öncelikli olarak devam edecek faaliyetleriyle bunu kararlaştırmalıdır. Sosyal sorumluluk projeleri için karar verme-gerçekleştirme süreci, işletmeye biraz sosyal maliyeti de beraberinde getirecektir. Buradaki temel sorun, oluşan maliyetlerin sosyal bir faydadan daha ağır basıp basmayacağı konusudur,

**3. Sosyal sorumluluklar kullanıcılar tarafından karşılanır:** Bu görüş işletmenin yürüttüğü faaliyetlerden ötürü ortaya çıkacak sosyal maliyetlerin, ürün veya hizmetle ilişkili olarak dolaylı yoldan müşterilere yansıtılması düşüncesini savunmaktadır. İşletmeler sosyal olarak fayda getiren organizasyon olarak, ilave bir ekonomik fayda sağlamayacağını değerlendirdiği sosyal sorumluluk faaliyetlerini tümüyle finanse etmesinin de gereksizliğini ifade etmektedir. Bu nedenle işletmelere, toplumsal açıdan yarar sağlayacak faaliyetlerin maliyetini, bu cazip faaliyetlerle doğrudan ilişkili olan ürün ve hizmetin fiyatına, dolayısıyla müşterilere yansıtılmasını ileri sürmektedir,

**4. Tüzel kişilik olarak işletmenin sosyal sorumlulukları:** İşletmeleri, kendileri ile doğrudan ilişkili olmayan bir sosyal sorunu çözmek için gerekli uzmanlara sahip olması halinde, o sosyal sorunu çözmek için topluma yardımcı

---

<sup>34</sup>Keith Davis, *Five Propositions for Social Responsibility*, Managing Corporate Social Responsibility, (Ed. Archie B. Carroll), Boston: Little, Brown and Company, 1997, s.47



olmalıdır. İşletmelerin problemleri çözmede birincil sorumluluğu olmadığı ifade edilmekle birlikte, tüzel kişilik olarak işletmelerin normal faaliyet alanlarının dışında kalan, belirli sosyal sorunlarla ilgilenme sorumluluğunun da bulunduğu belirtilmektedir. Böylece işletmeler, genel olarak sosyal refahı arttırılmış bir toplumdaki zaman içerisinde toplumun bir bireyi olduğu için artan ölçüde fayda sağlamış olacaktır<sup>35</sup>.

Davis sosyal sorumluluğun, işletmelerin çalışmada bulunduğu çevresindeki çıkar gruplarıyla arasındaki çalışmaların etkileşimi neticesinde meydana gelen hususlardan ortaya çıktığı fikrindedir<sup>36</sup>. Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde sosyal sorumluluk, işletmenin ekonomik ve hukuki koşullara, iş ahlakına, örgüt içi ve dışı birey ve grupların isteklerine uygun bir çalışma stratejisi gütmesidir. Sosyal sorumluluk; işletmenin kendi hedeflerini gerçekleştirirken, ahlaki değerlere sadık kalması ve kaynakların aynı zamanda içinde bulunduğu toplumu geliştirmede kullanması olarak tanımlanabilir<sup>37</sup>.

Şirketin sosyal sorumluluğu, şirketin bir görev ya da zorunluluk dolayısı ile gerçekleştirmek mecburiyetinde olduğu çalışmalar ve toplumsal (sosyal) sorumluluk, toplumun refahını geliştirme, hiç değilse zedelememe sorumluluğu olarak sayılabilir<sup>38</sup>.

### 1.2.3. Sethi'nin Sosyal Sorumluluk Modeli

Sethi (1975), pazar unsurlarına dayanan alternatif bir sosyal sorumluluk modeli geliştirmiştir. Sethi sosyal sorumluluk davranışlarına yönelik varsayımlarını üç aşamalı bir model ile tanımlamaya çalışmıştır. O aşamalar<sup>39</sup>:

1. **Sosyal zorunluluk:** Piyasalardaki ortamın yanında hukuksal düzenlemeler ile birlikte gerçekleştirilmesi zorunlu bir hal alan sosyal sorumluluk yükümlülükleridir,
2. **Sosyal sorumluluk:** Toplumsal, kültürel ve şirketsel değerler doğrultusunda gerçekleştirilen sosyal sorumluluk faaliyetleridir,
3. **Sosyal yanıtlayıcılık:** Gelecekte gerçekleşmesi olası sorunların tespit edilerek çözüm üretme amacı ile gerçekleştirilen faaliyetlerdir.

<sup>35</sup> Şimşek, a.g.e., s.98

<sup>36</sup> Davis, a.g.e., s.48

<sup>37</sup> Sabahat Bayrak, *Ahlak ve Sosyal Sorumluluk*, İstanbul: Beta Yayınlar, 2001, s.83

<sup>38</sup> Mehmet Öztürk, *Fonksiyonlar Açısından İşletme Yönetimi*, İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2003, s.101

<sup>39</sup> Lois Boone and Kurtz David, *Management*, New York: McGraw-Hill, 1992, s.78

#### 1.2.4. Carroll'un Dört Boyutlu Sosyal Sorumluluk Modeli

Carroll'un geliştirmiş olduğu dört boyutlu sosyal sorumluluk modelinin varsayımları şu şekildedir<sup>40</sup>:

1. **Sosyal sorumluluk için reaksiyon göstermek:** Toplumsal ihtiyaçlar ve talepler doğrultusunda işletmeler tutum sergilemektedir. Engelli vatandaşların bilincinde olunup engelli kadrosu oluşturulması ya da engellilere uygun bir çalışma ortamının oluşturulması bir sosyal sorumluluk hareketidir.

2. **Sosyal sorumluluk için savunmada kalmak:** Toplumsal bir sorun ile karşılaşıldığında işletme öncelikli olarak beklemeli, savunmada kalmalıdır. Ta ki toplum nezdinde eleştirilere ya da baskılara maruz kalmadan harekete geçinceye kadar.

3. **Sosyal sorumlulukları çözmek:** Toplumsal bir sorunda bekleme sürecinin ardından çözüm üretme amacı ile faaliyetleri geliştirilmeli ya da yürütülmelidir.

4. **Geleceğe yönelik sosyal sorumluluk faaliyetleri:** İşletme bu aşamaların ardından öngörü teknikleri doğrultusunda gelecekte karşılaşılması muhtemel toplumsal sorunları tespit ederek sorun haline dönüşmeden çözüm üretecek faaliyetler üretmelidir.

#### 1.2.5. Wartrick ve Cochran Sosyal Performans Modeli

Wartick ve Cochran (1985), Carroll'un dört boyutlu sosyal sorumluluk modelini geliştirerek sosyal performans modelini oluşturmuşlardır. Model 1980'li senelerin ortasında ele alınmış ve kurumsal toplumsal sorumluluğu ilkeler, süreçler ve politikalar kapsamında tekrar incelemiştir. Toplumsal Performans Modeli, "önceden belirlenmiş toplumsal sorumluluk ilkeleri doğrultusunda toplumsal tepki verme sürecini ve önceden belirlenmiş toplumsal konularda politikalar geliştirme süreci" şeklinde tanımlanabilir. Modelde Performans kavramı "tanımlanabilir", "ölçülebilir eylemler", "sonuçlar" veya "çıktılar" şeklinde ifade edilmektedir. Bu amaçla da işletme ve toplum arasındaki ilişkiye yönelik bir analiz gerçekleştirmişler ve şu sonuçlara varmışlardır<sup>41</sup>:

<sup>40</sup> Boone ve Kutz, a.g.e., s.73

<sup>41</sup> Bayrak, a.g.e., s.87

1. Artan rekabet koşulları ile birlikte işletmeler arasındaki farklılıklar büyük ölçüde kaybolmuştur. Ancak işletmeler sosyal duyarlılıklarına ve sorumluluklarına göre farklılık göstermektedir. Bu sebeple de ekonomik ve sosyal faaliyetler ayrı değerlendirilmelidir.

2. İşletmeler yasal düzenlemeler çerçevesinde kamuya karşı çeşitli sorumlulukları yerine getirmek ile yükümlüdür. Sosyal sorumlulukların ise herhangi bir yasal yükümlülüğü yoktur ve işletme prensipleri ile ilişkilidir. Bu sebeple kamusal sorumluluk ve sosyal sorumluluk farklı kavramlardır.

3. Sosyal sorumluluk ve sosyal taleplere cevap verme farklı uygulamalar olduğu için, sosyal talep ve sorunlara cevap verme süreci baz alınarak ölçümleme yapılmamalıdır.

4. Sosyal sorunlara cevap verme sürecinin çıktısı olarak geliştirilen politikalar değerlendirilmelidir.

#### **1.2.6. Wood Kurumsal Sosyal Performans Modeli**

Donna J. Wood (1991) geliştirdiği modelinde sonuçlar veya performansa yaptığı vurgu ile önemli bir katkı sağlamıştır. Wood, özellikle Carroll (1979) ve Wartick ve Cochran (1985) geliştirdiği modeli temel alarak sosyal performans modelini geliştirmiştir. Bu modele göre kurumların dış çevresi ile ilişkilerinde yürüttüğü faaliyetler sosyal performans olarak üç unsuru içermektedir;

1. Motive eden ilkeler,
2. Davranışsal süreçler,
3. Yönetimsel faaliyetlerin gözlenebilir olması.

Wood'un 1991 senesinde geliştirdiği kurumsal sosyal performans modeli uygulamaya yönelik olması sebebiyle kurumsal sosyal performans teorisi içinde önemli bir yere sahiptir. Wood'un modeli; sosyal meşruluk (kurumsal düzey), toplumsal sorumluluk (örgütsel düzey), yönetimsel sağduyu (kişisel seviye) prensiplerini, kurumsal duyarlılık süreci ve kurumsal sosyal davranış sonuçları ile bir arada ele almaktadır<sup>42</sup>.

#### **1.2.7. Swanson Kurumsal Performans Modeli**

Swanson'un kurumsal performans modeline göre işletmeler üç faktör çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmekte ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmektedir.

---

<sup>42</sup> Bayrak, a.g.e., s.88

1. **Motive edici faktör:** İşletmeler, optimal fayda sağlama amacı içerisinde kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini motive edici bir unsur olarak görmektedirler.

2. **Negatif görev:** İşletmeler, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini ancak paydaşlarının doğruları ve değerleri çerçevesinde yürütebilmektedir.

3. **Pozitif görev:** İşletmeler, toplumsal baskıdan ziyade işletmesel vizyon ve misyon doğrultusunda kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini yürütmektedir.



## İKİNCİ BÖLÜM

### İŞLETME VE ÇEVRE

#### 2.1. ÇEVRE KAVRAMI, ÇEVRE SORUNLARI VE ÇEVRE SORUNLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

##### 2.1.1. Çevre Kavramı

Çevre; canlı ve cansız tüm organizmaların karşılıklı etkileşim içerisinde buldukları ve yaşamları boyunca bu ilişkiyi sürdürdükleri fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik, kültürel alandır. Kısaca herhangi bir canlının yaşamı üzerinde etkili olan tüm etmenler onun çevresini oluşturmaktadır<sup>43</sup>.

Her canlı, biri canlı, diğeri cansız olmak üzere iki çevreye sahiptir. Canlı çevre, canlıyı etkileyen ve onunla direkt temas ve ilişki içerisinde bulunan canlılar kümesini ifade ederken cansız çevre ise, canlının yaşamını sürdürürken etkilendiği ve ya iç içe yaşadığı ortamı ifade eder. Örnek olarak canlı çevre hayvanlar, insanlar, tek ve çok hücreli canlılardan oluşurken, cansız çevre ise kaya, ırmak, ağaç gibi somut varlıkları içermektedir.

Nitelik olarak ele alırsak çevre, fiziksel ve toplumsal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Canlının içinde yaşadığı çevreye fiziki çevre adı verilirken fiziki çevreyi de doğal fiziki çevre ve yapay fiziki çevre olarak ikiye ayırmak mümkündür. Doğal fiziki çevre oluşumunda insan eli değmemiş dağ, ova, ırmak gibi unsurları içerirken, yapay çevre ise şehirler, barajlar, yapay göller olarak ele alınabilir.

Toplumsal çevre ise; bireylerin ekonomik, toplumsal ve siyasi ilişkilerinin tümüne toplumsal çevre denir. Ayrıca insanların birbiriyle olan resmi olmayan tüm ilişkileri toplumsal çevreyi oluşturur. Bu bağlamda fiziksel ve toplumsal çevre birbirini tamamlayan iki kavramdır.

##### 2.1.2. İşletmenin Çevre Faktörleri

İşletmeyi az veya çok, dolaylı veya doğrudan etkileyen ve kararlarını şekillendiren faktör dizisine ilgili dış faktörleri adı verilir.

---

<sup>43</sup> Ruşen Keleş ve Birol Ertan, *Çevre Hukukuna Giriş*, İmge Jitap Evi, Ankara, 2002, s.16

İşletmeler, sermaye sahipleri, tedarikçi işletmeler, kredi kuruluşları, devlet, eğitsel çevre, doğal çevre, tüketiciler, iş görenler, uluslar arası kurumlar, teknoloji gibi birçok çevresel faktör ile çeşitli bağlantılar ve ilişkiler yoluyla etkileşim içinde bulunmaktadır<sup>44</sup>.

#### **2.1.2.1. Ekonomik Çevre**

Milli gelir, enflasyon, para ve maliye politikaları gibi işletmeleri doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen unsurlardan oluşan çevredir.

#### **2.1.2.2. Sosyal ve Kültürel Çevre**

İnsan davranışları ve sosyo-kültürel değerler, işletmeleri etkileyen en önemli bir diğer faktör grubudur. Başta eğitim ve kültür olmak üzere, toplumsal inançlar, gelenekler, değer yargıları gibi faktörler sosyal çevreyi oluşturur.

#### **2.1.2.3. Teknolojik Çevre**

İşletmenin amaçlarını gerçekleştirmesine yardım edecek olan yeni bilgilerin yaratıldığı ve her ortamda uygulanarak ürün ve süreç- lerde gelişmeye yol açan faaliyetlerden oluşan bir çevredir.

#### **2.1.2.4. Siyasal Çevre**

Devletin çıkardığı çeşitli yasa, tüzük ve yönetmeliklerden oluşan ve işletmenin uyması gereken tüm kanunları kapsayan çevredir.

#### **2.1.2.5. Ekolojik Çevre**

İşletmenin bulunduğu ülkenin iklimi, arazi yapısı, çevre kirliliği gibi ekolojik faktörlerden oluşan çevredir.

### **2.1.3. Çevre Kirliliği**

Sanayi devriminin beraberinde getirdiği en önemli sorun kuşkusuz çevre kirliliğidir. Gelişmeler sonucu kurulan fabrikalar neticesinde insan elinin doğal çevreye uzanmasının sonucu, çevre kirliliği olarak geri dönmüştür. Kirlilik birçok canlı türünün yok olmasına sebep olurken, çoğunun da soyunun tükenmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır.

<sup>44</sup> Oktay Alpugan, *İşletme Bilimine Giriş*, Derya Jitap Evi, Trabzon, 1996, s.22

Kirlilik canlıların yaşamlarına olumsuz etki ederken, bu etki insanlar tarafından doğaya atılan çöp vb. maddeler yüzünden olabilmekle birlikte endüstriyel ve daha tehlikeli radyoaktif atıklarla da mümkün olabilmektedir. Doğal çevrenin kirlenmesi tüm insanlığın ortak bir problemidir. Bir pet şişenin doğada 300 yılda kaybolduğu, 1lt sıvı yağın 1 milyon ton suyu kirlettiği ve radyoaktif bir sızıntının sonucunun yüzyıllar boyu sürüyor olması bizden sonraki nesillere yaşanılır bir çevre kalması ve canlı yaşamının sorunsuz devamı için hayati önem taşımaktadır.

Çevre Kirliliği 3 aşamada kendini göstermektedir. Fiziksel kirlenme, biyolojik Kirlenme ve kimyasal Kirlenmedir<sup>45</sup>.

### **2.1.3.1. Fiziksel Kirlenme**

Doğal çevreyi oluşturan toprak, su ve havanın canlıların sağlığını olumsuz açıdan etkilenmesine sebep olacak bozulma olayıdır. Örnek verecek olursak sanayi bölgesinde yer alan şehirdeki hava renginin duman yüzünden griye dönmesi bir fiziksel kirlenmedir. Diğer yandan endüstri atıklarının toprak ve sulara karışması sonucu akarsu, göl ve ırmak gibi sularının ve çevredeki toprak renginin değişmesi yine fiziksel kirliliğe bir örnektir.

### **2.1.3.2. Kimyasal Kirlenme**

Yeryüzündeki hava, toprak, su gibi bileşenlerin kimyasal özelliklerinin çevredeki canlı ve insan sağlığını bozacak rutin dengeyi aksatacak biçimde etkilenmesidir. Örnek olarak atmosferdeki oksijen yoğunluğunun, endüstri ve araçların karbonmonoksit salınımı sonucu azalması bir kimyasal kirlenmedir. Aynı şekilde endüstriyel atıkların su kaynakları ve toprağa karışması sonucu, bu kaynakların ağır metallerle dolarak işlevini yitirir konuma gelmesi de bir kimyasal kirlenmedir. Toprağın kimyasal olarak kirlenmesine neden olan bir diğer eylem de altın arayan şirketlerin araştırmalarında siyanür kullanmasıdır. Kullanılan bu ağır metal toprağın yapısını bozarak buradaki toprak özelliklerinin yok olmasına ve canlı organizmaların yok olmasına neden olur.

---

<sup>45</sup> Keleş ve Ertan, a.g.e., s.18

### **2.1.3.3. Biyolojik Kirlenme**

Doğal yapıyı oluşturan çevre faktörlerinin mikroorganizmalar sonucu kirlenmesi olayıdır. Örnek olarak içme sularına kanalizasyon suyunun karışması bir biyolojik kirlenmedir. Aynı şekilde tarım alanlarının sulanmasında kanalizasyon sularından yararlanılması toprağın biyolojik olarak saldırıya uğramasına ve ekinlerin mikrop taşıyıcı bir hal almasına sebep olur.

### **2.1.4. Çevre Sorunlarını Etkileyen Faktörler**

Eski çağlardan günümüze doğa ile içiçe olan insanoğlu gruplar ve koloniler halinde yaşamalarının sonucu olarak yaşadıkları çevre üzerindeki değişikliğin temel sebebi olmuştur. 20.yüzyıl ile birlikte yerleşimlerin köylerden kente dönüşmesi ve hızlı göçler sonucu artan şehir nüfusları binleri hatta milyonları bulan insan sayılarına ulaşmıştır. Göç hareketliğinin çevre koşullarının hızla değişmesine sebep olduğu ve artan nüfusla birlikte çarpık kentleşme sorununun ve yetersiz altyapı hizmetleri beraberinde çevre sorunlarını getirmiştir<sup>46</sup>.

#### **2.1.4.1. Nüfus**

Günümüzde canlıların kullanımına sunulmuş olan kaynaklar tükenebilir olması sebebiyle artan nüfus bu kaynakların paylaşımı ve yeterliliği konusunda önem arz etmektedir. Nüfus arttıkça ihtiyaç duyulan hava ve su ihtiyacı da artış göstermekte bu konuda doğanın kendini yenileme durumu da azalış göstermektedir. Sonuçta bunun bir döngü olduğu unutulmazsa, artan nüfus hızlı tüketimi, tüketim de beraberinde çevreye atılan atıkların artmasına, bu da kirliliğe sebep olmaktadır. Çevre sorunlarının önemli bir sorunu haline gelen nüfus artışı ülkemiz açısından ele alındığında OECD ülkeleri arasında en hızlı nüfus artışına sahip ülke olduğumuz da unutulmazsa gelecek yıllarda en büyük sıkıntımızın artan nüfus ve bunun sonucunda oluşan kirlilik olacağı pek imkansız değildir.

#### **2.1.4.2. Sanayileşme ve Çevre**

Sanayi devriminin ardından hayatımıza giren ve insan hayatını inanılmaz derecede kolaylaştıran ve yenileşmesine sebep olan devrimin sonucu ne yazık ki pahalıya mal olmuştur. Sanayileşme süreçlerini erken tamamlayan uluslar çevreye verdikleri zararın geri dönüşü güç sonuçlara sebep olacağını anladıklarında bunu önlemenin yollarını aramaya başlamışsalar da çevreye atılan

---

<sup>46</sup> Torlak, a.g.e., s. 81.



atık ve zararlı maddeler canlı hayatını tehlikeye atmaktadır. Sanayileşme kuşkusuz bugün doğal çevrenin en büyük düşmanı halindedir. Sanayileşme yüzünden verimli tarım arazilerinin büyük çoğunluğu yok olurken, kalan kısımları da fabrikaların tacizi altında kalmıştır. Fabrikalarda üretilen sentetik ürünlerin kullanımının yaygınlaşması ve bu ürünlerin üretimi esnasında bırakılan atıklar çevreye verdikleri zarar su ve hava kirliliğini beraberinde getirmiştir. Çevre kirliliğinin başlıca sebebinin fabrikalaşma olduğu ve hali hazırda üretimde bulunan endüstriler denetim ve düzenleme altına alınmazsa doğal çevre ve insan yaşantısı belli bir süre daha kirliliğe maruz kalacaktır,

### **2.1.4.3. İklim Değişikliği**

21.yüzyılın en önemli sorunu iklim değişikliğidir. Sanayileşme, yanlış tarımsal ve enerji tüketimi gibi nedenlerin meydana getirdiği atmosferdeki sera gaz yoğunluğunun artması ozon tabakasının etkilenmesi ve beraberinde küresel iklim değişikliğinin gelmesi insanın çevreye vermiş olduğu zararın belki de en üst seviyesidir. Bu iklim değişikliği beraberinde düzensiz yağışlar, çölleşme, tsunamiler, hortumlar gibi doğa olaylarının sık sık gerçekleşmesine hatta zaman zaman asit yağmurlarına dönüşerek doğaya ekstra zararlar olarak geriye dönmektedir. Küresel iklim değişikliği veya bilinen adıyla küresel ısınma sadece yüksek sıcaklık rejimine değil, tam tersine uzun kış dönemlerine de sebep olabilmektedir. Tüm bu etkenler sadece çevreye ve yerküreye zarar vermeyip insan ve canlı türlerinin de büyük zararlar görmesine sebep olmaktadır. Bilinçsiz sanayileşmenin en büyük sonucu olarak geri dönen iklim değişikliği beraberinde getirdiği felaketler sonucu binlerce canlı türünün ölümüne yol açarken ekosistemin dengesini de alt üst etmektedir. Son yıllarda dünya genelinde görülen yüksek şiddetli depremler ve buna bağlı olarak yaşanan tsunami felaketleri, volkan patlamaları gibi olgular sıradan doğal eylemler olmamakla beraber milyonlarca insanında hayatının tehlike altına girmesine neden olmaktadır. Bunun manevi sonuçlarının yanında maddi sonuçları da beraberinde gelmektedir. Bu felaketler sonucu binlerce kişi evsiz kalırken, birçok insan yaşadığı yerden göç etmek durumunda kalmıştır. Ayrıca doğal çevre de düşünülürse binlerce hayvan telef olmuştur. Bu yüzden çevre konusunda yerel değil küresel bir sonucu olan iklim değişikliği üzerinde durulması gereken konuların en önemlisidir.

### **2.1.5. Küresel Çevre Sorunları**

İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek için canlı ve cansız çevre ile etkileşim halinde kalmak zorundadır. Tüm canlı türleri için bu durum geçerli olmakla beraber çevreye uzun süre müdahalede bulunulması sonucu ortaya kötü sonuçlar çıkabilmektedir. Günümüzde sorunlar bölgesel nitelikleri aşarak, küresel boyutlara geçer olmuştur. Bundan birkaç yıl önce İzlanda'da gerçekleşen volkan patlaması sonucu rüzgarlar ve bulutlarla kilometrelerce ötelere taşınmış birçok uçak seferi iptal olmakla beraber en büyük yıkımı asit yağmurları haline dönüşerek vermiştir. Artık dünya üzerinde gerçekleşen bir olayın sıradan doğal bir düzen içerisinde gerçekleşmediği aşıkardır. Bunu artmaya başlayan yüksek şiddetli depremler, tsunami faciaları, hızları yüzlerce kilometreyi bulan hortum ve kasırgalar ile açıklamak mümkündür<sup>47</sup>.

#### **2.1.5.1. Hava Kirliliği**

Atmosferde yer alan toz, duman, gaz gibi maddelerin insan sağlığı ve diğer canlı organizmaları tehdit eder seviyelere gelmesine "Hava Kirliliği" adı verilmektedir. Hava kirliliği, doğal ortamında bulunan havanın fiziksel ve kimyasal bozulması olarak oksijene ihtiyaç duyan canlı yaşamını tehlikeye atacak şekilde değişime uğramasıdır. Günümüzde bu kirliliğin başında motorlu araçların sebep olduğu egzoz dumanı olmakla birlikte, termik santraller, fabrika ve konutlar olarak çeşitlenmektedir. Kirli havaya uzun süre maruz kalmak insan sağlığı açısından önemli kalıtsal sorunlara varabilecek sonuçlar doğurabilmektedir. Hava kirliliği, bronşitten, kalp hastalıklarına ve akciğer kanserine kadar insanlar üzerinde olumsuz etkilere yol açabilmektedir.

#### **2.1.5.2. Su Kirliliği**

İstenmeyen zararlı maddelerin, suyun doğal niteliğini bozacak ölçüde suya karışması olayına denir. Canlı yaşamı için en önemli bileşimin su olduğu düşünüldüğünde ve dünya üzerindeki içilebilir su oranının sadece %1 olduğu düşünülürse, temiz suyun varlığı ve var olan suların temizliği önemli bir konudur. Su kirliliği genellikle; konutlar, termik santraller, fabrikalar, nükleer santraller ve gübreler tarafından meydana gelmektedir. Tüm yaşamsal döngülerin devamlılığının su sayesinde sağlanıyor olması, su kirliliğinin önlenmesi konusunda ne kadar da aceleci ve korumacı olmamız gerektiğinin en önemli ispatıdır. Eski çağlardan beri her uygarlığın gelişip büyümesinde ve aşama

---

<sup>47</sup> Keleş ve Ertan, a.g.e., s.23

kaydetmesinde su etkili olmuştur. Su kirliliği, suyun kalitesinin düşmesiyle meydana gelen bir olgudur. Suyu karışan organik maddeler bazı mikroorganizmalar sayesinde arıtılma olayına sebep olur. Buna suyun kendi kendini yenilemesi işlemi adı verilir ve zararsız bir durum meydana gelir. Tabiki bu yenileme işleminin gerçekleşebilmesi için su içerisinde bol miktarda oksijen ve bazı mikroorganizma çeşitleri bulunmalıdır.

#### **2.1.5.3. Toprak Kirliliği**

Toprağın kalitesini ve verim gücünü etkileyecek, genel özelliklerini bozacak her türlü ekolojik ve teknik olaylar “Toprak Kirliliği” olarak adlandırılmaktadır. Toprak kirliliği toprağın yapısının fiziksel ve kimyasal olarak değişmesi olayıdır. Çeşitli kimyasal ve evsel atıkların toprağa karışması sonucu meydana gelmektedir. Toprak kirliliği, hava ve suları kirleten maddeler tarafından da meydana gelmektedir. Özellikle asit yağmurlarının toprak kirliliği üzerindeki etkisi büyüktür. Çünkü toprağa karışan bileşenler ağaç kökleri tarafından emilerek hem canlı organizmaların yapısını hem de toprağın yapısını bozar. Sadece toprak yapısını bozmakla kalmamakla beraber topraktan fayda sağlayan tüm canlı organizmalar ve hayvanlar içinde birer tehdit unsuru haline gelir. Toprağın içerisinde bulunan organik, inorganik, oksijen ve hava dengesinin bozulması bu toprağı habitatı olarak kabul eden canlı türünün de yaşantısını riske atar. Toprak her ne kadar bitkilerin yaşamı için vazgeçilmez olsa da insanların da topraktan gelen mahsüllere ihtiyacı olduğu unutulmamalıdır. Bu yüzden olası bir yapısal bozulmaya karşı önlemlerin alınması gerekir.

#### **2.1.5.4. Gürültü Kirliliği**

İnsanların dengesini bozan, hoşla gitmeyen ve insan davranış ve tavırları üzerinde olumsuz etkiye yol açan seslere genel olarak gürültü adı verilir. Gürültü kirliliği daha çok yapay bir kirlilik olup, insanların kentlere göçü ve motorlu taşıtların hayata enjekte olmasıyla ortaya çıkan bir durum haline gelmiştir. Özellikle metropollerde ve trafik yoğunluğunun yüksek olduğu yerlerde had safhada olan gürültü kirliliği, müzik aletleri ve yer yer yapılan inşaat, bakım onarım gibi çalışmalarla daha da yüksek seviyelere ulaşabilmektedir. Gürültü kirliliği, insanın algılama sürecini uzamasına ve işitme sağlığının olumsuz olarak etkilenmesine neden olur. Gürültü kirliliği sadece duyusal zararlar vermekle kalmayıp, psikolojik ve fizyolojik sonuçlarında ortaya çıkmasına sebep olabilir. Gürültünün en büyük sebebi özellikle büyük kentlerde klakson kullanmaktan hiç

geri kalmayan araç sürücülerinin bulunması ve çok sayıda taşıtın seyretmesi örnek verilebilir. Ayrıca şehir içerisinde kalan sanayi kuruluşlarının da gürültü kirliliği üzerindeki etkisi fazladır. Gürültüye maruz kalma sonucu; geçici işitme kayıpları başta olmak üzere, ani refleks, kan basıncı artışı gibi fizyolojik etkenlere, öfkelenme ve davranış bozuklukları gibi psikolojik etkilere ve ses sonucu iş performansı ve verimin azalmasına, dikkat dağılımı ve konsantrasyon eksikliğine sebep olabilmektedir.

**Tablo-2** Gürültü Türlerinin dB Etkisi ve Psikolojik Etkileri<sup>48</sup>

Gürültü	dB Derecesi	Psikolojik Etkisi
Uzay Roketleri Canavar Düdükları Kulak Dayanma Sınırı	165 145 135	Kulak ağrısı, sinir hücrelerinin bozulması
Makinalı Delici Motosiklet Kabare Müziği	125 115 105	Sinirsel ve psikolojik bozukluklar (III.Basamak)
Metro gürültüsü Tehlikeli bölge Çalar saat Telefon zili	95 80 75 65	Psikolojik Belirtiler (II.Basamak)
İnsan Sesi Uyku Gürültüsü	55 25	Psikolojik Belirtiler (I.Basamak)

Tablo incelendiğinde, gürültü kirliliğinin sanıldığı kadar aksine ne kadar önemli ve daha huzurlu ve saygılı bir toplum olabilmemiz için önüne geçilmesi gereken önemli konuların başını çektiği ortaya çıkmıştır.

## 2.2. İŞLETMELERİN ÇEVRE STRATEJİLERİ VE ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ

### 2.2.1. İşletmelerin Çevre Stratejileri

Günümüzde çevre koşullarına en çok müdahalede bulunan organizasyonların başında endüstri ve fabrikalar gelmektedir. İşletmeler, çevreye karşı sorumlulukları çerçevesinde üretim çalışmaları konusunda çevreye ve çevre koşullarına verdikleri önem giderek artmaktadır. Kaynakların sınırsız olmayışı ve kıt kaynakların tükenebilir olması sebebiyle üretim konularında çevre faktörü daha fazla önem arz eder bir hal almıştır.

<sup>48</sup>Kağnıcıoğlu, a.g.e., s. 113.

Geçmişte örneklerine rastladığımız birçok üretim tesislerinde çevreye karşı duyarsız kalınması sonucu ortaya çıkan kirlilik ve zararlar çoğu canlının türünün yok olmasına ve hatta birçok kullanılabilir kaynağın işlevini yitirmesine sebep olmuştur. Tüklenen her kaynak ekosistem içerisinde orayı habitat olarak benimseyen canlıların da tükenmesi anlamına gelir. Bu sadece maddi olarak ele alınması gereken bir konu değil ayrıca sosyal bir sorumluluktur<sup>49</sup>.

#### **2.2.1.1. Çevre Yönetim Sistemi Nedir?**

Kuruluşların faaliyet, ürün ve hizmetlerinin çevreye verdikleri zararın belirlenmesini, değerlendirilip önemli etkilerin kontrol altına alınmasını, kirliliğin önüne geçici faaliyetlerde bulunmalarını ve çevreye verilen zararların giderek azalmasını öngören bir sistemdir. ISO 14001, ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi ile aynı çalışma planına sahip olup kalite yönetimini elinde bulunduran herhangi bir kurum, ISO 14001 sistemini de mevcut planına dahil edebilir. Teknolojik gelişmeler ve eğitim seviyelerinin artmış olması insanların ve toplumların bilinçlenmesine, bu bilinçle birlikte kuruluşlardan daha büyük beklenti içerisinde olmalarına sebep olmuştur. Kurumlar ise bu beklentiyi sadece ISO 9001 kalite yetki belgesi ile karşılayamaz hale gelmiştir. Beklenti artık sadece ürün ve mal kalitesi ile doğru orantılı değil, bu ürün ve hizmetler üretilirken çevreye karşı duyulan saygı, bu kaynakların kullanımı konusunda gösterilen özen, iş ve insan sağlığı gibi sosyal sorumluluk içeren durumların da yerine getirilmesiyle alakalı olur hale gelmiştir.

#### **2.2.1.2. Çevre Yönetim Sistemi Kurma Aşamaları**

ÇYS kurulmadan önce ilk yapılan mevcut durumun tespitidir. Bu aşamada işletme objektif biçimde ele alınır. Çevreye karşı değerlendirilmesi yapılır. Kanuna uygunluk, diğer yasal düzenleme ve gereklilikler karşı mevcut durumlar ve geçmişte dönemlerde yaşanan çevresel kazalar belirlenir. Ardından Çevre Yönetim Sistemi Oluşum Planı hazırlanır. Bu sistemin uygulamalarını yönetecek birim belirlenir ve bu birime destek verecek kişi ve ya kişilerin, zaman ve yetkiyi en optimal biçimde kullanabilmeleri için sorumluların ve konuların belirlenmesine geçilir. Bu plan işlerin kağıda dökülmesi anlamına gelir. Bu planlar dönem-dönem incelenir gerekiyorsa üzerinde değişiklikler yapılır. Planlama aşamasının sonuçlandırılmasından sonra bu sistemi kullanacak kişilerin eğitimine geçilir. Burada kilit nokta, bu eğitim kurumun tüm çalışanlarına değil sadece

---

<sup>49</sup> Torlak, a.g.e., s. 84.

görevlendirilmiş ve bu konuda yetki sahibi olan kişilere verilmektedir. Bu şekilde diğer çalışanlara gereksiz bilgilendirme ve işten alıkoyma durumlarına maruz bırakmamış olunur. Tabii eğitilen kişi sayısınınca maliyette göz önünde bulundurulması gereken bir diğer konudur. Ne kadar çok kişi o kadar ekstra maliyet. Eğitimlerin sorunsuz biçimde tamamlanmasının ardından sistemin kurulması aşaması gerçekleşir. ÇYS kurulacak firmalardaki genel uygulama, kuruluşun büyüklüğüne göre takımlar oluşturmaktır. Bu takımlar önemli çevresel etkenlerin belirlenmesine ilişkin raporlar hazırlar ve bu etkenlerin tespiti yapılır. Kurum üst yönetimince bu çevresel durumları belirleyen bir çevre politikası oluşturulur. Bu sayede kurumun çevresel amaçları oluşturulur. Ortaya çıkabilecek acil durum senaryolarına karşı alınacak önlem ve yöntemler hazırlanır. Son olarak çevresel performans göstergesi bu aşamada belirlenir. Sistemin oluşumunun tamamlanmasının ardından, oluşturulan yardımcı sistemlerinin sorunsuz olarak faaliyete geçip geçmediğinin ve diğer sistemler ile koordineli etkileşim içinde olup olmadığının tetkiki yapılır. Tespit edilen herhangi bir olumsuz veya olumsuzluklar planlı olarak tekrardan ele alınır.

### **2.2.1.3. Uluslararası Çevre Standardı (ISO 14000)**

ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Standardının hayata geçirilmesi konusu 1992 yılında Rio'da yapılan dünya zirvesi sonucu Rio Sözleşmesi olarak kayıtlara geçen prensiplere bakılarak kararlaştırılmıştır. Bu zirvenin ardından 1993 yılında İSO'nun önderliğinde çevre yönetim sistemleri hazırlanmak üzere, yaklaşık olarak 50 farklı ülkenin yasal temsilcilerinin bulunduğu bir kurul oluşturularak çalışmalara başlanıldı. 1996 yılında ISO 14001 Çevre yönetim standardı dünyaya tanıtılmış oldu<sup>50</sup>.

Bu standart, sadece, tarafsız olarak denetlenebilen şartları ihtiva etmektedir. Çevre yönetim sistemiyle ilgili çok geniş bir alanda daha genel bir kılavuza ihtiyaç duyan kuruluşlar, ISO 14001'e başvurmalıdır. Bu standart, kirliliğin önlenmesine ve sürekli iyileştirmeye yönelik olarak yürürlükteki yasal şartlara ve kuruluşun uymayı kabul ettiği diğer şartlara uymak için, çevre politikasında taahhütlerin ötesinde çevre performansı için mutlak şartlar ortaya koymaz. Böylece, benzer faaliyetlerde bulunan fakat değişik çevre performansına

---

<sup>50</sup>İrfan Çağlar, *İşletmelerde Çevre Yönetimi ve Çevre Yönetimini Yaygınlaştıran Dinamiklerin Belirlenmesi*, Standard Dergisi, Yıl 35, Sayı 412, 1996, s.412

sahip olan iki ayrı kuruluşun bu standardın şartlarını karşılaması mümkün olabilmektedir<sup>51</sup>.

İSO standardında amaçlanan ürün standardının sağlanması değil, sistem standardının oluşturulmasıdır. Sistem ne üretildiğinden çok, üretim aşamasının nasıl gerçekleştiği ve ne sonuçlar doğurduğuyula ilgilenir. Standart, çevre performansının iyileştirilip, geliştirilmesini amaçlar. Yani, toprağa, suya, havaya verilen zararın minimaliz edilmesini hedefler.

### **2.3. İŞLETMELERLE İLGİLİ ÇEVRE YÖNETİM İLKELERİ**

Çevre yönetim ilkesinin temel amacı çevre dinamiğini korumak ve sürekliliği sağlamaktır. Bu sistemin korunması ve devamlılığı devletlerin kendi hükümetlerince belirlenen yaptırımlar ve uluslararası standartlarla zorunlu hale getirilmektedir. Günümüz toplumundaki temel amaç kar olgusu olduğundan, insan elinin doğaya olan istismarının engellenmesi gerekir. İnsan doğaya verdiği tahribatın neticesinde karşılaşacağı ceza ve yaptırımlara da hazır olmalıdır<sup>52</sup>.

#### **2.3.1. Kirleten Öder**

Bu ilke kim çevreye zarar veriyorsa, verdiği zararın bedelini karşılaması esasına dayanır. Amaçlanan, çevreye zararı bulunan işletmelerin gerek vergiler, gerekse maddi ve manevi yaptırımlarla zararlarının karşılanması hedeflenir. Ancak bu ilke beraberinde birkaç problemi de getirmektedir.

#### **2.3.2. Yükün Paylaşılma İlkesi**

Bu ilke kirleten öder ilkesiyle taban tabana zıttır. Üretim eylemleri sonucu çevreye verilen zararın kirleten tarafından değil, tüm toplum tarafından paylaşılmasını öngören anlayıştır. Her ne kadar adil bir yaptırım seçeneği olmasa da çevre herkesin yaşadığı ortak alan olduğu için bu sorumluluk tüm sosyal paydaşlar üzerine yüklenmektedir. Zarardan herkes sorumlu tutulur. Bu ilke uygulanırken, vergi indirimi ve sübvansiyonlar gibi belirli yaptırımlarla devlet tarafından desteklendiği görülmektedir. Bunu üretim esnasındaki çevreye aktarılan zarar olarak değil, üretimi tamamlanmış bir elektrikli otomobilden alınan verginin, çevreye sera gazı salınımına sebep olan araçtan alınan vergiden daha az olması şeklinde açıklamamız daha doğru bir örnek olur.

<sup>51</sup> Ahmet Çakan, *ISO 9000 ve ISO 14000*, Çevre ve Mühendis, 15, 1997, s.14.

<sup>52</sup> Çağlar, a.g.e., s.413

### 2.3.3. Önleme İlkesi

Çevreye verilen etkilerin daha ortaya çıkmadan önlenmesini amaçlayan ilkedir. Bu bağlamda zarar ortaya çıkmadan, önlenmesini sağlamak daha az maliyetli olabilmektedir. Bu daha çok geleceğe yönelik olan ve çevrenin korunmasını amaçlayan bir durumdur. Önleme ilkesindeki mantık, gerçekleştirilen yatırımların olumlu ve olumsuz sonuçlarını görmek, ortaya çıkan olumsuz sonuçları ortadan kaldırmak için çalışmalar yapmak olarak algılanabilir. Bu sayede doğal kaynakların kullanımı esnasında ortaya çıkan maliyetlerin en aza indirimi ve bu aşamada gerçekleşen doğal tahribatın gelecek dönemlerde ortadan kaldırılması ve sorunun kökünden yok edilmesi mümkün olabilmektedir. Bu tahribatın önüne geçilmesinin ekonomik açıdan büyük faydası bulunmaktadır.

### 2.3.4. İşbirliği İlkesi

Toplumun tüm fertlerinin ortak bir biçimde hareket etmesini öngören bir anlayış biçimidir. Bu ilkede ortak sorumluluk çerçevesinde çevreye duyarlı bir işbirliği söz konusudur. Bunun için artan insanlarda çevre bilinci ve çevre duyarlılığının geliştirilmesi mühimdir. İnsanların fosil yakıtlar yerine, yenilenebilir enerji kaynaklarını tüketmeleri, çevreye duyarlı ürün kullanımını artırmaları bu bağlamda yardımcı davranışlardır ve çevre bilincinin temellerini oluşturmaktadır.

Tüm bu kapsamlar değerlendirildiğinde üretim faaliyetlerinde bulunan işletmeler, buldukları coğrafyayı korumayı, kullandıkları kaynaklardan en etkin biçimde yararlanmayı ve geleceğe daha iyi bir çevre bırakmaları açısından bu ilkelere sıkı sıkıya bağlı kalmayı hedeflemelidirler.

## 2.4. İŞLETMELERİ ÇEVREYE DUYARLI OLMAYA İTEN NEDENLER

Kaynakların tükenir durumda olması ve doğanın kendini yenileme süresinin ihlal edilmemesi işletmeler için önemli bir unsurdur. Artan nüfus ve ihtiyaç duyulan ürünlerin çokluğu beraberinde kar olgusunu getirmiş ve işletmelerin sadece maddi çıkarlarını gözetmeleri sonucu doğal çevre koşullarının umursanmamasına neden olmuştur. Bozulan ekolojinin kontrolünün sağlanması uluslararası örgütlere ve hükümetlere düşmüştür. Bu kapsamda çevreye duyarsızlık insan sağlığının ve geleceğinin en önemli düşmanı haline gelmiştir<sup>53</sup>;

---

<sup>53</sup>Çağlar, a.g.e., s.415



### 2.4.1. Yasal Sorumluluklar

Sağlıklı bir çevrede yaşamak her vatandaşın anayasal hakkıdır. Bu yüzden şirketler topluma karşı olan sorumluluklarını yerine getirmek zorundadır. Çevre hakkı anayasanın 5.ve 56.maddelerince garanti altına alınmıştır. Bu kapsamda çevre düzenlemelerine uymayan şirketler cezai yaptırımlarla karşılaşmaktadır. Yeni Türk Ceza Kanununda da çevreyi kirletenlere ve sorumlulara karşı hapis ve para cezaları yer almaktadır<sup>54</sup>. Bu suçlar; çevrenin kasten kirletilmesi, çevrenin taksirle kirletilmesi gibi sebeplerle birbirinden ayrılırken, çevreyi kirleten kişilere karşı da cezalar bulunmaktadır. Cezalar olabildiğince caydırıcı ve teşebbüs bile edilmeye korkulur derecede fazla olmalı ki, işletmeler doğaya karşı sorumluluklarını yerine sorunsuz biçimde getirebilsinler.

### 2.4.2. Çevresel Bilinç

İnsanoğlu yaşamın her evresinde doğa ile etkileşim halinde kalmış, doğanın gücünü de ardına alarak yeni medeniyetler inşa ederek gelişimini günümüz seviyesine kadar getirmiştir. Sanayi devriminin ardından doğa ile insan arasındaki etkileşim insanın doğayı katline dönüşmesine sebep olmuştur. Bilinçsiz üretim ve tüketimin yol açtığı kimyevi ve nükleer atıklar zengin su kaynaklarının ve bereketli toprakların işlevini kaybetmesine sebep olmuştur. Bunu fabrika ve üretim tesislerinin düzensiz atık ve zararlı gazların salınımı sonucu ozon tabakası zarar görmüş ve işlevini yerine getiremez hale gelmiştir. Tüm bu olgular eğitim seviyelerinin yükselmesi ve bu zararların neticelerinin farkına varılması sonucu toplum olma bilinci oluşmuş ve daha temiz bir dünya bırakma olgusu yerleşmiştir.

### 2.4.3. İşletmelerde Sosyal Sorumluluklar

İşletmeler mal ve hizmet üretmeye karar verdikleri andan itibaren topluma karşı sorumlu hale gelmeye başlamışlardır. İşletmeler de diğer insanlar gibi aynı çevre koşullarında yaşadıkları için hem çevreye hem de insanlara karşı yasal olarak sorumlu tutulmaktadırlar. Çeşitli uluslararası örgütlerin desteğiyle ortaya çıkarılan insan hakları ve daha çevreci anlayışlar işletmeleri de bu konuda bir sosyal sorumluluğa sahip olmaya iten sebeplerden biri olmuştur<sup>55</sup>. Genel anlamıyla incelendiğinde sorumluluk kişi veya kurumların davranışlarının

<sup>54</sup>Engin Ural,, *Çevre Hukukunun Gelişmesi*, Ankara Barosu Dergisi, Ankara, 1980, s.3

<sup>55</sup>Aktan ve Börü, a.g.e., s.11

sonuçlarını üstlenmesidir<sup>56</sup>. İşletmelerde sosyal sorumluluk ise yapılan faaliyetlerde kullanılan kaynakların daha iyi kullanımudur. Çevre, işletmeler için olduğu gibi insanlar içinde ekonomik bir kaynaktır. Üretimini çevredeki kaynaklardan yararlanarak sürdüren işletmeler bu kaynakları verimli kullanmaması çevrenin katledilmesine ve kirlenmesine neden olmaktadır. Uzun vadede bu kaynakların yok olmasına yol açar. Bilinçlenen toplumlarda tüketim anlayışı daha çevreci işletmeler çevresinde yoğunlaşmaktadır. Artan bu çevre bilinci insanların tüketim anlayışlarına da etki etmiştir. Tüketicilerin bu konudaki hassas davranışları, işletmelerin daha çevreci olmalarına ve üretim faaliyetlerini yeniden gözden geçirmelerine sebep olmaktadır. Bu kapsamda sosyal sorumluluk anlayışına sahip işletmeler, yeşil ürünleri müşterilerine sunarken, pazarlama ve tutundurma faaliyetlerinde bu faktörleri sergileyerek sosyal sorumluluk çerçevesinde işletme anlayışlarını toplum hizmetine sunmaktadır. Sosyal sorumluluk anlayışının benimsenmesinin temel sebebi topluma faydalı bir faaliyette bulunmaktır. Bu noktada incelendiğinde işletmelerin sosyal sorumluluk anlayışı her ne kadar çevreye duyarlılıklarının bir parçası olsa da, bunun sonucunda elde ettikleri faydalar da az değildir<sup>57</sup>.

#### **2.4.4. Yetkili Kurumların Politika ve Çalışmaları**

Ülkemizde AB uyum yasaları çerçevesinde çevre politikaları yürütülmektedir. Birlikteki politika, kirliliğin önüne geçmeyi ve azaltmayı, doğal kaynakların daha çevreci biçimde tüketilmesini sağlamak ve çevreye verilen zararın kaynakta önlenmesini ve korunmasını hedeflemektedir. Birliğin 6. Çevre Eylem Programının süresi 2012 yılında sona ermesi sonucu, 31 Aralık 2020 tarihine kadar geçerli olması kararlaştırılan 7. Çevre Eylem Planı devreye sokulmuştur. Bahsedilen bu konular birliğin hedefleri arasındadır.

#### **2.4.5. Uluslararası Çevresel Gelişmeler**

Çevresel gelişmeler uluslararası anlamda anlaşmalarla sağlanmaktadır. Bu anlaşmalar sonucunda devletler ve sivil toplum kuruluşları göz önüne çıkmaktadır. Devletlerin kendi içlerinde aldığı kararlar, kendi hukuk düzenine göre gerçekleşirken, uluslararası alanda gerçekleşen gelişmeler ise sivil toplum örgütlerinin egemenliği altındadır. Çevresel gelişmelerin açığa çıkmasına sebep olan nedenlerin başında, kirlilik tehdidi altında bulunan önemli kaynaklar ve yerler

<sup>56</sup> Ozan Sevilengül, *Genel Muhasebe*, Gazi Kitabevi, 12. Baskı, Ankara, 2005, s.34

<sup>57</sup> Yılmaz Argüden, *Kurumsal Sosyal Sorumluluk. (Ed.: C. C. Aktan), Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: İGİAD Yayınları, 2007, s.40

gelmektedir. Bu kapsamda atılan en önemli adım Stocholm Konferansının toplanması olmuştur<sup>58</sup>. Stockholm Konferansı çevresel etki açısından bir başlangıç noktası niteliğini taşır. Konferans çevre sorunlarını konu edinen ilk konferans olma özelliğine sahiptir. Bu konferans sayesinde bölgesel nitelikli çabalar baş göstermiştir. Sonucunda Akdeniz'in kirlenmesini önlemek için Barselona Sözleşmesi, Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi Basra Körfezi için Kuveyt Sözleşmesi ortaya çıkmıştır. Bu sözleşmelerin temel amacı bu denizlerdeki kirliliğin azaltılması ve sözleşmeye taraf olan ülkelerle birlikte önlemler alınmasını içermektedir.

#### **2.4.6. Rekabet**

İçinde bulunduğumuz ekosistemin dengesinin bozulmasının en büyük sebeplerinin başında rekabet gelir. İktisadi çıkarların rekabetle artması sonucu bilinçsizce yapılan hammadde arayışları ve üretim faaliyetleri sonucu atıkların çevreye salınımı doğal yaşamı ve insan hayatını tehlikeye atmıştır. Bir ekonominin var olması için rekabet elbette ki gereklidir ancak rekabet koşullarının yanlış şekilde yerine getirilmesi sonucu çevresel faktörler zarar görmüş bundan neredeyse insanlığın büyük çoğunluğu etkilenmiştir. Eğer işletmeler içinde buldukları ekosisteme daha duyarlı davranmazlarsa ileride gerekli hammadde ve kaynaklara erişemeyeceklerinin farkında olmaları gerekir. Bu hususta daha çevreci anlayışı benimseyen kurum ve kuruluşların bir adım önde olduğunu belirtmek yanıltıcı değildir. Bilinçlenen toplumlarda artık daha az kaynak israf edilirken elde edilen atıklardan bile geri dönüşüm sağlanması yoluna gidilmektedir. Gelişmiş toplumların bu hususta doğal çevreye verdikleri önemin giderek artması işletmelerin rekabetçilik seviyelerinde daha yeşil ve çevreci bir anlayışa bürünmelerine sebep olmaktadır. Firmaların üretim faktörlerinde hali hazırda bulunan kaynaklardan ziyade geri dönüşüme olanak sağlar biçimde hareket etmeleri ellerini hem maliyet hem de çevreye verdikleri zararları azaltmaları açısından daha güçlü kılmaktadır.

#### **2.4.7. Maliyet Faktörleri**

Çevreye duyarlılığın belki de altında yatan en önemli sebep maliyet etkisidir. Her işletmenin amacının kar olgusu olduğu düşünüldüğünde çevreye verdikleri zararın bedellerinin en aza indirilmesinin doğal sonucu onlara daha az

---

<sup>58</sup>Louis Sohn, *The Stockholm Declaration on the Human Environment*, Harvard International LawJournal, 1973, s.423

maliyet olarak geri dönecektir. Ülke olarak ele aldığımızda bugün küçük bir ırmağın bile temizlenmesinin ve tekrardan eski rejiminde faaliyete geçmesinin en az 10 yıl aldığı ve bu süreç içerisindeki faaliyetlerin, ekipman ve işçi giderlerinin tutarları göz önünde bulundurulursa maliyetin ne kadar önemli bir yer kapladığını açıkça görebiliriz. En büyük çevre sorunlarının başında gelen hava kirliliğinin Avrupa Birliğine maliyetinin 60 milyar ile 180 milyar Euro olduğu düşünüldüğünde ne kadar büyük bir külfet olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca hava kirliliği beraberinde kirliliğe dayalı sağlık harcamaları da eklenince tehlikenin mali boyutu daha da katlanmaktadır. Firmalar çevreye bıraktıkları katı, sıvı ve gaz atıkların salınımına çözüm bularak ekonomik anlamda daha az yaptırıma tabi tutulmaya yönelik çalışmalar yapmalıdır.

Her ne kadar tüm bu olası durumlar önemli noktaları işaret etsede firmalar, benimsedikleri politikalar açısından çevre düzenini ve doğal dengeyi bozucu hareketlerde bulunabilmektedir. Fabrika ve tesisler suya ihtiyaç duydukları için genellikle su ve lojistik imkanın bol olduğu bölgelere kurulmaktadır. Başlangıç itibarıyla bu durumlar işletmenin üretim faaliyetleri içerisinde doğal karşılınsa da olası kazalar sonucu çevreye büyük zararları olabilmektedir. Tuna nehri yakınlarında bulunan alüminyum fabrikasında gerçekleşen kaza sonucu 1 milyon metreküp zehirli atığın doğaya karıştığı ve bu bölgedeki yaklaşık 50 kilometrelik alanı yaşanmaz hale getirdiğinin örnekleri mevcuttur. Bu tarz olayları göz önünde bulundurduğumuzda çevreyi kirletmemenin maliyeti, her daim kirletmenin maliyetinden daha ucuz olmuştur<sup>59</sup>.

## **2.5. İŞLETMELER ÇEVREYE DEĞİŞİK YOLLARLA YARDIMCI OLABİLİRLER**

İnsanlar geçmişten günümüze kadar yaşadıkları çevre ile etkileşim içerisinde olmuş ve etrafında sürekli değişikliğe sebep olmuştur. Sanayi devrimine kadar sadece savaşların etkisinde kalan doğal çevre, devrimin hızlı gelişmesinin sonucu olarak o günden bugüne kadar aşırı bir baskı altında kalmıştır. Bu baskının sebebi elbette ki insanlar olsa da, bir diğer faktör kurum, kuruluş ve işletmeler olmuştur. Her üretim faaliyeti içerisinde bulunan fabrika ve tesisin çevreye minimalden, maksimuma kadar zararı bulunmakla birlikte, bu faaliyetler içerisinde olan her kuruluş zarara sebep olmaktadır anlayışını benimsemek hata olur. Her işletme zararlı olmadığı gibi aksine zararlı faaliyet güden işletmelerin uygulamalarını eleştirenler yine rakipdaşları olmaktadır. Bu

---

<sup>59</sup> Argüden, a.g.e., s. 42.

kapsamda işletmelerin çevreye faydası açısından üç önemli özellik baş göstermiştir. Bunlar; engelleyici rol, iyileştirici rol ve farkındalık rolüdür<sup>60</sup>;

### **2.5.1. Engelleyici Rolü**

İşletmelerin çevreye zararları olduğu kadar yararları da vardır. Bu açıdan her işletme çevreye zarar vermediği gibi başka işletmeler tarafından verilen zararlarının önüne geçmek kimi zaman belli başlı büyük şirketlerin ortak amaçları haline de gelebilmektedir. Büyük firma, kurum ve kuruluşların gerek şirket politikası gerekse sosyal sorumluluk çerçevesinde bilinçli hareket etmeleri sonucu çevreyi kirleten firma ve uygulamalara karşı aldıkları tavırlar, sivil toplum kuruluşlarınca da desteklenerek önemli kitlelerin harekete geçmesine ve bu bağlamda birer propaganda kampanyası başlatmalarına bile sebep olabilmektedir. Bu yönüyle işletmelerin en büyük faydası hali hazırda bulunan sivil toplum kuruluşlarına destek olarak onların seslerini duyurmalarına yardımcı olmaktır.

### **2.5.2. İyileştirici Rolü**

İşletmeler hali hazırda bulunan kaynakların yeniden hayata kazandırılması konusunda da etkileri bulunmaktadır. Doğal kaynakların yanlış tüketimi sonucu ve ya atıkların doğaya bırakılmasının etkisi o kaynağın tükenmesine ve o ortamı habitatı olarak kabul eden hayvanlarında soyunu tehdit eden bir olgudur. Bu kaynakların belirlenmesi ve tekrardan doğal koşullara kazandırılması önemli bir konudur. Hükümetler bu konularda zaman zaman gerekli adımları atmasalar bile firmaların bu konudaki tutarlı davranışları bu havzaların belirlenip tekrardan doğaya kazandırılması ve yaşanılır bir hale getirilmesi konusunda yaptırımlarda bulunabilmektedirler.

### **2.5.3. Farkındalık Rolü**

Çevresel farkındalık insanlar olduğu kadar şirketlerinde üzerinde durmaları gereken konudur. Çevreye ilişkin davranışlar ve tutumlar insanların şirketlere karşı olan duruş ve düşüncelerini de etkilemektedir. Ekolojik sistemin içerisinde bulunduğu durumun önemiyetinin farkında olan ve bu konuda uygulamalar da bulunan firmalar ağaçlandırma çalışmaları gibi faaliyetlerde bulunarak, bu konuda hali hazırda bulunan derneklere destek vererek yapılan aktivitelerin daha geniş kitlelere ulaşmasında ve duyurulmasında yardımcı

---

<sup>60</sup> Argüden, a.g.e., s. 45.

olabilmektedirler. Yeşil işletmecilik olarak da bilinen çevreye duyarlı işletmecilik, karar alma süreçlerinde ekolojik çevreyi önemli ve etkili bir unsur olarak göz önünde bulunduran, işletme faaliyetlerinde çevreye verilen zararın en aza indirilmesini veya tamamen ortadan kaldırılmasını amaç edinen ve bu çerçevede, ürünlerin tasarımını, paketlenmesini ve üretim süreçlerini değiştiren, ekolojik çevrenin korunması felsefesini işletme kültürüne yerleştirmek için çabalayan, sosyal sorumluluk kapsamında topluma karşı görevlerini yerine getiren işletmelerin benimsediği bir anlayış olarak tanımlanmaktadır.

Diğer bir ifadeye göre çevreye duyarlı işletmecilik, ekolojik dengeye en az zarar verecek, hatta bu zararı tamamen bertaraf edecek alternatifler üzerine odaklanmalıdır. İşletmeler tedarikçilerini veya tedarikçilerini bu anlayışa dayanarak seçmeli, yeşil ürün ve hizmeti bir pazarlama stratejisi olmaktan öteye götürmeli ve yeşil yaşam kalitesinin yaratıcısı olması gerektiği belirtilmektedir. Bu bağlamda işletmelerin yeşil sorumluluğu ve yeşil etiği, başta tüketiciler olmak üzere, toplumların diğer kesimlerinde de yeşil anlayışının yaygınlaşmasında itici güç haline gelmektedir.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### AFET VE AFET YÖNETİMİ

#### 3.1. AFET KAVRAMLARI, TÜRLERİ, AFETİN BÜYÜKLÜĞÜNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

İnsanların afetlerle tanışması insanlık tarihiyle yaşıttır. Bilinen en eski kayıtlarda dünyanın farklı yerlerinde meydana gelen afetlerle ilgili bilgilere rastlanmıştır. Vuku bulan bu afetlerde binlerce insan yaşamını yitirmiştir. Geçmişte afetlerin yaşandığı alanlarda ortaya çıkan durumlar günümüzde de benzer olaylar şeklinde gerçekleşmektedir. Ancak afetlerin etkileri dünyanın her yerinde benzer sonuçları doğurmamaktadır. Bunda en önemli etken insanların başlarına gelen olaydan çıkardığı sonuçların, bu konuda edindikleri tecrübelerin ve afetlerin meydana geliş sıklığının farklılığıdır.

##### 3.1.1. Afetle İlgili Temel Kavramlar

###### 3.1.1.1. Afet

Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olayları ifade eder<sup>61</sup>.

Afetlerin çoğunluğu doğal kökenlidir. Örneğin, depremler oluşu itibarıyla tamamen doğal kökenlidir. Bu nedenle insanların hiçbir şekilde müdahalesi söz konusu değildir. Ancak heyelan, sel ve çığ olaylarının meydana gelmesinde doğrudan ya da dolaylı olarak insanların etkisi olmaktadır.

Doğal olaylar, insanlara zarar verdiği ve etkilediği sürece afettir. Sözelimi insanların yaşamadığı mekanlarda meydana gelen bir olay hiçbir zaman afet sayılmaz. Hem meydana geliş ve hem de doğurmuş olduğu zararın uzun süreli olması, bazı olayları afet dışında bırakmaktadır. Bunların başında toprak erozyonu gelmektedir. Bazı afetlerin sonuçları depremde olduğu gibi doğrudan ve hemen ortaya çıkar. Ama kuraklıkta olduğu gibi bazılarının sonuçları ise uzun bir zaman sonra ve dolaylı olarak görülür.

Afet kavramının bir olayın kendisi değil doğurduğu sonuç olarak algılanması gerekir. Örneğin denizde meydana gelen bir deprem sonucunda

<sup>61</sup>T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, *Afet ve Acil Durum Eğitim Merkezi Müdürlüğü*, Temel Kurtarma Bilgisi Kitabı, s. 20.

oluşan tsunami yerleşim yerlerini etkilemez ise doğal bir olay olarak adlandırılırken, aynı deprem sonucu oluşan tsunami'nin yerleşim yerlerini etkileyerek insanlara ve çevreye maddi ve manevi kayıplar oluşturduğu zaman afet olarak algılanmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin yaptığı tanıma göre afet: herhangi bir tehlikenin can, mal, çevre, ekonomi ve kültürel varlıklar üzerinde yarattığı kötü etkilerle baş etmeye yerel imkanların yetmediği durumlardır.

Toplumlar edindikleri tecrübeler itibarıyla afetlerden etkilenme oranlarını o oranda artmakta veya azalmaktadırlar.

### **3.1.1.2. Risk**

Risk sözcüğü; gelecekteki belirli bir zaman içerisinde, belirli bir tehlikenin, bu tehlikeye maruz olan varlıklar veya tehlike altındaki unsurlara bunların zarar görebilirliklerine bağlı olarak, verebileceği kayıpları ifade eder. Riskten yani kayıp olasılığından bahsedebilmek için, belirli bir yerde, belirli bir büyüklükte bir olay veya tehlikenin var olması, mevcut değerlerin bu tehlikeden etkilenme oranlarının veya zarar görebilirliklerinin bilinmesi veya tahmin edilebilmesi gerekmektedir.

Risk; fiziksel, sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi nedenlere bağlı olarak bir tehlikenin afete dönüşme olasılığı ve yol açması beklenen olumsuz sonuçlar, kayıplardır<sup>62</sup>.

### **3.1.1.3. Tehlike**

Yaşamı tehdit eden, sahip olunan maddi ya da manevi değerlere ve çevreye fiziki zarar verebilme potansiyeline sahip tüm fiziki olay ve olgulara tehlike denilmektedir. Bir başka deyişle tehdit, doğal, teknolojik ya da insan kökenli olan ve fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara yol açabilen tüm olaylardır.

Başka bir tanımlamayla tehlike; belirli bir zaman ve coğrafyada ortaya çıkarak insan, çevre ve toplum üzerinde olumsuz etkiler yaratabilecek, doğa teknoloji ya da insan kaynaklı bir fiziksel durumdur<sup>63</sup>.

<sup>62</sup>T.C Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, a.g.e., s. 20.

<sup>63</sup>T.C Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, a.g.e., s. 21.



#### **3.1.1.4. Kapasite**

Kapasite, işletmenin mal ve hizmet üretebilme yeteneğidir. Ya da, herhangi bir üretim sisteminin gerçekleştirebileceği üretim seviyesidir. Daha genel bir tanımla kapasite, bir makine veya tesisin normal çalışma düzeninde kullanılması sonucu elde edilebilecek en yüksek üretim miktarıdır.

Başka bir tanımlamayla kapasite; bireylerin, toplulukların, kurumların ya da ülkelerin bir tehlikenin etkilerini tahmin etme, bununla başa çıkabilme ve etkilerinden zarar görmeden ya da en az kayıpla kurtulabilme konularında sahip olduğu özellik ve kaynaklardır<sup>64</sup>.

#### **3.1.1.5. Zarar Görebilirlik**

Zarar görebilirlik, "Potansiyel bir olayın meydana gelmesiyle toplumun uğrayabileceği olası ölüm, yaralanma, hasar, yıkım ve kayıp ve zararların bir ölçütü" şeklinde ifade edilmektedir. Diğer bir ifade ile zarar görebilirlik, toplumun baş edebilme kapasitesinin tersidir.

Başka bir tanımlamada zarar görebilirlik; bireylerin, toplulukların, kurumların ya da ülkelerin tehlikeye maruz kalmaları ve tehlikeyle başa çıkma, tehlikenin etkilerini azaltma konularında gerekli özellik ve kaynaklara (kapasiteye) sahip olmamalarıdır<sup>65</sup>.

#### **3.1.1.6. Tehlikenin Afete Dönüşmesi**

Tehlike kavramı risk kavramı ile aynı görülse de esasen farklı kavramlardır. Risk, gerçekleşecek tehlike bir olayda meydana gelebilecek olumsuz sonuçların toplamı iken tehlike gerçekleşebilmesi muhtemel tehdit unsurlarıdır. Tehlikenin afete dönüşebilmesi için muhtemel tehdit unsurunun gerçekleşerek doğal ya da insan kaynaklı bir olay meydana gelmesi gerekmektedir.

Deprem bir tehlikedir. Depremın afete dönüşmesi tamamen insanların elindedir. Çünkü yerleşim yerleri usulüne uygun seçilse, binalar son derece depreme dayanıklı yapılsa tehlike afete dönüşmez. Dünya üzerindeki ülkelere bakıldığında gelişmiş ülkeler büyük depremlerin olmasına rağmen hasar almadan

<sup>64</sup>T.C Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, a.g.e., s. 21.

<sup>65</sup>T.C Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, a.g.e., s. 22.

atlatabiliyor. Gelişmemiş ülkeler, rüşvet ve kayırmacaların olduğu ülkelerde ise fazla büyük olmayan depremlerde bile can kayıpları çok fazala olabilmektedir.

### 3.1.2. Afet Türleri

İnsanlığın ilk zamanlarından beri dünya üzerinde doğal afetlerin yaşandığı bilinmektedir. Ancak yıldan yıla artan dünya nüfusunun yanı sıra özellikle sanayi devrimi ile gelişen üretim teknolojisinin yanı sıra bilim de her gün bir adım daha ileriye gitmekte, teknolojik gelişmelerin hızına yetişilmez bir noktaya gelmektedir. Bu sürecin sonucunda da doğal afetlerin yanında insan bazlı afetler de meydana gelmeye başlamış, dünya iklimi üzerinde dahi değişikliklere yol açarak doğal afetlerin de sayısında artış meydana gelmiştir. Bu doğrultuda afetleri ikiye ayırmak mümkündür;

1. Doğal afetler,
2. İnsan bazlı (teknolojik) afetler.

#### 3.1.2.1. Doğal Afetler

Dünyada süre gelen doğa olayları, insanların yaşamını önemli ölçüde ve olumsuz bir şekilde etkilediğinde genel olarak “doğal afet” diye de nitelendirilebilmektedir. Buradaki “doğal” kelimesi olayın “normal, gündelik veya kabul edilebilir bir olay” olduğu anlamına gelmemektedir. Bu kelime ve kavram sadece olayın “doğa ile ilişkili” olduğu anlamında kullanılmalıdır. Ancak doğa olaylarının afete dönüşmesi, olayın şiddetine bağlı olmasının yanında risklerin azaltılması faaliyetlerinin yetersizliğinden de kaynaklanmaktadır. Örneğin dere yataklarının yapılaşmaya açılması muhtemel bir aşırı yağışın sel felaketine dönüşmesine zemin hazırlar<sup>66</sup>.

İklim değişikliği tarih boyunca sürüp giden doğal bir olgu olmasına rağmen, hiçbir dönem bugünkü kadar hızlı gerçekleşmemiş ve insanın tespit edilen etkisi de bu kadar büyük olmamıştır. Böylece, son yıllarda dünyanın birçok bölgesi şiddet, etki, süre ve oluştuğu yer bakımından eşi ve benzeri olmayan çok sayıda hidro-meteorolojik afete sahne olmaktadır. Bu değişimler, dünya üzerindeki canlı yaşamını ve toplumların sosyo-ekonomik gelişimini de tehdit etmektedir<sup>67</sup>.

<sup>66</sup> T.C. Kalkınma Bakanlığı, *Afet Yönetiminde Etkinlik*, 2014, s. 32.

<sup>67</sup> T.C. Kalkınma Bakanlığı, a.g.e., s. 33.

#### **3.1.2.1.1. Deprem**

Yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dağılarak geçtikleri ortamı ve yer yüzeyini sarsmasıdır. Bu kırılmaların geçtikleri noktalarda meydana getirdikleri sarsıntıya deprem denilmektedir.

#### **3.1.2.1.2. Sel**

Bir bölgede toprağı belli bir süre için tamamen veya kısmen sular altında bırakan ani, büyük ve düzensiz su akıntılılarına sel adı verilmektedir,

#### **3.1.2.1.3. Çığ**

Farklı nedenler doğrultusunda dağdan aşağıya kayarak oluşan büyük kar birikintisine çığ denilmektedir.

#### **3.1.2.1.4. Erozyon**

Başta toprak ve kayaç materyalleri olmak üzere yer küre üzerindeki çeşitli yüzey maddelerinin dağlık ve tepelik arazilerden eğimler boyunca, yer kabuğundan ayrılması ve doğal etkenlerle başka yere taşınması olayına erozyon adı verilmektedir.

#### **3.1.2.1.5. Hortum**

Hava veya suyun kendi etrafından hızla dönerek buluttan yeryüzüne ulaşan bir sütun hallindeki fırtınaya hortum adı verilmektedir.

#### **3.1.2.1.6. Yıldırım**

Gök gürültüsü ve şimşekle görülen, hava ile yer arasındaki elektrik boşalması olarak biliniyor. Bulutla yer arasındaki potansiyel farkı arttıkça aradaki havanın da delinmesi kolaylaşır ve belli bir değerden sonra havanın delinmesiyle oluşan iletken kanal boyunca buluttan toprağa veya topraktan buluta elektriksel boşalma başlar. Bulutla bulut arasında olan elektriksel boşalmaya şimşek ve bulutla toprak arasındaki elektriksel boşalmaya ise yıldırım adı verilmektedir.

#### **3.1.2.1.7. Tsunami**

Denizde meydana gelen çöküntü veya yükselti sonucunda dalgaların yüksek boyutlara ulaşarak sahile ve hatta karaya varan su taşkınlarına tsunami

adı verilmektedir. Japonyada dünyaya yayılan bir terim olmuştur. Çünkü tsunaminin en çok görüldüğü yerler uzak doğu ülkeleridir.

#### **3.1.2.1.8. Kuraklık**

Su kıtlığı olarak tanımlanan kuraklık, uzun süreli kuru hava ve nem azlığı yaratarak sosyal hayatın yanı sıra doğal hayat da zarar vermektedir. Kuraklığın oluşumunu mevsimlerin değişmesi ile alakalandırırsak bu durumda insanların etkisinde olduğunun unutulmaması gerekir.

#### **3.1.2.2. Teknolojik (İnsan Kaynaklı) Afetler**

İnsan Kaynaklı Afetler; insani faktörlerin etkin olduğu nükleer, biyolojik, kimyasal kazalar, endüstriyel kazalar ve büyük göçler gibi olayların yanı sıra yanlış ve eksik planlama ve uygulamaların neden olduğu yerel ve bölgesel karakterli olgu ve olaylar ile bunların doğurduğu afet nitelikli sonuçların tümüdür. İnsan faktörlerinin etkin olduğu afetler, bazen kendi başına tetikleneceği gibi bazen de “depremin neden olduğu baraj yıkılması, nükleer santral hasarları” gibi doğa kökenli bir afet tarafından da tetiklenebilir.

Yanlış yer seçimi, plansız ve düzensiz yapılaşmadan kaynaklanan pek çok hatalar zinciri birçok yerleşim alanlarımızı insan kaynaklı afet riski ile karşı karşıya bırakmış-tır. Örneğin, İstanbul'da Ümraniye çöplüğünün patlaması, sel altında kalan mahalleler, itfaiyenin giremediği sokaklar nedeniyle yanan konutlar, patlayan benzin istasyonları ve sanayi tesisleri ve bu olaylar sonucu ortaya çıkan can kayıpları kentlerimizin ne denli tehlike altında olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca kentlerde, afetler sonrası gelişen ikincil tehlikeler ve teknik alt yapı hasarları, üzerinde durulması gereken risk faktörleridir<sup>68</sup>:

#### **3.1.2.1.1. Nükleer Biyolojik Kazalar**

Bu kazalar, bir reaktör içerisindeki radyoaktivitenin bir bölümünün çevreye yayılması sonucu ortaya çıkan kazalardır. Bu kazalar meydana geldiğinde etkileri yıllarca devam etmektedir. Örnek olarak Çernobil faciasıdır. Bunun örnekleri dünyada sıkça görülmektedir. Bazanda bu durumlar savaşlardada kullanıldığında kitlesel yok olmalara neden olarak dünyanın yaşanılmaz hale geleceğini bu nedenle kesinlikle kötü amaçlarla kullanılmasının önüne geçilmesi gerekmektedir.

---

<sup>68</sup> T.C. Kalkınma Bakanlığı, a.g.e., s. 34.

### **3.1.2.1.2. Bilişim Saldırıları**

Bireylere veya birey gruplarına yönelik, mağdurun onurunu zedelemeye veya mağdura fiziksel veya zihinsel olarak doğrudan veya dolaylı olarak zarar verme suçu kastı ile İnternet (görüşme odaları, epostalar, ilan sayfaları ve gruplar) ve cep telefonu (SMS/MMS) gibi çağdaş iletişim araçları kullanarak zarar verme amaçlı saldırıların yapılmasıdır.

### **3.1.2.1.3. Taşımacılık Kazaları**

Lojistik faaliyetleri içerisinde gerçekleştirilen teknik sebeplerden ötürü kaynaklanan kazalara verilen addır. Kapitalist sistemin hüküm sürdüğü günümüzde dünyanın herhangi bir bölgesinde üretilen bir mal veya hammadde hemen başka uzak bölgelere nakledilebilmektedir. Bu taşımacılık faaliyetleri sırasında kaçınılmaz olarak küçük ve büyük çaplı kazalar meydana gelmektedir.

### **3.1.2.1.4. Nüfus Yoğunluğundan Meydana Gelen Kazalar**

Nüfus yoğunluğundan meydana gelen kazaların temelinde trafik kazaları gelmektedir. Şehrin mevcut nüfus yoğunluğunu kaldıramaması sonucu meydana gelmektedir. Yeleşim yerleri mutlaka nüfus yoğunluğunu dikkate alarak belirlenmeli ve belirli yerlerde yoğun göç hareketlerine izin verilmemelidir. Bu olaylar bazanda savaşlar nedeniyle de oluşabilmektedir.

### **3.1.2.1.5. Endüstriyel Kazalar**

Endüstriyel etkinlik sırasında anormal oluşum sonucu beklenmeyen, birden oluşan (özellikle önemli yayılma- emisyon, yangın ve patlama gibi) işçiler, halk ve çevre için hemen ya da sonradan büyük tehlike yaratan kuruluş içinde ya da dışında bir veya daha çok tehlikeli maddenin neden olduğu olaylardır.

### **3.1.2.1.6. Göçmenler ve Yerlerinden Edilenler**

Gönüllü ya da zorunlu özellikle savaş ve çatışmalara bağlı olarak göçe maruz kalanların süreç içerisinde geçirdikleri kazalardır.

### **3.1.3. Afetlerin Büyüklüğüne Etki Eden Etkenler**

1. Olayların fiziksel büyüklüğü,
2. Olayın yerleşim alanlarına olan uzaklığı,
3. Bölgede yaşayanların ekonomik durumları,

4. Hızlı nüfus artışı,
5. Tehlikeli bölgelerdeki hızlı ve denetimsiz sanayileşme,
6. Ormanların, çevrenin tahribi veya yanlış kullanımı,
7. Bilgisizlik ve eğitim eksikliği,
8. Toplumun afetlere karşı önceden alabileceği koruyucu ve önleyici önlemlerin düzeyi,

**Olayın fiziksel büyüklüğü:** Meydana gelen afetler bazen sınırlı bir bölgeyi etkilemektedir. Örneğin 2011 Van depremi. Bu deprem sadece Van İl merkezi ve Erciş ilçesinde etkili olmuştur. Başka bir örnek 1995 Afyon depremi yine sınırlı yani az bir bölgemizi etkilemiştir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi Sakarya, İzmit, İstanbul gibi illerimizde hissedilmiş ve çok geniş bir coğrafyada etkisini göstermiştir,

**Olayın yoğun yerleşme alanlarına olan uzaklığı:** Meydana gelen herhangi bir afet yoğun bir yerleşim bölgesinden uzak noktalarda ise pek bir önemi olmamakta ve etkisi olmamaktadır. Ancak yoğun yerleşim bölgelerinde ise afetin boyutu da değişmektedir. Bu durumda ülkemiz açısından can ve mal kayıpları da maksimum seviyelere ulaşmaktadır. Meydana gelebilecek bir afet yerleşim bölgelerinden uzak bir noktada ise örneğin denizlerde meydana gelen bir deprem sonucu oluşan tsunami yerleşim yerlerini etkilerse büyük bir afet olmakta, yerleşim yerlerine ulaşmazsa afet olarak algılanmamakta sadece bir doğa olayı olarak kalmaktadır,

**Fakirlik ve az gelişmişlik:** Teknolojik olarak gelişmemiş ülkelerin ekonomileri de gelişmemekte ve doğal olarak fakirlikte oluşmaktadır. Depremlerin olduğu ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre kıyaslandıklarında, gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelerde ki depremler gelişmiş ülkelere göre daha fazla etkilenmektedirler. Örneğin 2011 yılında Japonya'da meydana gelen 8,9 büyüklüğündeki bir depremde bir tane dahi bina yıkılmazken aynı büyüklükteki depremlerde başka ülkelerde çok büyük felaketler yaşanabilmektedir,

**Hızlı nüfus artışı:** Bir bölgede kontrolsüz ve hızlı nüfus popülasyonu var ise bunun birçok dezavantajları da görülecektir. Çeşitli çevre sorunları, işsizliğin artması ve yaşam düzeyinde kalitesizlikler de beraberinde gelecektir,

**Tehlikeli bölgelerdeki hızlı ve denetimsiz şehirleşme, sanayileşme ve yapılaşma:** Yerleşim yerleri gelişigüzel belirlenmemelidir. Çeşitli afetler yönünden tehlikelerin neler olduğu iyice araştırılmalı tehlikelerden uzak ve güvenli bölgelerde yerleşim yerleri belirlenmelidir. Sadece yerleşim yerleri için

düşünmek de eksik olacaktır. Üretimde yer alacak sanayi kuruluşlarının yerleri tespit edilirken çok yönlü araştırılmalıdır. Hammadde kaynaklarına yakın olması, iş gücüne yakınlık, ulaşım gibi seçeneklerin yanında Afetlerle ilgili tehlikelerin de önceden araştırılması yer seçimi konusunda bu tehlikelerinde dikkate alınması uzun vadede büyük faydaları olacaktır,

**Ormanların ve çevrenin tahribi veya yanlış kullanımı:** Ormanların tahrip edilmesi, bilinçsizce tüketilmesi, yine çevrenin kirletilmesi sonucu geri dönülmesi güç felaketlere yol açacaktır. Doğal kaynaklar kullanılamaz hale gelecek bundan insanlık etkilenecektir. Günümüzde en önemli sorunlardan birisi içilebilir temiz suya ulaşım olacaktır. Doğada bulunan kıt kaynaklar var iken tüketim sürekli artmaktadır. Üretim için daha çok kaynağa ihtiyaç varken çevrenin kirletilmesi sonucu gelecek nesiller için zor yaşanılabilir durumlar ortaya çıkacaktır. Doğa bize geçmişten miras olmamalı, geleceğe kullanılabilir bir doğa bırakılmalıdır,

**Bilgisizlik, bilinçsizlik ve eğitim eksikliği:** Bu konu 8 madde içinde sadece olayın fiziksel büyüklüğü ile bağlantısı yokken diğer maddelerin tamamı ile ilişkili olduğunu söylemek doğru bir yaklaşım olacaktır. Çünkü yerleşim yerlerini afet bölgelerinden uzak yerlere kurmak bilgili ve eğitilmiş toplumların işidir. Bilgili ve eğitilmiş toplumlarda fakirlik ve az gelişmişlik olmaz. Bilgili ve eğitilmiş toplumlarda hızlı nüfus artışı olmaz her şey kontrollüdür. Bilgili ve eğitilmiş toplumlar tehlikeli bölgelerdeki hızlı ve denetimsiz şehirleşme, sanayileşme ve yapılaşmaya gitmezler. Bilgili ve eğitilmiş toplumlar ormanların ve çevrenin tahribi veya yanlış kullanılmasına müsaade etmezler. Yine bilgili ve eğitilmiş toplumlar afetler olmadan önce koruyucu yani afetler olmadan önce zarar azaltma ve önleyici tedbirleri alma noktasında daha etkin çalışmalar içerisinde olurlar,

**Toplumun afet olaylarına karşı önceden alabildiği koruyucu ve önleyici önlemlerin ulaşabildiği düzeydir:** Toplumların afetler olmadan önce zarar azaltma ve hazırlık olarak ifade edilen koruyucu ve önleyici tedbirler ne kadar çok seviyede alınmış ise afetler sonrasında bu toplumlarda zarar görme olasılıkları o denli az olacak veya etkilenmeyeceklerdir. Yerleşim yerlerinde konutlar imal edilirken afet riskleri de düşünülerek örneğin dere kenarlarına bina yapmamak, heyelan bölgelerinden uzak yerlere binaların yapılması veya binalar tasarlanırken deprem tehlikeleri de düşünülerek o nispette dayanıklı binalar

yapmak bir manada koruyucu ve önleyici tedbirleri almış olmak demek olacaktır<sup>69</sup>.

### 3.1.4. Alternatifler İtibariyle Afetlerin Açıklamaları

Doğal afetler, dünyanın var oluşundan itibaren insanların sürekli dikkatini çekmiştir çünkü doğal afetler önemli zararlara neden olmuştur<sup>70</sup>.

#### 3.1.4.1. Dinsel Retorik

Dinsel retorik açısından doğal afetler, insanlarla Tanrının bir bakıma iletişim kurması şeklinde tanımlanmaktadır. Tanrının düzeni; yeryüzü arasındaki uyumsuzluklardan kaynaklanan hadiselerle yönelik ihtar olup, Tanrı tarafından günahlara ceza verildiği belirtilmektedir. Din, sosyal alanda oluşan olumsuzluklara karşı kurallara bağlı bir sistem geliştirmektedir. Bazı hallerde, bu tür sistemsel açıklamalar, önemli oranda eylemsizliği ortaya çıkarmaktadır<sup>71</sup>.

#### 3.1.4.2. Doğal Retorik

Dinsel retorik ile açıklama yapılırken meydana gelen yıkımın “Tanrı’nın bir tür mesajı veya insanlara ulaşmada kullandığı iletişim metodu” na bağlanması afetleri mistik bir yapıya büründürerek metafiziksel nitelik kazandırmıştır. Ancak doğal retorik ile açıklanma döneminde afetler fiziksel nitelik kazanarak artık yer altındaki tektonik yani yeraltındaki plakaların hareketleri neticesinde meydana gelen bir doğal afet olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Bu anlayış ve durumun çaresizliğini bir kenara bırakış, hayatın her anında insanlığın varlığını tehdit eden afetlerle mücadele etmeyi daha olanaklı hale getirdiği söylenebilir<sup>72</sup>.

#### 3.1.4.3. Sosyal Retorik

Sosyolojik açıdan, günümüzde doğal afetlerin meydana gelmesindeki en büyük sebebin Allah’a ve tabiatın kendisine mal etmenin mümkün olmadığı görüşü yaygınlaşmaya başlamıştır. Tarihte özellikle insanların Allah’a karşı asi davranışlarının ve diğer sosyal faktörlerin sonucunda yaratıcının insanları deprem ile cezalandırdığı görüşü yaygın görüş olarak algılanmaktadır. Buna karşılık teknolojik gelişmelerle doğal afetlerin etkilerinden korunmanın mümkün

<sup>69</sup>TC Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, s. 25.

<sup>70</sup>Alper Güvel, *Doğal Afetlerin Politik Ekonomisi: Doğal Riskler ve Afet Planlaması*, İstanbul, İMKB Yayını, 2001, s. 14.

<sup>71</sup>Güvel, a.g.e., s. 14.

<sup>72</sup>Güvel, a.g.e., s. 15.



olabileceği görüşü benimsenmiş ve bu konuda çalışmalar yürütülmüştür. Bütün bu farklı sosyolojik görüşlerden sonra bugün insanlığın birleştiği ortak kanaat olarak; Doğada meydana gelen afetlerin tamamının doğal yollarla olmadığı, insanların bu afetlerin meydana gelmesinde büyük rolü olduğu düşünölmeye başlanmıştır<sup>73</sup>.

Doğal afetlerin meydana gelmesindeki ana etkenlerin tanrısal mı yoksa insanların eliyle mi meydana geldiği konusunda sosyolojik ve dinsel tartışmalar günümüzde de devam etmektedir.

### **3.1.5. Sosyal Bilimler Yönünden Doğal Afet Kavramı**

Afetlerin sosyal retoriğe göre açıklanması ilk etapta salt fiziksel nitelikte olduğu görülüyorsa da esasen doğal afetlerin toplumsal, iktisadi ve siyasi boyutları da mevcuttur. Bu farklı boyutlarından dolayı doğal afetlerinde sosyal bilimcilerin araştırmalarına konu olması ve açıklamalarının bu bilim dalınca yapılması zaruridir. Sosyal bilimlerce çizilecek olan doğal afetlerin kavramsal çerçevesi ise bu noktada atılması gereken ilk adımdır.

#### **3.1.5.1. Sosyal Yönüyle Afet Türleri**

Doğal afetlerin meydana gelmesinde, ajana özgü yaklaşım ile ajan sınıfı yaklaşımlarının önemli olduğu vurgulanmakla beraber diğere bir yaklaşım olan jenerik yaklaşımda ise insanların bireysel ve sosyal faktörlerinin etkili olduğu belirtilmektedir. Ajana özgü yaklaşımda (örnek deprem) ve ajan sınıfı yaklaşımda (kaynağına göre doğal afetlerin ve teknolojik afetlerin) afet sonuçlarını doğrudan etkilediği ifade edilmektedir. Jenerik yaklaşım ise afetlerin çeşitlerinden çok, bireysel ve sosyolojik faktörlerin etkili olduğu görüşü savunulmaktadır<sup>74</sup>.

##### **3.1.5.1.1. Toplum Tipi Afetler**

Toplum tipi afetler insanların yaşamlarını sürdürdükleri yer olan kent ve kasabalarda meydana gelen ve can ile mal kaybı sonucu doğuran afet tipidir.

##### **3.1.5.1.2. Toplum Tipi Olmayan Afetler**

Meydana geldiğinde büyük çoğunlukta insanların yaşadığı toplumsal yaşam alanlarına pek etkisi olmayan ve bu alanların düzen ve işleyişine etki etmeyen,

<sup>73</sup> Güvel, a.g.e., s. 17.

<sup>74</sup> Tarık Akgemci, *Stratejik Yönetim*, Ankara, Gazi Kitabevi, 2008, s.66

uçak kazası, tren kazası gibi yalnızca olduğu bölgedeki insanları etkileyen afet tipleridir.

### **3.1.5.1.3. Katastrofik Hadiseler**

Teknik açıdan tanımlandığında, nadiren ortaya çıkabilen ancak oluştuğunda yerel kaynakların yetersiz kaldığı durumlardır.

### **3.1.5.2. Doğal Afetlerin Oluşumuna Sosyal Faktörlerin Etkisi**

Afetlerin, fiziki karakterleri ile yani dışardan bir etkin yapıtım ile değil de içsel unsurların nedeniyle meydana gelmesi olarak açıklanması önemli sonuçlardan birisidir. Sözün özü doğal afetlerin oluşum sebebi toplumsal düzene indirgenmesidir. Burada ifade edilmek istenen sosyal sisteme dâhil olan hatta sosyal sistemin bizzat içerisinde olan doğal afetler dış tehditler yordamıyla oluşmamaktadır<sup>75</sup>.

### **3.1.5.3. Doğal Afetler ile İlgili Kurumlar**

Afetler sosyal bir olgu niteliğini kazandıktan sonra bu alanla ilgili sosyal bilimler nezdinde doğal afetlerle ilgili çalışmalar her geçen gün çoğalmakta ve uluslararası alanda araştırma konusu olmaya başlamaktadır. Bu duruma paralel olarak doğal afetlerle ilgili araştırma yapan, araştırmalarının merkezine doğal afetleri alan kurum ve kuruluş sayısı da hızla artmaktadır.

## **3.2. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE AFETLER**

### **3.2.1. Dünya'da Afetler**

İnsanlık tarihi boyunca doğal afetler toplumlar üzerinde yıkıcı etkileri, yaşanan can ve mal kayıpları yüzünden büyük ölçekte ve geri dönülemeyen zararları olmuştur. Toplumların yaşadıkları doğal afetler sonucu yaşadıkları mağduriyet hiçbir zaman unutulmamaktadır. Bu duruma paralel olarak dünyada 13 Ekim günü "Dünya Afetler Günü" olarak geçmişte yaşanan afetler anılmaktadır. Ayrıca dünyada birçok kuruluş afetlerle ilgili araştırmalar ve değerlendirmelerde bulunmaktadır<sup>76</sup>. Son 20 yıl içinde dünyada yaşanan afetler neticesinde en az 3 Milyon kişinin yaşamı son bulmuş ve en az 1 Milyar insan mağdur olmuştur. Bu zaman zarfında meydana gelen maddi zararın gerçek tespitini yapmak ise mümkün olmamıştır. Ancak bu rakamlar trilyon dolarla

<sup>75</sup> Akgemci, a.g.e., s. 68.

<sup>76</sup> Ersoy, a.g.e., s. 4.

ölçülmektedir. Dünya nezdinde her gün sel, heyelan vb. afetlere harcanan meblağ 2 Milyon Dolar civarındadır. Ortalama olarak dünyada her yıl 15 bin insan yaşamını yitirmektedir<sup>77</sup>.

Dünya'da büyük yıkımlara sebep olan belli başlı doğal afetler ve yaşamını yitiren insanların sayısı şu şekildedir<sup>78</sup>:

1. 29 Şubat 1960 – Fas – 12.000 Kişi,
2. 31 Mayıs 1970 – Peru – 70.000 Kişi,
3. 4 Şubat 1976 – Guatemala – 23.000 Kişi,
4. 28 Temmuz 1976 – Çin – 242.000 Kişi,
5. 16 Eylül 1978 – İran – 25.000 Kişi,
6. 19 Eylül 1985 – Mexico City – 6.000 Kişi,
7. 7 Aralık 1988 – Ermenistan – 25.000 Kişi,
8. 21 Haziran 1990 – İran – 50.000 Kişi,
9. 17 Ağustos / 12 Kasım 1997 – Türkiye – 20.000 Kişi,
10. 26 Ocak 2001 – Hindistan – 20.000 Kişi,
11. 26 Aralık 2004 – Endonezya – 250.000 Kişi,
12. 8 Ekim 2005 – Pakistan – 73.000 Kişi.
13. 12.Mayıs 2008-Çin 10000 kişi
14. 11.Mart 2011 Japonya 19000 kişi (Deprem sonrası tsunami ile)
15. 25 Nisan 2015 Nepal 6000 kişi

Yukarıda belirtilen çok sayıda insanın yaşamını yitirdiği depremlerden başka Cezayir, Afganistan, Kolombiya, Şili, Ekvador, Guatemala, El Salvador, Endonezya, Yunanistan, Filipinler, Hindistan, Bulgaristan, Pakistan, Romanya, Rusya, Yemen ve Tayvan ülkeleri de büyük depremler geçirmişlerdir.

Sel felaketleri de çok fazla insanın hayatını kaybetmesine neden olan ve maddi yıkımı yüksek olan doğal afetler arasında yer almaktadır. Son 30 yıl bazında büyük çaplı sel felaketleri şu şekilde sıralanabilir<sup>79</sup>:

1. 1988 Eylül / Kasım – Bangladeş – 5.000 Kişi,
2. 1988 Kasım – Tayland – 1.000 Kişi,
3. 1991 Kasım – Filipinler – 3.000 Kişi,
4. 1997 Kasım – Güney Kore – 1.265 Kişi,
5. 1998 Nisan / Mayıs – Türkiye – 120 Kişi,

<sup>77</sup> Şükrü Ersoy, **2013 Afet Raporu "Dünya ve Türkiye"**, Yıldız Teknik Üniversitesi Doğa Bilimleri Araştırma Merkezi, 2014, s. 4.

<sup>78</sup> Pelin Gülkan, Murat Balamir ve Ahmet Yakut, **Afet Yönetiminin Stratejik İlkeleri: Türkiye ve Dünyadaki Politikalara Genel Bakış**, Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eylül, Ankara, 2003, s. 37.

<sup>79</sup> Gülkan, Balamir ve Yakut, a.g.e., s. 38.

6. 1998 Haziran / Ağustos – Çin – 3.656 Kişi,
7. 1998 Ağustos – Eylül Hindistan – 1.000 Kişi.
8. 2005 Ağustos-ABD-1836
9. 2013 Kasım- Filipinler -5631 kişi

Şu anda uluslararası alanda afetlerin kalkınma ile ilişkileri kapsamında Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Hyogo Çerçeve Eylem planı yürürlüktedir. Bunların her ikisinde de sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması üst hedeftir. 2000 yılında 189 ülkenin Birleşmiş Milletler çatısı altında bir araya gelerek kabul ettikleri Binyıl Kalkınma Hedefleri 2000– 2015 yıllarını kapsar. Doğal ve teknolojik afetlerin sonuçları sekiz temel amaçtan oluşan Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşma yolunda önemli bir tehdit unsurudur. Bu nedenle afet risklerini azaltmayı başaran ülkelerin bu hedefleri gerçekleştirme şansı daha fazladır<sup>80</sup>.

Hyogo Çerçeve Eylem Planı (2005-2015) Birleşmiş Milletler öncülüğünde 2005 yılında Japonya'nın Kobe şehrinde düzenlenen Afetlerin Azaltılması Dünya Konferansında hazırlanmış ve Birleşmiş Milletlere üye 168 ülke tarafından benimsenerek kabul edilmiştir. Dünyada afet risklerini en aza indirmeye yönelik bir yol haritası niteliği taşıyan bu plan aşağıda yer alan üç stratejik hedef ve beş öncelikli eylem ile bunların alt eylemlerinden oluşmaktadır.

Hyogo Çerçeve Eylem Planının stratejik hedefleri;

1. Afet risklerinin azaltılmasının sürdürülebilir kalkınma plan ve politikaları ile bütünleştirilmesi,
2. Afetlere karşı bilincin ve duyarlılığın oluşturulması için mevcut kurumların ve mekanizmaların güçlendirilmesi ve kapasitelerinin geliştirilmesi,
3. Afet risklerinin azaltılması yaklaşımlarının acil duruma hazırlık, müdahale ve iyileştirme programlarına sistematik olarak dâhil edilmesi, şeklindedir.

Hyogo Çerçeve Eylem Planının öncelikli eylemler ise;

1. Afet risklerinin azaltılmasının kuvvetli bir kurumsal temelde ulusal ve yerel öncelik olarak belirlenmesinin sağlanması,
2. Afet risklerinin tanımlanması, değerlendirilmesi, izlenmesi ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi,

---

<sup>80</sup> Onuncu Kalkınma Planı, **Afet Yönetiminde Etkinlik**, Ankara, 2014, s.8.

3. Bilginin, yeniliğin ve eğitimin her seviyede afetlere karşı güvenli ve duyarlı bir toplum oluşturmada kullanımı,

4. Temel risk faktörlerinin azaltılması,

5. Afetlere karşı her seviyede etkin bir müdahale için afetlere karşı hazırlığın güçlendirilmesidir.

Afetlere hazırlık ve müdahale kapsamında Türkiye’de faaliyet gösteren bir alman firması Siemens’in kendi bünyesinde arama ve kurtarma ekibi bulunduğu ve aktif olarak İstanbul’daki acil durumlara müdahalede katkı sağladıkları görülmektedir. Ayrıca bu firma kurtarma ekibi 2011 Van depreminde Kamu kurumları ile koordineli olarak çalışmalara bizzat katılmışlardır. İşletme de çalışan diğer personelleri de afetler konusunda yeterli donanımına sahip oldukları görülmektedir.

Afetlere hazırlıkta önemli ülkelerden biride Japonlardır. Şahsım 2011 yılında Japonya’da meydana gelen deprem ve sel felaketinde ülkemiz adına orada kurtarma ekibinde koordinatör olarak görev yapmış olmam sebebiyle gözlemlerimi kaleme alarak kitap haline getirdim. Bu durumu Japonlarla paylaştığımda Japon İşletmelerinden Suzuki firması sponsor olarak bu kitabın japonya’da basımına öncülük ederek 2012 yılında “Japonya’da 25 gün” ismi ile basılarak felaket bölgesi olan sendai şehrinde okul öğrencilerine dağıtılmıştır. Bu durum Toplumun Afetlere hazırlığı kapsamında güzel bir sosyal sorumluluk örneğidir.

### **3.1.2. Türkiye’de Afetler**

M.Ö. 2000 – M.S. 2000 yıllarındaki 40 asırlık dönemin kalıntısı olarak Türkiye deprem kuşaklarının üzerinde kurulu ve dünyada depreme ait bilgilerin en fazla edinildiği ülkedir. Bu geniş bilgi aralığı, gelecekteki depremlerin büyüklüğü, yeri, oluşum aralığı konusunda çok değerli kestirimlerin yapılabileceğini göstermektedir. Türkiye’nin üzerinde bulunduğu alanın jeolojik karakteristiği ülkenin doğal afetlerle iç içe olması sonucunu beraberinde getirmektedir. Ülkenin muhatap olduğu bu durum aşırı can kaybı ve maddi hasara neden olmaktadır. Ayrıca doğal afetlerin olduğu yerlerin gelişmişlik seviyesi arttıkça meydana getirdiği tahribat daha da büyük çaplı olmaktadır. Türkiye’de bu yıllar 20. Yüzyılın sonlarındaki 10 yılda kendisini göstermiştir. 1991-1992 yılları arasında Artvin, Mardin, Şırnak’ta 400 e yakın insanın ölümüne sebep olan çığ felaketleri, 1992 de 653 insanın ölümüne neden olan Erzincan Depremi, yüzlerce insanın yaşamını yitirdiği Senirkent – Dinar heyelanları, 1995

yılı İzmir’ de 61 kişinin öldüğü İzmir su baskını ile yine yüzlerce insanın hayatını kaybettiği Adana depremi bu afetlerin bir kaçıdır. Bu doğal afetlerden sonra 1999 yılında yaşanan deprem felaketleri Türkiye’nin belini büken ve 20.000 insanın hayatını kaybettiği depremle sarsılmıştır. 1999 depreminin maddi hasarının insani kaybın yanında dile getirilmesi anlamsız olsa da doğal afetlerin maddi kaybının ölçüsünü belirtmek açısından şöyle bir ölçek verilebilir. Doğal afetlerden kaynaklanan ekonomik kayıp, her yıl GSMH’nin yüzde 1’idir. Stok üretim ve işsizlik kaybı eklendiğinde bu oran yüzde 3’ü bulmaktadır.

Doğal afetlerin dışında, trafik kazaları, orman yangınları, iş kazaları, yangınlar gibi doğal olmayan afetlerde Türkiye’de olumsuz etkilerini hissettirmektedir. 2000 yılı içinde, 2325 orman yangını çıkmış ve bu yangınlarda 26 bin 246 hektar alan kül olmuştur. 1999 yılında ise 5804 orman yangını çıkmış, 2 bin 75 hektar orman alanı yok olmuştur. Trafik kazalarında, 1995-1998 yılları itibariyle dört yılda 21548 kişi ölmüş; 439616 kişi yaralanmıştır. Her gün yaklaşık 600 ve her saat 27 trafik kazası olmaktadır. Günde 5-20 kişi ölmekte, 200 kişi yaralanmaktadır. Olası endüstriyel çevre felaketlerini, hava, su ve çevre kirliliğini, Boğazlardan tanker geçişlerinin meydana getirebileceği riskleri vb. hesaba katmak gerekir<sup>81</sup>.

Ülkemizde yaşanan doğal afetlerin nispeten ağırlıklarına bakıldığında depremler jeolojik yapının karakteristiğinden ötürü %64 ile ilk sırada yer almaktadır Bu doğal afeti % 15 ile sel felaketleri, %16 toprak kayması, %4 ile yangın takip etmektedir. Depremler yıkıcılığı ve verdiği hasarlar bağlamında en etkili olan doğal afet olması nedeniyle ülkemizde meydana gelen doğal afetlerin yıkıcı etkisi daha da anlaşılmaktadır. Hatta anektot niteliğinde belirtilecek olan bir istatistiki veri ifade edilirse, Türkiye’de depremsiz geçen yıl bulunmamaktadır. Türkiye’de meydana gelen ve can ile mal kaybının yaşandığı doğal afetlerin son 60 yıllık bilançosu çıkarıldığında depremler bu afetlerin %65 ine karşılık gelmektedir<sup>82</sup>.

Türkiye’de İşletmeler sadece afetlere hazırlıkta yasal sorumluluklarını yerine getirmektedirler. Bunun ötesinde Sosyal sorumluluk kapsamında toplumun afetlere hazırlanması noktasında herhangi bir katkıları görülmemektedir. Bu

---

<sup>81</sup> İbrahim Göktürk ve Mehmet Yılmaz, *Ülkemizde Afet Politikaları ve Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme*, Seminer Notu, 2010, s. 2.

<sup>82</sup> Ersoy, a.g.e., s. 6.

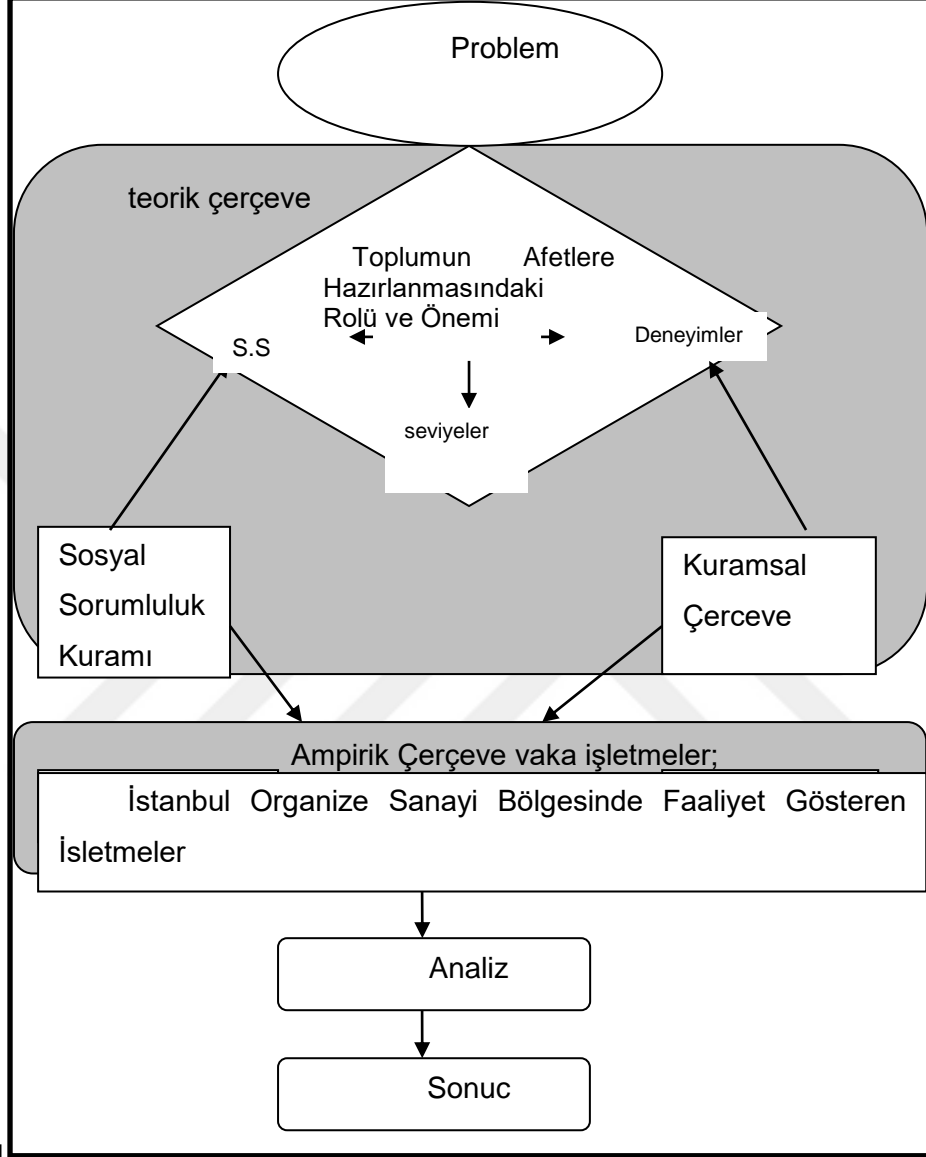
durum kısmen ekonomik nedenlere dayanmakla birlikte Sosyal sorumluluğun yeterince anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.



## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### UYGULAMA

Bu rapor, aşağıdaki diyagramda görüldüğü gibi yapılandırılmıştır:



ISO 9000, ISO 14000 ve ISO 18000 Kalite yönetim sistemlerinin konfeksiyon işletmelerinde uygulanabilirliği anket yöntemi ile incelenerek araştırmanın sorunsalına yanıt aranmaktadır. Böylece ülkemizde KYS'lerinin entegrasyonunun yanında işletmelerin sosyal sorumluluk açısından değerlendirilmesi konuya yaklaşımları değerlendirilecektir.



#### 4.1. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırma evreni olarak belirlenen İstanbul İstanbul Organize Sanayi'de faaliyet gösteren tüm tekstil firmalarıdır. Bu firmaların büyük bir çoğunluğu ihracaata yönelik işletmeler olup ISO standartlarını uygulamaktadırlar. Organize sanayideki toplam tekstil firması sayısı 194'tür. Örneklemi ise araştırmaya katılan 130 firmadır:

Bu çalışmada anket yöntemi kullanılmıştır. Anket Yöntemi Yazışma, yazılı iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir. Anket, belli bir amaç ve plana göre düzenlenmiş " soru listesi" dir. Ankette az ya da çok soru olabilir. Bunlar, genellikle geniş kitlelere uygulanırlar ve sonuçlar üzerinde istatistik değerlendirmeler yapılır.

Hazırlanan anket üç başlık altında toplam 41 sorudan oluşmaktadır.

Birinci grup sorular anketi yanıtlayanı tanımaya yönelik sorulardır.

İkinci grup sorular Afet yönetiminde İşletmelerin rolünün tespitine yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Üçüncü grup sorular ise Kurumsal Sosyal Sorumlulukla ilgili sorulardan oluşmaktadır.

Soruların değerlendirilmesinde SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) paket programı kullanılmıştır. Özellikle "Sosyal Bilimler" dalında istatistiksel analiz için çok geniş olarak kullanılmaktadır.

Anketlerin değerlendirilmesinde; Frekans, grafik ve histogram kullanılmıştır. Gerekli korelasyon ve güvenilirlik analizi, faktör analizi yapılmıştır.

Uygulanacak firma sayısı şu formülizasyon ile belirlenmiştir:

Örneklem büyüklüğü,

$n = \frac{Nt^2 pq}{(d^2 (N-1) + t^2 pq)}$  Formüller kullanılarak hesaplanabilir.

N: Anakütle büyüklüğü

n: Örneklem büyüklüğü

p: İlgilenilen olayın görülme olasılığı

q: 1-p (veya ilgilenilen olayın görülmemesi olasılığı)

d: kabul edilen ± örnekleme hata oranı

$t_{(\alpha, sd)}$ :  $\alpha$  anlamlılık düzeyinde, serbestlik derecesine göre t tablosu kritik değeri

$$130 = \frac{(194 \times 1,96)^2 \times (0,5 \times 0,5)}{((0,05)^2 \times (193) + (1,96)^2 \times (0,5 \times 0,5))}$$

## 4.2. ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Araştırma İstanbul organize bölgesinde tekstil işletmeleri ile sınırlıdır. Dolayısıyla bu araştırma İstanbul ili organize sanayi bölgesinde faaliyet gösteren kuruluşlarının tamamını yansıtmamaktadır. İstanbul ilinin tamamını kapsamamaktadır.

## 4.3. VERİ TOPLAMA

Anketler işletme yetkilileri kişilerle yapılan görüşmeler 20-30 dakika sürmüştür. Katılımcılara çalışmanın amacı belirtilmiş ardından anketi doldurmaları istenmiştir.

## 4.4. VERİ YÖNTEMİ

### 4.4.1. Kuramsal Çerçeve

Bu çalışma Sistem yaklaşım, Kurumsallaşma ve Toplam Kalite yönetimi teorileri ile ISO standartları ve Yönetim sistemlerine dayandırılarak tamamlanmıştır.

#### 4.4.2. Araştırmanın Hipotezleri

H<sub>10</sub>: İşletmeler afet yönetimine önem vermemektedirler.

H<sub>1A</sub>: İşletmeler afet yönetimine önem vermektedirler.

H<sub>20</sub>: Afet kavramı işletmelerce anlaşılmamaktadır.

H<sub>2A</sub>: Afet kavramı işletmelerce anlaşılmaktadır.

H<sub>30</sub>: İşletmeler sosyal sorumluluk kapsamında afet konularında kendilerinden beklenenleri yerine getirememektedirler.

H<sub>3A</sub>: İşletmeler sosyal sorumluluk kapsamında afet konularında kendilerinden beklenenleri yerine getirebilmektedirler.

H<sub>4</sub>: İşletmeler sivil toplum kuruluşlarıyla afet konusunda ortak çalışmamaktadırlar.

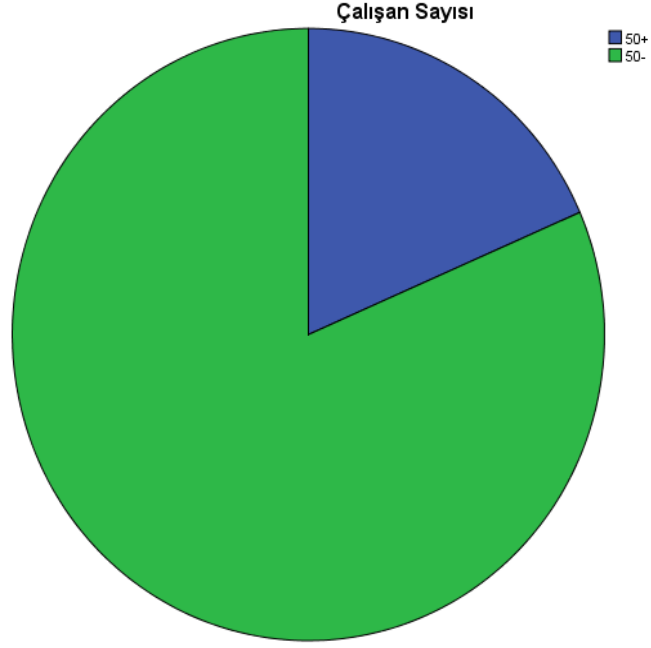
H<sub>4A</sub>: İşletmeler sivil toplum kuruluşlarıyla afet konusunda ortak çalışmaktadırlar.

#### 4.5. DEĞERLEME

Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için IBM SPSS Statistics 22 (IBM SPSS, Türkiye) programı kullanıldı. Çalışma verileri değerlendirilirken parametrelerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro Wilks testi ile değerlendirilmiştir. Çalışma verileri değerlendirilirken frekansların yanı sıra niceliksel verilerin karşılaştırılmasında normal dağılım göstermeyen parametrelerin iki grup arası karşılaştırmalarında Mann Whitney U test kullanıldı. Niteliksel verilerin karşılaştırılmasında ise Ki-Kare testi, Fisher's Exact testi ve Continuity (Yates) Düzeltmesi kullanıldı. Anlamlılık  $p < 0.05$  düzeyinde değerlendirildi.

**Tablo-3** Katılımcı Firmaların Çalışan Sayısı Dağılımı

Çalışan Sayısı				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
50+	24	18,5	18,5	18,5
50-	106	81,5	81,5	100,0
Toplam	130	100,0	100,0	

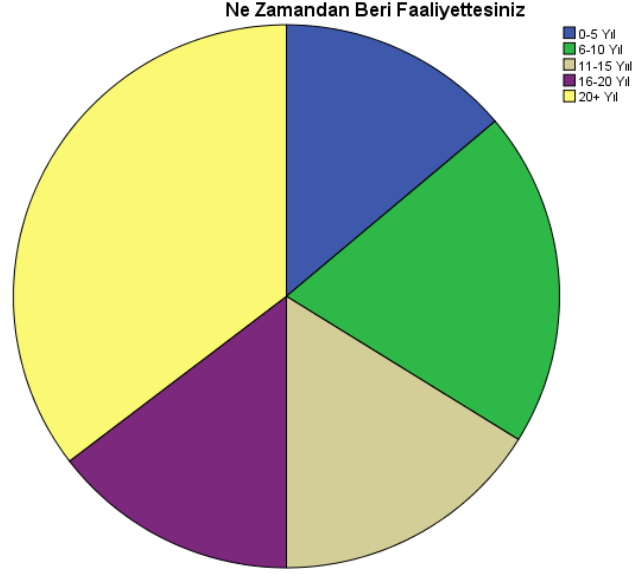


**Şekil-1** Katılımcı Firmaların Çalışan Sayısı

Katılımcı firmaların 24'ü (%18,5) 50 ve üzeri çalışan sayısı sahip iken, 106'sı (%81,5) 50'den az çalışana sahiptir.

**Tablo-4** Katılımcı Firmaların Faaliyet Süresi Dağılımları

Ne Zamandan Beri Faaliyettesiniz				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
0-5 Yıl	18	13,8	13,8	13,8
6-10 Yıl	26	20,0	20,0	33,8
11-15 Yıl	21	16,2	16,2	50,0
16-20 Yıl	19	14,6	14,6	64,6
20+ Yıl	46	35,4	35,4	100,0
Toplam	130	100,0	100,0	

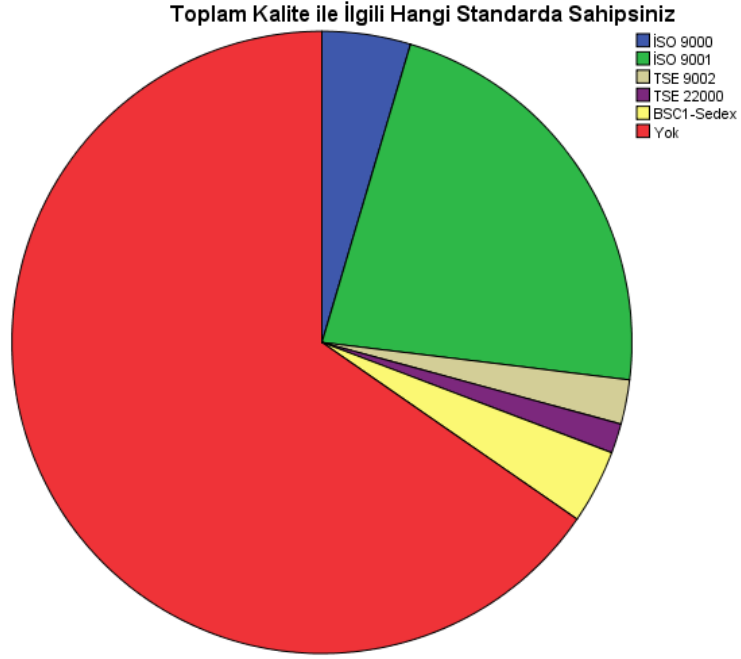


**Şekil-2** Katılımcı Firmaların Faaliyet Süresi

Katılımcı firmaları 18'i (%13,8) 0-5 yıl süre aralığında faaliyette bulunurken, 26'sı (%20) 6-10 yıl Aralığında, 21'i (%16,2) 11-15 yıl aralığında, 19'u (%14,6) 16-20 yıl aralığında ve 46'sı (%35,4) 20 yılı aşkın süredir faaliyette bulunmaktadır.

**Tablo-5** Katılımcı Firmaların Sahip Oldukları Toplam Kalite Standartları Dağılımı

<b>Toplam Kalite ile İlgili Hangi Standarda Sahipsiniz</b>				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
İSO 9000	6	4,6	4,6	4,6
İSO 9001	29	22,3	22,3	26,9
TSE 9002	3	2,3	2,3	29,2
TSE 22000	2	1,5	1,5	30,8
BSC1-Sedex	5	3,8	3,8	34,6
Yok	85	65,4	65,4	100,0
Toplam	130	100,0	100,0	

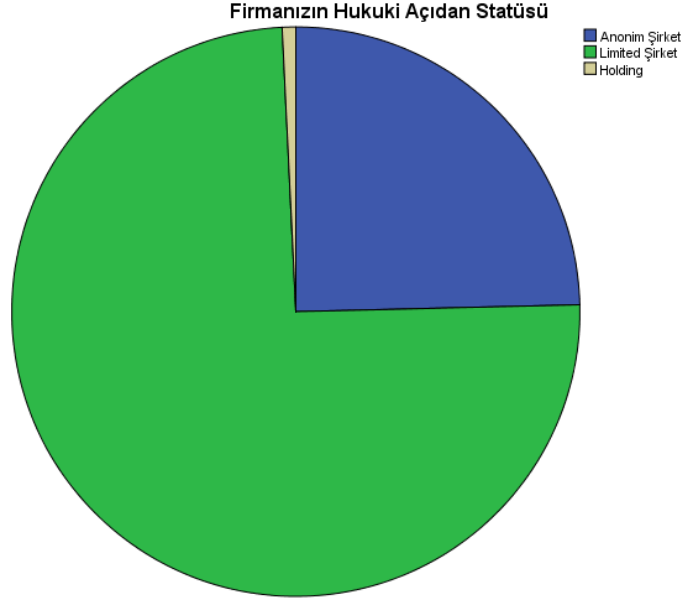


**Şekil-3** Katılımcı Firmaların Sahip Oldukları Toplam Kalite Standartları

Katılımcı firmaların 85'i (%65,4) herhangi bir toplam kalite standardına sahip değildir. Toplam kalite standardına sahip firmaların ise 6'sı (%4,6) ISO 9000, 29'u (%22,3) ISO 9001, 3'ü (%2,3) TSE 9002, 2'si (%1,5) TSE 22000 ve 5'i (%3,8) BSC1-Sedex belgesine sahiptir.

**Tablo-6** Katılımcı Firmaların Hukuki Statü Dağılımı

<b>Firmanızın Hukuki Açından Statüsü</b>				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Anonim Şirket	32	24,6	24,6	24,6
Limited Şirket	97	74,6	74,6	99,2
Holding	1	,8	,8	100,0
Toplam	130	100,0	100,0	

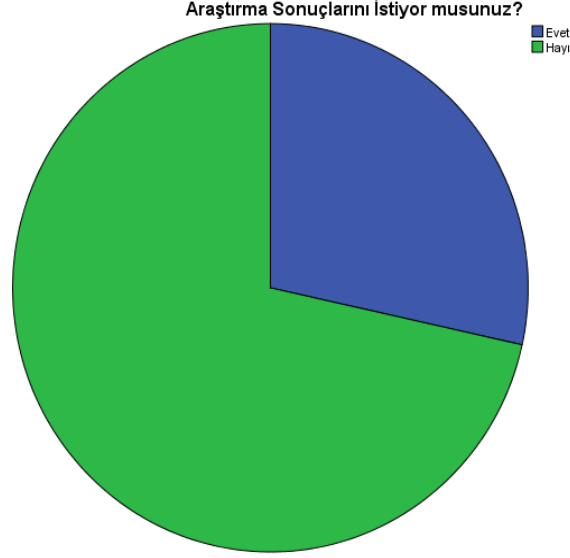


**Şekil-4** Katılımcı Firmaların Hukuki Statü

Katılımcı firmaların 32'si(%24,6) anonim şirket, 97'si (%74,6) limited şirket ve 1'i (%0,8) holding'tir.

**Tablo-7** Katılımcı Firmaların Araştırma Sonuçlarını Talep Dağılımı

<b>Araştırma Sonuçlarını İstiyor musunuz?</b>				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	37	28,5	28,5	28,5
Hayır	93	71,5	71,5	100,0
Toplam	130	100,0	100,0	



### Şekil-5 Katılımcı Firmaların Araştırma Sonuçlarını Talep

Araştırmaya katılan firmaların 37'si (%28,5) araştırma sonuçlarının kendilerine iletilmesini talep ederken, 93'ü (%71,5) bu yönde bir talepte bulunmamıştır.

Katılımcı firmalara afet yönetiminde işletmelerin rolünün tespitine ilişkin 24 soru ve görüş yöneltilmiştir. Katılımcıların bu sorulara “Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kısmen Katılıyorum, Katılıyorum ve Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Bu sorular şu şekildedir;

1. Türkiye'nin afet ülkesi olduğu ve sık aralıklarla afetle karşılaştığı düşüncesine katılır mısınız?

2. Türkiye'de afet sözü ifade edildiğinde toplum genellikle depremi algılar düşüncesine katılır mısınız?

3. Türkiye'de diğer afetlerin çok yaygın olduğu düşüncesine katılır mısınız?

4. Türkiye'deki afet kurumsal yapılaşmasının etkin ve yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?

5. Türkiye'de, afet açısından mevcut yasal düzenlemelerin yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?

6. Türk afet yönetimi kriz yönetimi (müdahale iyileştirme ve risk yönetimi (zarar azaltma, hazırlık) evreleri açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'deki afet yönetiminin yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?

7. Türkiye'deki afetle ilgili gönüllü kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları, kriz yönetimi ve risk yönetimi evrelerini yeterince kavramışlardır fikrine katılır mısınız?

8. Türkiye'deki afetle ilgili gönüllü kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşların etkin olarak katılımına imkan verildiği fikrine katılır mısınız?



9. Türkiye’de yaşayan bireylerin 'afet zararı azaltımı' düşüncesini benimsediği görüşüne katılır mısınız?

10. İşletmelerin, afete hazırlık süreci açısından etkin olduğu fikrine katılır mısınız?

11. İşletmelerin afet ile ilgili programlama, planlama, tatbikat ve eğitim gibi konularda verimli ve etkin olduğu fikrine katılır mısınız?

12. İşletmelerin afet ile ilgili kuruluşlarla yeteri kadar iş birliği yaptığı düşüncesine katılır mısınız?

13. 17 Ağustosta, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011’de meydana gelen Van’daki Depremlerin, Türk kamu yönetiminde görevli bireylerin afet yönetimi ile ilgili anlayışını pozitif olarak etkilediği fikrine katılır mısınız?

14. 17 Ağustosta, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011’de meydana gelen Van’daki Depremlerin, Türkiye’de yaşayanların afet ile ilgili duyarlılığını arttırdığı fikrine katılır mısınız?

15. Afet ve acil durumlarında dışarıdan desteğe ihtiyacımız olacaktır düşüncesine

16. Herhangi bir afet ve acil durumda işletmeniz bunun üstesinden gelebilecek durumdadır?

17. İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimlere üst yönetim gereken desteği sağlamaktadır?

18. İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimlere personelin ilgisi oldukça yoğundur?

19. İşletmelerin afet yönetimi politikası olması gerektiğine inanırmısınız?

20. İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik (Kurtarma, yangın, tahliye) ekipleri bulunmaktadırmı?

21. İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik alarm sistemleri var mıdır?

22. İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimler yapılmaktadırmı?

23. İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimler yeterli düzeyde yapılmaktadırmı?

24. Bu soruların konuya uygunluğunun ve sağlıklı sonuçlar vermesi adına güvenilirliğinin test edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

**Tablo-8 Afet Soruları Faktör Analizi**

	N	%
Geçerli	130	100,0
Geçersiz	0	,0
Toplam	130	100,0
Cronbach's Alpha (Güvenilirlik Düzeyi)	Değişken Sayısı	
,858	24	

Gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda katılımcı firmalara yöneltilen soruların güven düzeyi 0,858 olarak elde edilmiştir. Bu düzey, soruların oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

**Tablo-9 Katılımcı Firmaların Afet Soruları Cevap Dağılımı**

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Afet 1	130	2	5	3,75	,881
Afet 2	130	1	5	3,73	,905
Afet 3	130	2	5	3,45	,846
Afet 4	130	1	5	2,45	1,035
Afet 5	130	1	5	2,44	1,107
Afet 6	130	1	4	2,74	,859
Afet 7	130	1	5	2,82	,976
Afet 8	130	1	5	3,08	,981
Afet 9	130	1	5	3,18	,887
Afet 10	130	1	5	2,81	1,012
Afet 11	130	1	5	2,64	,973
Afet 12	130	1	5	2,82	1,045
Afet 13	130	1	5	2,57	1,041
Afet 14	130	1	5	3,35	,979
Afet 15	130	1	5	3,42	1,010
Afet 16	130	2	5	3,78	,847
Afet 17	130	1	5	3,24	1,055
Afet 18	130	1	5	3,56	1,086
Afet 19	130	1	5	3,12	1,093
Afet 20	130	2	5	4,04	,791
Afet 21	130	1	5	4,08	1,076
Afet 22	130	1	5	4,25	,959
Afet 23	130	1	5	3,93	1,149
Afet 24	130	2	5	3,78	,847

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Afet 1	130	2	5	3,75	,881
Afet 2	130	1	5	3,73	,905
Afet 3	130	2	5	3,45	,846
Afet 4	130	1	5	2,45	1,035
Afet 5	130	1	5	2,44	1,107
Afet 6	130	1	4	2,74	,859
Afet 7	130	1	5	2,82	,976
Afet 8	130	1	5	3,08	,981
Afet 9	130	1	5	3,18	,887
Afet 10	130	1	5	2,81	1,012
Afet 11	130	1	5	2,64	,973
Afet 12	130	1	5	2,82	1,045
Afet 13	130	1	5	2,57	1,041
Afet 14	130	1	5	3,35	,979
Afet 15	130	1	5	3,42	1,010
Afet 16	130	2	5	3,78	,847
Afet 17	130	1	5	3,24	1,055
Afet 18	130	1	5	3,56	1,086
Afet 19	130	1	5	3,12	1,093
Afet 20	130	2	5	4,04	,791
Afet 21	130	1	5	4,08	1,076
Afet 22	130	1	5	4,25	,959
Afet 23	130	1	5	3,93	1,149
Afet 24	130	2	5	3,78	,847
	130				

Katılımcıların cevap dağılımları incelendiğinde en yüksek ortalamanın “İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik alarm sistemleri var mıdır?” sorusunda, en düşük ortalamanın ise “Türkiye’de, afet açısından mevcut yasal düzenlemelerin yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?” Sorusunda olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre “İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik alarm sistemleri var mıdır?” sorusunun cevap ortalaması 4,25’dir ve bu katılımcıların ağırlıklı olarak katılıyorum-kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap verdiklerini göstermektedir. En düşük ortalama ise 2,44 ile “Türkiye’deki afet kurumsal yapılaşmasının etkin ve yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?” sorusundadır ki bu ortalama da katılımcıların bu soruya ağırlık olarak katılmıyorum-kısmen katılıyorum şeklinde cevap verdiklerini göstermektedir.

Katılımcı firmalara afet yönetimi sorularının yanı sıra kurumsal sosyal sorumluluğa ilişkin sorular yöneltilmiştir. Toplamda 17 soru yöneltilmiş, ilk 15

sorunun “Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kısmen Katılıyorum, Katılıyorum ve Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplandırmaları istenmiştir. Son iki soru için ise çoktan seçmeli bir uygulamaya gidilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular şu şekildedir:

1. Kurum olarak sosyal sorumluluk faaliyetlerine inanıyor musunuz?
2. Sosyal sorumluluk süreklilik gerektirir fikrine katılır mısınız?
3. Sosyal sorumluluk sürekliliği olan bir hareket, bir eylem olmalıdır,
4. Sosyal sorumluluk kapsamında faaliyetleriniz var mıdır?
5. Sosyal sorumluluk kapsamında faaliyetleriniz yeterli seviyede midir?
6. Gönüllü girişimlerin ve Türk sivil toplum kuruluşlarının “afet zararı azaltımı” olgusunu benimsedikleri düşüncesine katılır mısınız?
7. Türkiye’deki gönüllü kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının Afete hazırlık süreci çalışmalarının yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?
8. Afete müdahalede, gönüllü sivil toplum kuruluşlarına ve vatandaş girişimlerine yeterince önem verilmektedir görüşüne katılır mısınız?
9. İşletmelerin afet sonrası süreçte, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü vatandaşların çalışmalarına yeterince katkı sağladığı fikrine katılır mısınız?
10. İşletmelerin afet öncesi süreçte, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü vatandaşların çalışmalarına yeterince katkı sağladığı fikrine katılır mısınız?
11. Çevreye karşı sorumlu olduğunuz fikrine katılır mısınız?
12. Doğal çevreye verilen zararlar telafi edilebilir mi?
13. İşletmenizin atık yönetimi politikası bulunmakta mıdır?
14. İşletmenizin çevreye zarar verdiği fikrine katılır mısınız?
15. İşletmeniz çevre ile ilgili uyumlu politikalar üretme konusunda gayretlidir fikrine katılır mısınız?
16. Sosyal sorumluluk uygulamalarını nasıl yerine getiriyorsunuz?
17. Aşağıdakilerden hangi Sosyal sorumluluk faaliyetlerini yapıyorsunuz?

Bu soruların konuya uygunluğunun ve sağlıklı sonuçlar vermesi adına güvenilirliğinin test edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

**Tablo-10** Kurumsal Sosyal Sorumluluk Soruları Faktör Analizi

	N	%
Geçerli	130	100,0
Geçersiz	0	,0
Toplam	130	100,0
Cronbach's Alpha	Değişken Sayısı	
,778	15	

Gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda katılımcı firmalara yöneltilen soruların güven düzeyi 0,778 olarak elde edilmiştir. Bu düzey, soruların oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

**Tablo-11** Katılımcı Firmaların Kurumsal Sosyal Sorumluluk Soruları Cevap Dağılımı

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Kurumsal 1	130	1	5	3,74	,977
Kurumsal 2	130	2	5	4,31	,766
Kurumsal 3	130	2	5	4,38	,730
Kurumsal 4	130	1	5	3,35	1,069
Kurumsal 5	130	1	5	3,08	1,128
Kurumsal 6	130	1	5	2,82	1,053
Kurumsal 7	130	1	5	2,99	,876
Kurumsal 8	130	1	5	3,02	,960
Kurumsal 9	130	1	5	2,96	,943
Kurumsal 10	130	1	5	2,99	,968
Kurumsal 11	130	1	5	4,32	,790
Kurumsal 12	130	1	5	3,05	1,213
Kurumsal 13	130	1	5	3,65	1,193
Kurumsal 14	130	1	5	2,08	1,207
Kurumsal 15	130	1	5	3,72	,957
	130				

Katılımcıların cevap dağılımları incelendiğinde en yüksek ortalamanın “Sosyal sorumluluk sürekliliği olan bir hareket, bir eylem olmalıdır” görüşünde, en düşük ortalamanın ise “İşletmenizin çevreye zarar verdiği fikrine katılır mısınız?” sorusunda olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre “Sosyal sorumluluk sürekliliği olan bir hareket, bir eylem olmalıdır” görüşünün cevap ortalaması 4,38’dir ve bu katılımcıların ağırlıklı olarak katılıyorum-kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap verdiklerini göstermektedir. En düşük ortalama ise 2,08 ile “İşletmenizin çevre ile ilgili uyumlu politikalar üretme konusunda gayretlidir fikrine katılır mısınız?” sorusundadır ki bu ortalama da katılımcıların bu soruya ağırlık olarak katılmıyorum şeklinde cevap verdiklerini göstermektedir.

**Tablo-12** Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulama Sorusu

<b>Sosyal sorumluluk uygulamalarını nasıl yerine getiriyorsunuz?</b>				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Bizzat işletmenin kendisi	92	70,8	70,8	70,8
Sivil toplum kuruluşları ile ortaklaşa	26	20,0	20,0	90,8
Sivil toplum kuruluşlarına yaptırır	12	9,2	9,2	100,0
Toplam	130	100,0	100,0	



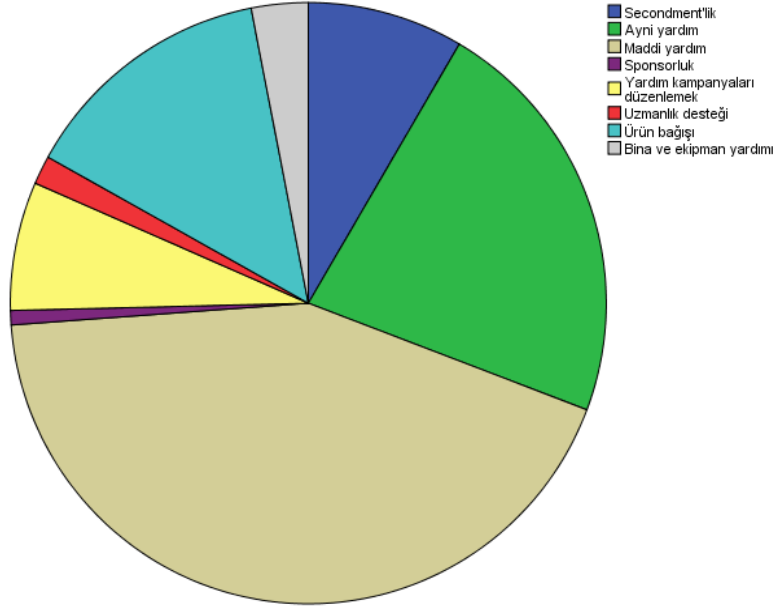
**Şekil-6** Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulama

Bu soru da kurumsal sosyal sorumluluk soruları içinde katılımcılara yöneltilmiştir ancak cevap şıkları farklı olduğundan ayrı incelenmiştir. Bu doğrultuda katılımcılara “Sosyal sorumluluk uygulamalarını nasıl yerine getiriyorsunuz? Sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların 92’si (%70,8) bizzat işletmenin kendisi, 26’sı (%20) sivil toplum kuruluşları ile ortaklaşa, 12’si (%9,2) ise sivil toplum kuruluşlarına yaptırır cevabını vermiştir.

**Tablo-13** Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyet Sorusu

<b>Aşağıdakilerden hangi Sosyal sorumluluk faaliyetlerini yapıyorsunuz?</b>				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Secondment'lik	11	8,5	8,5	8,5
Aynı yardım	29	22,3	22,3	30,8
Maddi yardım	56	43,1	43,1	73,8
Sponsorluk	1	,8	,8	74,6
Yardım kampanyaları düzenlemek	9	6,9	6,9	81,5
Uzmanlık desteği	2	1,5	1,5	83,1
Ürün bağışı	18	13,8	13,8	96,9
Bina ve ekipman yardımı	4	3,1	3,1	100,0
Toplam	130	100,0	100,0	

**Aşağıdakilerden hangi Sosyal sorumluluk faaliyetlerini yapıyorsunuz?**



**Şekil-7** Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyet

Benzer şekilde bu sorunun da şıkları farklı olduğundan ayrı incelenmiştir. Katılımcılara hangi sosyal sorumluluk faaliyetlerini yapıyorsunuz sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların 11'i (%8,5) secondment'lik, 29'u (%22,3) aynı yardım, 56'sı (%43,1) maddi yardım, 1'i (%0,8) sponsorluk, 9'u (%6,9) yardım kampanyaları düzenlemek, 2'si (%1,5) uzmanlık desteği, 18'i (%13,8) ürün bağışı ve 4'ü (%3,1) bina ve ekipman yardımı şeklinde cevap vermişlerdir.

**Tablo-14 Çalışan Sayısı-Afet Yönetimi Soruları İlişkisi**

		Varyans Eşitliği İçin Levine's Test		Ortalama Eşitliği İçin t Test				
		F	Anlamlı	t	Serbestlik Derecesi	Anlamlı (2 Yönlü)	Ortalama Farklılık	Standart Hata Farklılığı
Türkiye'nin bir afet ülkesi olduğu (sık sık afetle karşılaştığı) fikrine katılırmısınız?	Eşit varyans varsa	,485	,488	,589	128	,557	,125	,212
	Eşit varyans yoksa			,627	44,309	,534	,125	,199
Türkiye'de afet sözü ifade edildiğinde toplum genellikle depremi algılar düşüncesine katılırmısınız?	Eşit varyans varsa	1,223	,272	2,092	128	,039	,431	,206
	Eşit varyans yoksa			2,074	38,883	,045	,431	,208
Türkiye'de diğer afetlerin çok yaygın olduğu düşüncesine katılırmısınız?	Eşit varyans varsa	10,262	,002	,000	128	1,000	,000	,191
	Eşit varyans yoksa			,000	30,159	1,000	,000	,232
Türkiye'deki afet kurumsal yapılaşmasının etkin ve yeterli olduğu düşüncesine katılırmısınız?	Eşit varyans varsa	,227	,635	1,143	128	,256	,278	,243
	Eşit varyans yoksa			1,070	35,545	,292	,278	,260
Türkiye'de, afet açısından mevcut yasal düzenlemelerin yeterli olduğu düşüncesine katılırmısınız?	Eşit varyans varsa	,024	,877	-,366	128	,715	-,097	,266
	Eşit varyans yoksa			-,349	36,546	,729	-,097	,279
Türk afet yönetimi kriz yönetimi (müdahale iyileştirme ve risk yönetimi (zarar azaltma, hazırlık) evreleri açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'deki afet yönetiminin yeterli olduğu düşüncesine katılırmısınız?	Eşit varyans varsa	,649	,423	,615	128	,540	,125	,203
	Eşit varyans yoksa			,629	41,101	,533	,125	,199



Türkiye'deki afetle ilgili gönüllü kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları, kriz yönetimi ve risk yönetimi evrelerini yeterince kavramışlardır fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,366	,546	1,302	128	,196	,292	,224
	Eşit varyans yoksa			1,205	34,946	,236	,292	,242
Türkiye'deki afetle ilgili gönüllü kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları, kriz yönetimi ve risk yönetimi evrelerini yeterince benimsedikleri fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,046	,830	-680	128	,498	-,153	,225
	Eşit varyans yoksa			-,649	36,541	,521	-,153	,236
Türkiye'de yaşayan bireylerin 'afet zararı azaltımı' düşüncesini benimsediği görüşüne katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,014	,908	1,478	128	,143	,306	,207
	Eşit varyans yoksa			1,540	42,428	,131	,306	,198
İşletmelerin, afete hazırlık süreci açısından etkin olduğu fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,514	,475	1,944	128	,055	,444	,229
	Eşit varyans yoksa			1,781	34,471	,084	,444	,250
İşletmelerin afet ile ilgili programlama, planlama, tatbikat ve eğitim gibi konularda verimli ve etkin olduğu fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,058	,810	1,032	128	,304	,236	,229
	Eşit varyans yoksa			1,051	40,730	,299	,236	,225
İşletmelerin afet ile ilgili planlama programlama eğitim ve tatbikat gibi faaliyetlerinin etkin ve verimli olduğu fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,216	,644	,401	128	,689	,097	,242
	Eşit varyans yoksa			,376	35,612	,709	,097	,259
İşletmelerin afet konusunda diğer kuruluşlarla yeterince işbirliği fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	1,015	,316	,869	128	,387	,208	,240
	Eşit varyans yoksa			,789	34,060	,435	,208	,264

17 Ağustos, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011 Van Depremlerinin Türkiye'nin kamu yönetimi afet yönetimi anlayışını pozitif açıdan etkilediği düşüncesine katılırmısınız?	Eşit varyans varsa	1,426	,235	,808	128	,421	,194	,241
	Eşit varyans yoksa			,917	50,557	,363	,194	,212
17 Ağustos, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011 Depremlerinin Türk toplumundaki afet duyarlılığını artırdığı düşüncesine katılırmısınız?	Eşit varyans varsa	1,690	,197	1,009	128	,315	,250	,248
	Eşit varyans yoksa			1,167	52,738	,248	,250	,214
Afet ve acil durumlarda dışarıdan desteğe ihtiyacımız olacaktır düşüncesine	Eşit varyans varsa	,321	,572	1,065	128	,289	,208	,196
	Eşit varyans yoksa			,951	33,303	,348	,208	,219
Herhangi bir afet ve acil durumda işletmeniz bunun üstesinden gelebilecek durumdadır?	Eşit varyans varsa	,026	,872	-,397	128	,692	-,097	,245
	Eşit varyans yoksa			-,372	35,575	,712	-,097	,261
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimlere üst yönetim gereken desteği sağlamaktadır?	Eşit varyans varsa	,776	,381	,166	128	,869	,042	,252
	Eşit varyans yoksa			,159	36,876	,875	,042	,262
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimlere personelin ilgisi oldukça yükündür	Eşit varyans varsa	1,600	,209	,330	128	,742	,083	,252
	Eşit varyans yoksa			,316	36,785	,754	,083	,264
İşletmelerin afet yönetimi politikası olması gerektiğine inanır mısınız?	Eşit varyans varsa	,822	,367	-1,452	128	,150	-,278	,191
	Eşit varyans yoksa			-1,540	43,963	,131	-,278	,180
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik (Kurtarma, yangın, tahliye) ekipleri bulunmakta mıdır?	Eşit varyans varsa	1,487	,226	,170	128	,866	,042	,246
	Eşit varyans yoksa			,155	34,212	,878	,042	,270

İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik alarm sistemleri var mıdır?	Eşit varyans varsa	2,235	,138	-,259	128	,796	-,056	,214
	Eşit varyans yoksa			-,237	34,454	,814	-,056	,234
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimler yapılmakta mıdır?	Eşit varyans varsa	,015	,903	,362	128	,718	,097	,269
	Eşit varyans yoksa			,370	41,017	,714	,097	,263
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimler yeterli düzeyde yapılmakta mıdır?	Eşit varyans varsa	,321	,572	1,065	128	,289	,208	,196
	Eşit varyans yoksa			,951	33,303	,348	,208	,219

Katılımcı firmaların afet yönetiminde işletmelerin rolünün tespitine ilişkin sorulara vermiş oldukları cevapların firmadaki çalışan sayısına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmek istenmiştir. Bu incelemenin yapılabilmesi için Independent t Testi gerçekleştirilmiştir. Bu testin gerçekleştirilme sebebi çalışan sayısı değişkeninin iki seçeneğe oluşudur. Test %95 güven düzeyinde gerçekleştirilmiştir ve hipotezleri şu şekildedir:

$H_0$ : Çalışan sayısına göre afet yönetimi sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

$H_A$ : Çalışan sayısına göre afet yönetimi sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Sig. 2-tailed değerleri incelendiğinde "Türkiye'de afet sözü ifade edildiğinde toplum genellikle depremi algılar düşüncesine katılır mısınız?" sorusu dışındaki tüm değerlerin 0,05'ten büyük olduğu gözlemlenmiştir. Bu sorular için  $H_0$  RED, çalışan sayısına göre afet yönetimi sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur sonucuna varılmaktadır. "Türkiye'de afet sözü ifade edildiğinde toplum genellikle depremi algılar düşüncesine katılır mısınız?" sorusu için ise  $H_0$  REDDEDİLEMEZ, çalışan sayısına göre afet yönetimi sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır sonucuna varılmaktadır

**Tablo-15** Çalışan Sayısı-Kurumsal Sosyal Sorumluluk İlişkisi

		Varyans Eşitliği İçin Levine's Testi		Ortalamaların Eşitliği İçin t Testi				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Farklılık	Standart Hata Farklılığı
Kurum olarak sosyal sorumluluk faaliyetlerine inanıyormuşsunuz?	Eşit varyans varsa	,083	,774	-,488	128	,626	-,111	,228
	Eşit varyans yoksa			-,477	37,977	,636	-,111	,233
Sosyal sorumluluk süreklilik gerektirir fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,380	,539	,775	128	,440	,139	,179
	Eşit varyans yoksa			,730	35,843	,470	,139	,190
Sosyal sorumluluk sürekliliği olan bir hareket, bir eylem olmalıdır.	Eşit varyans varsa	1,280	,261	-,250	128	,803	-,042	,167
	Eşit varyans yoksa			-,224	33,588	,824	-,042	,186
Sosyal sorumluluk kapsamında faaliyetleriniz var mıdır?	Eşit varyans varsa	,504	,479	-,054	128	,957	-,014	,257
	Eşit varyans yoksa			-,057	43,300	,955	-,014	,244
Sosyal sorumluluk kapsamında faaliyetleriniz yeterli seviyede midir?	Eşit varyans varsa	2,056	,155	,265	128	,792	,069	,262
	Eşit varyans yoksa			,238	33,575	,813	,069	,292
Gönüllü girişimlerin ve Türk sivil toplum kuruluşlarının "afet zararı azaltımı" olgusunu benimsedikleri düşüncesine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,042	,838	-,663	128	,509	-,167	,251
	Eşit varyans yoksa			-,692	42,580	,493	-,167	,241
Afete hazırlık sürecinde Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları çalışmalarının yeterli seviyede olduğu fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,472	,494	1,458	128	,148	-,306	,210
	Eşit varyans yoksa			1,661	50,943	,103	-,306	,184
Afete müdahalede, gönüllü sivil toplum kuruluşlarına ve vatandaş girişimlerine yeterince önem verilmektedir görüşüne katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,027	,870	1,081	128	,282	-,250	,231
	Eşit varyans yoksa			1,143	43,704	,259	-,250	,219

İşletmelerin afet sonrası süreçte, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü vatandaşların çalışmalarına yeterince katkı sağladığı fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,129	,721	2,159	128	,033	,472	,219
	Eşit varyans yoksa			2,134	38,706	,039	,472	,221
İşletmelerin afet öncesi süreçte, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü vatandaşların çalışmalarına yeterince katkı sağladığı fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	1,589	,211	,488	128	,626	,111	,228
	Eşit varyans yoksa			,463	36,295	,646	,111	,240
Çevreye karşı sorumlu olduğunuz fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,201	,655	,448	128	,655	,083	,186
	Eşit varyans yoksa			,401	33,397	,691	,083	,208
Doğal çevreye verilen zararlar telafi edilebilir mi?	Eşit varyans varsa	2,882	,093	,939	128	,350	,264	,281
	Eşit varyans yoksa			,846	33,732	,403	,264	,312
İşletmenizin atık yönetimi politikası bulunmakta mıdır?	Eşit varyans varsa	,438	,510	-,686	128	,494	-,194	,283
	Eşit varyans yoksa			-,668	37,782	,508	-,194	,291
İşletmenizin çevreye zarar verdiği fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,063	,803	-,100	128	,921	-,028	,279
	Eşit varyans yoksa			-,093	35,570	,926	-,028	,298
İşletmeniz çevre ile ilgili uyumlu politikalar üretme konusunda gayretlidir fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	2,158	,145	,125	128	,900	,028	,221
	Eşit varyans yoksa			,114	34,210	,910	,028	,243

Aynı inceleme kurumsal sosyal sorumluluk cevapları için de yapılmak istenmiştir. Aynı güven düzeyinde aynı test uygulanmıştır ve hipotezler şu şekildedir:

$H_0$ : Çalışan sayısına göre kurumsal sosyal sorumluluk sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

$H_A$ : Çalışan sayısına göre kurumsal sosyal sorumluluk sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Yine sig. 2-tailed değerleri incelendiğinde “İşletmelerin afet sonrası süreçte, gönüllü vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına yeterince katkı sağladığı düşüncesine katılır mısınız?” sorusu dışında 0,05’ten büyük değerlerin olduğu gözlemlenmektedir. Bu sorular için  $H_0$  RED, çalışan sayısına göre afet yönetimi sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur sonucuna varılmaktadır. “İşletmelerin afet sonrası süreçte, gönüllü vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına yeterince katkı sağladığı düşüncesine katılır mısınız?” sorusu için ise  $H_0$  REDDEDİLEMEZ, çalışan sayısına göre afet yönetimi sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır sonucuna varılmaktadır.

**Tablo-16** Hizmet Yılı-İşletmelerde Afet Soruları İlişkisi

		Karelerin Toplamı	df	Karelerin Ortalaması	F	Sig.
Türkiye'nin bir afet ülkesi olduğu (sık sık afetle karşılaştığı) fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	1,814	4	,454	,553	,697
	Gruplar İçi	74,675	125	,821		
	Toplam	76,490	129			
Türkiye'de afet sözü ifade edildiğinde toplum genellikle depremi algılar düşüncesine katılır mısınız?	Gruplar Arası	5,443	4	1,361	1,780	,140
	Gruplar İçi	69,547	125	,764		
	Toplam	74,990	129			
Türkiye'de diğer afetlerin çok yaygın olduğu düşüncesine katılır mısınız?	Gruplar Arası	2,595	4	,649	,997	,414
	Gruplar İçi	59,238	125	,651		
	Toplam	61,833	129			
Türkiye'deki afet kurumsal yapılaşmasının etkin ve yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?	Gruplar Arası	3,248	4	,812	,753	,558
	Gruplar İçi	98,085	125	1,078		
	Toplam	101,333	129			
Türkiye'de, afet açısından mevcut yasal düzenlemelerin yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?	Gruplar Arası	1,372	4	,343	,264	,900
	Gruplar İçi	118,367	125	1,301		
	Toplam	119,740	129			
Türk afet yönetimi kriz yönetimi (müdahale iyileştirme ve risk yönetimi (zarar	Gruplar Arası	1,047	4	,262	,344	,847

azaltma, hazırlık) evreleri açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'deki afet yönetiminin yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?	Gruplar İçi	69,193	125	,760		
	Toplam	70,240	129			
Türkiye'deki afetle ilgili gönüllü kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları, kriz yönetimi ve risk yönetimi evrelerini yeterince kavramışlardır fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	4,500	4	1,125	1,250	,296
	Gruplar İçi	81,907	125	,900		
	Toplam	86,406	129			
Türkiye'deki afet oluşumları ve sivil toplum kuruluşlarının afet yönetiminde risk ve kriz yönetimi süreçlerini benimsedikleri görüşüne katılır mısınız?	Gruplar Arası	,053	4	,013	,014	1,000
	Gruplar İçi	85,687	125	,942		
	Toplam	85,740	129			
Türkiye'de yaşayan bireylerin 'afet zararı azaltımı' düşüncesini benimsediği görüşüne katılır mısınız?	Gruplar Arası	1,689	4	,422	,532	,713
	Gruplar İçi	72,269	125	,794		
	Toplam	73,958	129			
İşletmelerin, afete hazırlık süreci açısından etkin olduğu fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	2,047	4	,512	,518	,723
	Gruplar İçi	89,953	125	,988		
	Toplam	92,000	129			
İşletmelerin afet ile ilgili programlama, planlama, tatbikat ve eğitim gibi konularda verimli ve etkin olduğu fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	4,833	4	1,208	1,299	,277
	Gruplar İçi	84,657	125	,930		
	Toplam	89,490	129			
İşletmelerin afet ile ilgili planlama programlama eğitim ve tatbikat gibi faaliyetlerinin etkin ve verimli olduğu fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	3,537	4	,884	,839	,504
	Gruplar İçi	95,953	125	1,054		
	Toplam	99,490	129			

İşletmelerin afet konusunda diğer kuruluşlarla yeterince işbirliği fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	,894	4	,223	,209	,933
	Gruplar İçi	97,096	125	1,067		
	Toplam	97,990	129			
17 Ağustosta, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011'de meydana gelen Van'daki Depremlerin, Türkiye'de yaşayanların afet ile ilgili duyarlılığını arttırdığı fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	14,528	4	3,632	3,930	,005
	Gruplar İçi	84,097	125	,924		
	Toplam	98,625	129			
17 Ağustos, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011 Depremlerinin Türk toplumundaki afet duyarlılığını artırdığı düşüncesine katılır mısınız?	Gruplar Arası	1,326	4	,332	,291	,883
	Gruplar İçi	103,632	125	1,139		
	Toplam	104,958	129			
Afet ve acil durumlarında dışarıdan desteğe ihtiyacımız olacaktır düşüncesine	Gruplar Arası	3,586	4	,896	1,318	,269
	Gruplar İçi	61,904	125	,680		
	Toplam	65,490	129			
Herhangi bir afet ve acil durumda işletmeniz bunun üstesinden gelebilecek durumdadır?	Gruplar Arası	5,049	4	1,262	1,192	,320
	Gruplar İçi	96,358	125	1,059		
	Toplam	101,406	129			
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimlere üst yönetim gereken desteği sağlamaktadır?	Gruplar Arası	3,910	4	,977	,861	,490
	Gruplar İçi	103,247	125	1,135		
	Toplam	107,156	129			
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimlere personelin ilgisi oldukça yoğundur	Gruplar Arası	4,605	4	1,151	1,014	,405
	Gruplar İçi	103,353	125	1,136		
	Toplam	107,958	129			
İşletmelerin afet yönetimi politikası olması gerektiğine inanır mısınız?	Gruplar Arası	3,238	4	,810	1,226	,305
	Gruplar İçi	60,095	125	,660		
	Toplam	63,333	129			
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik	Gruplar Arası	2,572	4	,643	,588	,672



(Kurtarma, yangın, tahliye) ekipleri bulunmakta mıdır?	Gruplar İçi	99,584	125	1,094		
	Toplam	102,156	129			
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik alarm sistemleri var mıdır?	Gruplar Arası	4,245	4	1,061	1,312	,271
	Gruplar İçi	73,588	125	,809		
	Toplam	77,833	129			
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimler yapılmakta mıdır?	Gruplar Arası	2,661	4	,665	,505	,732
	Gruplar İçi	119,828	125	1,317		
	Toplam	122,490	129			
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimler yeterli düzeyde yapılmakta mıdır?	Gruplar Arası	3,586	4	,896	1,318	,269
	Gruplar İçi	61,904	125	,680		
	Toplam	65,490	129			

Katılımcı firmaların afet yönetiminde işletmelerin rolünün tespitine ilişkin sorulara vermiş oldukları cevapların firmanın hizmet yılına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmek istenmiştir. Bu incelemenin yapılabilmesi için Anova gerçekleştirilmiştir. Bu testin gerçekleştirilme sebebi hizmet yılı değişkeninin ikiden fazla seçeneğe oluşudur. Test %95 güven düzeyinde gerçekleştirilmiştir ve hipotezleri şu şekildedir:

$H_0$ : Hizmet yılına göre afet yönetimi sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

$H_A$ : Hizmet yılına göre afet yönetimi sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Yapılan test sonucunda Sig değerleri incelenmiş ve "17 Ağustosta, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011'de meydana gelen Van'daki Depremlerin, Türkiye'de yaşayanların afet ile ilgili duyarlılığını arttırdığı fikrine katılır mısınız?" sorusu dışında tüm değerlerin 0,05'ten büyük olduğu gözlemlenmiştir. Bu sorular için  $H_0$  RED, hizmet yılına göre afet yönetimi sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur sonucuna varılmıştır. "17 Ağustosta, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011'de meydana gelen Van'daki Depremlerin, Türkiye'de yaşayanların afet ile ilgili duyarlılığını arttırdığı fikrine katılır mısınız?" sorusu için ise  $H_0$  REDDEDİLEMEZ, hizmet yılına göre afet yönetimi sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır sonucuna varılmıştır.

**Tablo-17** Hizmet Yılı-Kurumsal Sosyal Sorumluluk Soruları İlişkisi

		Karelerin Toplamı	df	Karelerin Ortalaması	F	Sig.
Kurum olarak sosyal sorumluluk faaliyetlerine inanıyor musunuz?	Gruplar Arası	11,012	4	2,753	3,261	,015
	Gruplar İçi	76,821	125	,844		
	Toplam	87,833	129			
Sosyal sorumluluk süreklilik gerektirir fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	1,169	4	,292	,498	,738
	Gruplar İçi	53,456	125	,587		
	Toplam	54,625	129			
Sosyal sorumluluk sürekliliği olan bir hareket, bir eylem olmalıdır.	Gruplar Arası	1,748	4	,437	,876	,482
	Gruplar İçi	45,408	125	,499		
	Toplam	47,156	129			
Sosyal sorumluluk kapsamında faaliyetleriniz var mıdır?	Gruplar Arası	2,839	4	,710	,594	,668
	Gruplar İçi	108,817	125	1,196		
	Toplam	111,656	129			
Sosyal sorumluluk kapsamında faaliyetleriniz yeterli seviyede midir?	Gruplar Arası	1,524	4	,381	,302	,876
	Gruplar İçi	114,966	125	1,263		
	Toplam	116,490	129			
Gönüllü girişimlerin ve Türk sivil toplum kuruluşlarının "afet zararı azaltımı" olgusunu benimsedikleri düşüncesine katılır mısınız?	Gruplar Arası	11,664	4	2,916	2,774	,032
	Gruplar İçi	95,669	125	1,051		
	Toplam	107,333	129			
Afete hazırlık sürecinde olarak Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının yeterli olduğu fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	1,843	4	,461	,566	,688
	Gruplar İçi	74,116	125	,814		
	Toplam	75,958	129			
Afete müdahalede, gönüllü sivil toplum kuruluşlarına ve vatandaş girişimlerine yeterince önem verilmektedir görüşüne katılır mısınız?	Gruplar Arası	2,992	4	,748	,768	,549
	Gruplar İçi	88,633	125	,974		
	Toplam	91,625	129			
İşletmelerin afet sonrası iyileştirme sürecinde, gönüllü vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına yeterince katkı sağladığı düşüncesine katılır mısınız?	Gruplar Arası	2,626	4	,657	,726	,577
	Gruplar İçi	82,332	125	,905		
	Toplam	84,958	129			
İşletmelerin afet öncesi süreçte, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü vatandaşların çalışmalarına yeterince katkı sağladığı fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	2,478	4	,619	,660	,621
	Gruplar İçi	85,356	125	,938		
	Toplam	87,833	129			
Çevreye karşı sorumlu olduğunuz fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	3,654	4	,914	1,512	,205
	Gruplar İçi	54,971	125	,604		
	Toplam	58,625	129			

Doğal çevreye verilen zararlar telafi edilebilir mi?	Gruplar Arası	4,787	4	1,197	,836	,506
	Gruplar İçi	130,202	125	1,431		
	Toplam	134,990	129			
İşletmenizin atık yönetimi politikası bulunmakta mıdır?	Gruplar Arası	1,069	4	,267	,179	,948
	Gruplar İçi	135,556	125	1,490		
	Toplam	136,625	129			
İşletmenizin çevreye zarar verdiği fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	2,944	4	,736	,520	,721
	Gruplar İçi	128,681	125	1,414		
	Toplam	131,625	129			
İşletmeniz çevre ile ilgili uyumlu politikalar üretme konusunda gayretlidir fikrine katılır mısınız?	Gruplar Arası	9,637	4	2,409	2,990	,023
	Gruplar İçi	73,322	125	,806		
	Toplam	82,958	129			

Aynı inceleme kurumsal sosyal sorumluluk cevapları için de yapılmak istenmiştir. Aynı güven düzeyinde aynı test uygulanmıştır ve hipotezler şu şekildedir:

$H_0$ : Hizmet yılına göre kurumsal sosyal sorumluluk sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

$H_A$ : Hizmet yılına göre kurumsal sosyal sorumluluk sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

Yine sig. değerleri incelendiğinde “Kurum olarak sosyal sorumluluk faaliyetlerine inanıyor musunuz?”, “Gönüllü girişimlerin ve Türk sivil toplum kuruluşlarının “afet zararı azaltımı” olgusunu benimsedikleri düşüncesine katılır mısınız?” ve “İşletmeniz çevre ile ilgili uyumlu politikalar üretme konusunda gayretlidir fikrine katılır mısınız?” soruları dışında 0,05’ten büyük değerlerin olduğu gözlemlenmektedir. Bu sorular için  $H_0$  RED, hizmet yılına göre kurumsal sosyal sorumluluk sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur sonucuna varılmaktadır. “Kurum olarak sosyal sorumluluk faaliyetlerine inanıyormuşsunuz?”, “Gönüllü girişimlerin ve Türk sivil toplum kuruluşlarının “afet zararı azaltımı” olgusunu benimsedikleri düşüncesine katılır mısınız?” ve “İşletmeniz çevre ile ilgili uyumlu politikalar üretme konusunda gayretlidir fikrine katılır mısınız?” soruları için ise  $H_0$  Reddedilemez, hizmet yılına göre kurumsal sosyal sorumluluk sorularının cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır sonucuna varılmaktadır.

**Tablo-18 İşletmelerin Sivil Toplum Kuruluşları ile İlişkisi**

		Varyans Eşitliği İçin Levine's Test		t-test for Equality of Means					
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Farklılık	Standart Hata Farklılığı	95% Farklılıkların Güven Aralığı
								Düşük	
Türkiye'nin bir afet ülkesi olduğu (sık sık afetle karşılaştığı) fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	1,272	,262	,294	127	,769	,061	,209	-,353
	Eşit varyans yoksa			,281	41,483	,780	,061	,218	-,379
Türkiye'de afet sözü ifade edildiğinde toplum genellikle depremi algılar düşüncesine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,898	,346	-1,158	127	,250	-,237	,205	-,645
	Eşit varyans yoksa			-1,131	43,043	,264	-,237	,210	-,661
Türkiye'de diğer afetlerin çok yaygın olduğu düşüncesine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,013	,909	,578	127	,564	,108	,187	-,263
	Eşit varyans yoksa			,582	45,639	,563	,108	,186	-,266
Türkiye'deki afet kurumsal yapılaşmasının etkin ve yeterli olduğu düşüncesine katılır	Eşit varyans varsa	3,064	,083	2,991	127	,004	,686	,229	,230
	Eşit varyans yoksa			3,294	55,433	,002	,686	,208	,269
Türkiye'de, afet açısından mevcut yasal düzenlemelerin yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	5,363	,023	2,406	127	,018	,609	,253	,106
	Eşit varyans yoksa			2,518	49,472	,015	,609	,242	,123
Türk afet yönetimi kriz yönetimi (müdahale iyileştirme ve risk yönetimi (zarar azaltma, hazırlık) evreleri açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'deki afet yönetiminin yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	2,716	,103	2,191	127	,031	,427	,195	,040
	Eşit varyans yoksa			2,045	39,736	,047	,427	,209	,005
Türkiye'deki afetle ilgili gönüllü kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları, kriz yönetimi ve risk yönetimi evrelerini yeterince kavramışlardır fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,685	,410	1,511	127	,134	,331	,219	-,104
	Eşit varyans yoksa			1,438	41,045	,158	,331	,230	-,134

Türkiye'deki afet ile ilgili gönüllü oluşumları ve sivil toplum kuruluşlarının afet yönetiminde yönetimi kriz ve risk yönetimi evrelerini benimsedikleri görüşüne katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,003	,955	,724	127	,471	,159	,220	-,278
	Eşit varyans yoksa			,695	41,746	,491	,159	,229	-,304
Türkiye'de yaşayan bireylerin 'afet zararı azaltımı' düşüncesini benimsediği görüşüne katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,219	,641	,665	127	,508	,135	,204	-,269
	Eşit varyans yoksa			,632	40,959	,531	,135	,214	-,298
Türk toplumunun 'afet zararı azaltımı yaklaşımını genellikle benimsediği fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,297	,587	,629	127	,531	,143	,228	-,309
	Eşit varyans yoksa			,590	40,003	,559	,143	,243	-,348
İşletmelerin afet ile ilgili programlama, planlama, tatbikat ve eğitim gibi konularda verimli ve etkin olduğu fikrine	Eşit varyans varsa	1,081	,301	-,052	127	,959	-,012	,225	-,459
	Eşit varyans yoksa			-,048	39,224	,962	-,012	,243	-,504
İşletmelerin afet ile ilgili planlama programlama eğitim ve tatbikat gibi faaliyetlerinin etkin ve verimli olduğu fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,853	,358	-,803	127	,424	-,189	,235	-,656
	Eşit varyans yoksa			-,780	42,612	,440	-,189	,242	-,678
İşletmelerin afet konusunda diğer kuruluşlarla yeterince işbirliği fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	1,756	,188	,382	127	,703	,089	,233	-,374
	Eşit varyans yoksa			,354	39,225	,725	,089	,252	-,420
17 Ağustos, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011'de meydana gelen Van'daki Depremlerin, Türkiye'de yaşayanların afet ile ilgili duyarlılığını arttırdığı fikrine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,617	,434	1,174	127	,244	,276	,235	-,191
	Eşit varyans yoksa			1,069	38,163	,292	,276	,258	-,247
17 Ağustos, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011 Depremlerinin Türk toplumundaki afet duyarlılığını artırdığı düşüncesine katılır mısınız?	Eşit varyans varsa	,005	,943	1,567	127	,121	,377	,241	-,101
	Eşit varyans yoksa			1,451	39,206	,155	,377	,260	-,149

Afet ve acil durumlarında dışarıdan desteğe ihtiyacımız olacaktır düşüncesine	Eşit varyans varsa	,955	,331	-,158	127	,875	-,030	,191	-,409
	Eşit varyans yoksa			-,149	40,409	,882	-,030	,202	-,439
Herhangi bir afet ve acil durumda işletmeniz bunun üstesinden gelebilecek durumdadır?	Eşit varyans varsa	1,241	,268	,528	127	,599	,127	,240	-,350
	Eşit varyans yoksa			,463	36,073	,646	,127	,273	-,427
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimlere üst yönetim gereken desteği sağlamaktadır?	Eşit varyans varsa	2,994	,087	1,605	127	,112	,378	,236	-,090
	Eşit varyans yoksa			1,394	35,513	,172	,378	,271	-,172
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimlere personelin ilgisi oldukça yükündür	Eşit varyans varsa	1,585	,211	-,464	127	,644	-,115	,248	-,607
	Eşit varyans yoksa			-,422	38,066	,676	-,115	,272	-,666
İşletmelerin afet yönetimi politikası olması gerektiğine inanır mısınız?	Eşit varyans varsa	,552	,459	-3,846	127	,000	-,678	,176	-1,029
	Eşit varyans yoksa			-4,260	56,180	,000	-,678	,159	-,997
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik (Kurtarma, yangın, tahliye) ekipleri bulunmakta mıdır?	Eşit varyans varsa	,713	,401	,828	127	,410	,198	,239	-,276
	Eşit varyans yoksa			,761	38,648	,452	,198	,260	-,329
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik alarm sistemleri var mıdır?	Eşit varyans varsa	,601	,440	,672	127	,503	,141	,210	-,276
	Eşit varyans yoksa			,624	39,439	,536	,141	,226	-,316
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimler yapılmakta mıdır?	Eşit varyans varsa	,537	,465	1,026	127	,308	,260	,253	-,243
	Eşit varyans yoksa			,983	41,543	,331	,260	,264	-,274
İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimler yeterli düzeyde yapılmakta mıdır?	Eşit varyans varsa	,955	,331	-,158	127	,875	-,030	,191	-,409
	Eşit varyans yoksa			-,149	40,409	,882	-,030	,202	-,439

Katılımcı firmaların afet konusunda sivil toplum kuruluşları ile ortaklaşa çalışıp çalışmadığı incelenmek istenmiştir. Bu incelemenin hipotezleri şu şekildedir:

$H_0$ : Firmalar afet konusunda sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmamaktadır.

$H_A$ : Firmalar afet konusunda sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmaktadır.

%95 güven düzeyinde yapılan test sonucunda sig 2-tailed değerlerinin çok büyük bir çoğunlukla büyük olduğu görülmüştür. Bu sebeple  $H_0$  RED, firmalar afet konusunda sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmamaktadır sonucuna varılmaktadır.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzün artan rekabet koşulları içerisinde işletmeler, derin bir rekabet içerisinde olup pazarda sürekliliği sağlayabilmek, ürün ve hizmet kalitesini arttırabilme adına yoğun bir uğraş içerisindeyler. Bu uğraşın tüm amacı müşteri memnuniyetini sağlayarak markaya bağlılığı sağlamak ve kalıcı olmaktır. Rekabet piyasası öyle bir noktaya gelmiştir ki tüketici istediği herhangi bir malın ikamesini, eşdeğerini kolaylıkla bulabilmektedir. Bu sebeple işletmeler yalnızca ürün ve hizmet kalitesi ile tüketici arasında bağ kuramamaktadır. Bu bağın oluşabilmesi için işletmeler marka tanınırlığını arttırmak ve özellikle de tüketicilerin sempatisini kazanmak amacı ile farklı yollara başvurmaktadır. Bu yolların en sık tercih edileni ve elbette en başarılı olanı da sosyal sorumluluk projeleridir.

Bireysel olarak bile fark edilebilmektedir ki markalar sık sık sosyal sorumluluk projelerinde yer almaktadırlar. Bu projelerde yer alınmasının başlıca iki sebebi söz konusudur. İlki bahsedildiği üzere tüketici sempatisini ve takdirini kazanmaktır. İkinci sebep ise tabii ki topluma hizmet etmektedir. Bunu yaparken de rakiplerine göre piyasada bilinirliğini artırarak kalitenin yanında sosyal sorumluluk projeleri ile birlikte toplumda kabul görme oranını yüksek seviyelere taşımaktadır.

Üç tarafı denizlerle çevrili, Türkiye'nin kıyı kesimlerinde ise uzun sıra dağlara rastlanmaktadır. Topraklarının %96'sı deprem riski taşımaktadır. Dolayısıyla deprem, sel, heyelan, erozyon gibi doğal afetlere sık sık karşılaşmakta can ve mal kayıpları yaşanmaktadır. Ne acıdır ki ülkemizin doğal afetlere karşı duyarlılığı düşük seviyelerde kalmaktadır. Ülkemizdeki mevcut yapı stokunun yarısından fazlası kaçak imar izni olmayan binalardan oluşmaktadır. Birde Doğal Çevre kirliliği kavramı da son yıllarda hayati önem arz eden felaketlerden birisi olmuştur. Örneğin Marmara denizi 1980'li yıllarda çok temiz bir deniz iken şimdilerde denizde yaşayan deniz canlılarında önemli bir azalma olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Bu kirliliğe başlıca sebepler arasında üretim yapan firmaların atıklarını doğrudan denize boşaltmaları geliyordu. Türkiye genelinde üretim yapan işletmelerin yerleri gelişmekte olan bir ülke olduğumuzdan dolayı ya şehir merkezlerinde kalmış ya da afet gibi tehlikeler düşünülmeden yerleşimlerini yapmışlardır. Toplum bilinci oldukça düşük, sigorta oranı ise oldukça aşağılardadır. Toplumsal duyarlılığın arttırılabilmesi, toplumun bilinçlendirilmesi noktasında işletmelerin önemli derecede köprü görevi görmeleri

mümkündür. Bu çalışmada da işletmelerin sosyal sorumluluk çerçevesinde afetlere karşı toplumsal hareketleri ve duyarlılıkları incelenmiştir.

Yapılan anket çalışması sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda yapılan analizler göstermektedir ki işletmeler afet kavramını yeteri kadar kavrayamamış, çalışmalarını da bu yönde geliştirememişlerdir. Sosyal sorumluluk çalışmalarında sivil toplum kuruluşları yerine ağırlıklı olarak bireysel bir çalışmaya gidildiği de yine bu çalışma doğrultusunda elde edilmiştir.

Bu durum elbette ki üzüntü vericidir. Sorunun çözümü için ise öncelikli olarak devletin ve sivil toplum kuruluşlarının işletmeleri bilinçlendirmeleri ve beraberinde toplumu bilgilendirmeleri, yönlendirmeleri yönünde çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir.

Yine de sonuçlar hayal kırıklığı yaratmamakta olup sadece istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Toplumsal gerçeklere dayanan eğitim ve geliştirme programı ile birlikte bu konuya çok daha bilinçli yaklaşımların gerçekleştirilmesi ve de beraberinde toplum bilincinin artırılması olası gözükmemektedir. Ağaç yaşken eğilir misali daha ilköğretim de afet konuları ders olarak okutulmalıdır.

Toplumumuzda yaygın olan afetlerde Kadercilik anlayışının terkedilebilmesi için temelden konunun öğretilmesi toplumumu oluşturan bireylerin bilgi edinme ve sorumluluk alma anlayışının yaygınlaştırılması gerekmektedir. İnsanlar sadece başlarına olay geldiğinde bu durumun önemini anlamaya başlıyorlar. Ayrıca yasal düzenlemelerin tam anlamıyla hayata geçirilmemiş olması afetlere hazırlıkta önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

Devletin bu konuda işletmelere çeşitli teşviklerle katkı sağlayarak cesaretlendirici olması gerektiği de önemli bir detay olacaktır. İşletmelerin bu alanda yapacağı yatırımların boşa giden yatırımlar olmadığını bilmeleri gerekmektedir. Örneğin 1999 Marmara depreminde İzmit bölgesinde işletmeler afet sonrası tam 34 gün hiçbir şekilde üretim yapamamışlardır. Bu zaman zarfında birçok işletmede maalesef iflas ederek çalışma hayatından çekilmek durumunda kalmış veya büyük ekonomik zorluklar yaşamışlardır. Hiçbir zaman unutulmamalıdır ki tedbir almak daima ucuzdur ama tedbir almamanın sonucunda telafi edilmesi imkansız veya çok pahalıya mal olabilecek sonuçlarla



karşılaşılabileceği bilinmelidir. İşletme sahibi veya yöneticileri afetlere bu perspektiften yaklaşımları durumunda olası afetler sonrasında da kendileri açısından dezavantajlı olabilecek durumu avantaja çevirebilirler. İşletmelerin sırf kendi çalışanlarını afetlere hazırlıklı hale getirmeleri bile hem işletmenin kendisi için hem de toplumu oluşturan faktörler içinde işletmelerinde yer aldığını düşünerek toplumun afetlere hazırlanmasında önemli bir görevi yerine getirmiş olacaktırlar. Trafikte kırmızıda geçmenin cezası bellidir. Ayrıca geçerseniz kaza yapma ihtimaliniz oldukça yüksektir. Ancak afetlere hazırlıkta hazırlanmamanın hukuki açıdan bir yaptırımı yok denecek kadar azdır veya hiç yoktur. Bunun yanında kaza yapınca (Afetler meydana gelince) faturası çok ağır olmaktadır. Ülkemizde maalesef sosyal sorumluluktan önce sosyal zorunluluğun toplumun tüm kesimlerine ve toplumun önemli bir parçası olan işletmelere bahsedilen detaylar çerçevesinde aktararak sorumluluk alma kapasitelerinin artırılması gerekmektedir.

Afetlere hazırlıkta Risk ve Kriz yönetimi olarak iki evrenin olduğu kabul edilmektedir. Risk yönetimi olay olmadan yani afet öncesi yapılması gereken çalışmaları ifade etmektedir. Kriz yönetimi ise olay olduktan sonra yani afet olduktan sonraki çalışmaları ifade etmektedir.

Afetlere hazırlıkta afet öncesi risk yönetiminde yapılacak işler zarar azaltma ve hazırlık gibi çalışmaları içermektedir. İşletmeler bu dönem için tüm çalışanlarını bilgilendirme ve bilinçlendirme ile öncelikle kendi yakın çevrelerini bu konuda yeterli bilgi birikimine kavuşturarak yaşanabilecek olağanüstü durumlarda en az zarar ile bu olayı atlatabilirler. İşletmenin çalışanlarını eğitmek, bilgilendirmek aynı zamanda ailelerini de bilinçlendirmek anlamına gelecektir. Bu sayede toplumun önemli bir kesimi yeterli bilgi birikimine kavuşacaktır. İşletmeler bu bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarını çalışanlarına hissedarlarına, çok önemli bir kesim olan müşterilerine de ulaştırarak toplumun bu konudaki önemli bir eksikliğin giderilmesinde büyük rol sahibi olabileceklerdir. Bu durum aynı zamanda işletmelerin bilinirliklerinin artırılmasında avantajlı hale gelebilmelerine katkı sağlamış olacaktır.

Afet yönetiminde kriz yönetimi yani olay olduktan sonraki çalışmalarda olaya müdahale, iyileştirme ve yeniden yapılandırma gibi çalışmaları kapsamaktadır. Bu noktada işletmeler kendi bünyelerinde küçük çaplı Arama ve Kurtarma ekibi oluşturabilirler veya bu konularda faaliyet gösteren sivil toplum

kuruluşlarında afetler yaşandıktan sonra belirli bir süre çalışmalarını teşvik edebilirler. Kendi bünyelerinde veya bölgesel olarak örnek vermek gerekirse çalışma yaptığımız İkitelli Organize Sanayi Bölgesinde, bölgesel katkılarla bir yardım ekibi oluşturulabilir. Bölgesel bir güç birliği oluşturularak afetler yaşandığında yardım çalışmalarında önemli bir görevi üstlenerek katkı sağlamış olacaklardır. Afetler sonrasında yardım çalışmaları sadece arama ve kurtarma faaliyetleri ile sınırlandırılmayacak kadar büyük çapta olmaktadır. Böyle kriz dönemlerinde sağlık, barınma, yeme içme, giyim, iletişim, ulaşım, psikolojik sorunlar gibi bir dizi sorunlar insanların yüzleşmeleri gereken durumlardır. İşletmelerin bu alanda güçlerini birleştirerek ve inisiyatiflerini kullanarak yapabilecekleri birçok çalışmalar olacaktır.

Ülkemiz açısından gelecekte yaşanılacak afetler geçmişte yaşanılmış afetlerden daha büyük etkilere yol açan can ve mal kayıplarına neden olacaktır. Çünkü nüfus eskiye göre artmıştır. Binalar yeni yapılmış olsa bile afet riski olan bölgelere ağırlıklı olarak yapılmaktadır. Türkiye’de 2001 yılında 4708 sayılı “yapı Denetim Kanunu” çıkartıldı. 2011 yılında Van depremi sonrasında tüm ülkede uygulanması zorunlu hale getirildi. 2001 öncesi yapı denetim kanunu olmadan binalar yapılıyordu. Olaya bu çerçeveden yaklaşıldığında büyük kentlerimizde dayanıksız bina stokları oldukça fazla bulunmaktadır. Bu tür durumlar maalesef afetler meydana geldiğinde can ve mal kayıplarını katlayarak arttırmaktadır. Bilgiler yarı ömürlü olduğuna göre güncellenmesi son derece önemlidir. Bu sebepler gösteriyor ki bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri güncel bilgi ve konuları içerecek şekilde düzenlenmelidir. Bir afet yaşanması olasılığına karşı mahalle bazlı yapılması gerekenler uygulamalı eğitimlerle mutlaka desteklenmelidir. İşletmeler tüm bu saydığımız çalışmalara imkanları oranında destek vermelidirler. İnsanlar bilinçli ise işletmelerde bilinçli olacak işletmeler bilinçsiz ise insanlarda bilinçsiz olacaktır. Kısaca bumerang etkisi yani işletmenin çalışanları bilgisiz ise bunun zararı yine işletmelere dönecektir. Her şey mutlaka karşılığını görerek geri dönüş yapacaktır.

## KAYNAKÇA

### KİTAPLAR

- ACKERMAN Ralf and BAWER Radolph, **Corporate Social Responsiveness: The Modern Dilemma**, Boston Publishing Comp, Virginia, 1976.
- AKGEMCI Tarık, **Stratejik Yönetim**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2008.
- AKTAN Coşkun Can ve BÖRÜ Deniz, **Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk**, İGİAD Yayınları:4, Ed. Coşkun Can Aktan, İstanbul, 2007.
- ALPUGAN Oktay, **İşletme Bilimine Giriş**, Derya Kitap Evi, Trabzon, 1996.
- ARGÜDEN Yılmaz, **Kurumsal Sosyal Sorumluluk. (Ed.: C. C. Aktan), Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk**. İstanbul: İGİAD Yayınları, 2007.
- AY Ülkü, **İşletmelerde Etik ve Sosyal Sorumluluk**, Nobel Yayınları, İstanbul, 2003.
- AYDEDE Ceyda. **Yükselen Trend: Kurumsal Sosyal Sorumluluk**, İstanbul: MediaCat Kitapları, 2007.
- BAYRAK Sabahat. **Ahlak ve Sosyal Sorumluluk**, İstanbul: Beta Yayınları, 2001
- BOONE Lois and DAVID Kurtz, **Management**, New York: McGraw-Hill, 1992.
- BP Statistical, **Review of World Energy**, June 2002
- DEMİRKAN Renan, **Üç Şekerli Demli Çay**; çev. M. Kemal Okan, Real Yayınları, İstanbul, 1991.
- DAVİSF Keith, **Five Propositions for Social Responsibility**, Managing Corporate Social Responsibility, (Ed. Archie B. Carroll), Boston: Little, Brown and Company, 1997.
- DOĞAN Mehmet, **Büyük Türkçe Sözlük**, Bahar Yayıncılık, 1.Baskı, 1994.
- GÜVEL Alper, **Doğal Afetlerin Politik Ekonomisi: Doğal Riskler ve Afet Planlaması**, İstanbul, İMKB Yayını, 2001.
- KAĞNICIOĞLU C.Hakan, **Tedarik Zinciri Yönetiminde Tedarikçi Seçimi**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2007.

- KARANCI A. Nedim, **Farklılıkla Yaşamak Aile ve Toplumun Farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği**. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1997.
- KELEŞ Ruşen ve ERTAN Birol, **Çevre Hukukuna Giriş**, İmge Jitap Evi, Ankara, 2002.
- MUCUK İsmet, **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2001.
- MULLENBACH Astrid, **La Responsabilité Sociétale des Enterprises**, Les Cahiers du CERGOR, No: 02/01, Université Paris, Sorbonne, 2002.
- ÖCAL Tolga, **İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu: Ahlaki Bir Değerlendirme**, Beta Yayınları, 1. Baskı, No: 1776, İstanbul, 2007.
- ÖZTÜRK Mehmet, **Fonksiyonlar Açısından İşletme Yönetimi**, İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2003.
- ÖZÜPEK Mehmet Naim, **Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk** (1.Baskı). Konya: Tablet Kitabevi, 2005.
- PHİLİP Kotler and NANCY Lee, **Corporate Social Responsibility**, Wiley Inc. Canada, 2005.
- SABUNCUOĞLU Zeyyat, **Personel Yönetimi Politika ve Yönetmelikler**, 8.Baskı, Bursa, 1997.
- SEVİLENGÜL Ozan. **Genel Muhasebe**, Gazi Kitabevi, 12. Baskı, Ankara, 2005.
- SOHN Louis, **The Stockholm Declaration on the Human Environment**, Harvard International Law Journal, 1973.
- ŞİMŞEK Şerif **İşletme Bilimlerine Giriş**, Günay Ofset, Konya, 2003.
- T.C Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, **Afet ve Acil Durum Eğitim Merkezi Müdürlüğü**, Temel Kurtarma Bilgisi Kitabı.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, **Afet Yönetiminde Etkinlik**, 2014.
- TEK Ömer Bayram ve ÖZGÜL Emrah, **Modern Pazarlama İlkeleri**, İzmir: Birleşik Matbaacılık, 2005.
- TORLAK Ömer, **Pazarlama Ahlakı: Sosyal Sorumluluk Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışlarının Analizi**, Beta Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul, 2003.
- ZENGİN Engin ve ÖZTAŞ Cem, **Kamu Yönetiminde Çağdaş Gelişmeler ve Türkiye**, Alato Academic Studies, 2008, Volume 3, Number, 1.

## MAKALELER

ÇAĞLAR İrfan, *İşletmelerde Çevre Yönetimi ve Çevre Yönetimini Yaygınlaştıran Dinamiklerin Belirlenmesi*, Standard Dergisi, Yıl 35, Sayı 412, 1996, 389-420,

EREN Vedat. *Kamu Yönetiminde Bir Rekabet Aracı Olarak "Hizmet Karşılaştırması" Yoluyla Yenilik ve Başarı Geliştirme*, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 35, Sayı 2, 2002. 89-112,

ERSOY Şükrü, *2013 Afet Raporu "Dünya ve Türkiye"*, Yıldız Teknik Üniversitesi Doğa Bilimleri Araştırma Merkezi, 2014, 1-24.

GÖKTÜRK İbrahim ve YILMAZ Mehmet, *Ülkemizde Afet Politikaları ve Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme*, Seminer Notu, 2010. 1-27.

GÜLKAN Pelin, BALAMİR Murat ve YAKUT Ahmet, *Afet Yönetiminin Stratejik İlkeleri: Türkiyeve Dünyadaki Politikalara Genel Bakış*, Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eylül, Ankara, 2003, 12-45.

KOYUNCU Erdal, *Kamuda Performans Yönetimi ve Avrupa Birliğinin Performans Yönetim Modeli*, Türk İdare Dergisi, Sayı 465, Aralık 2009, Ankara, 1.23.

ÖZGENER Şevki, *Organizasyonlarda İş Ahlakının Kurumsallaşması*, M.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2000, Cilt:XVI, Sayı:1, 198-224.

URAL Engin, *Çevre Hukukunun Gelişmesi*, Ankara Barosu Dergisi, Ankara, 1980, 1-127.

## İNTERNET KAYNAKLARI

<http://ismaildalay.blogspot.com.tr/2015/02/yonetim-organizasyon-bolum-1.html>

(Erişim tarihi:14.05.2016)



## EKLER

EK-A

### İŞLETMELERİN SOSYAL SORUMLULUK ÇERÇEVESİNDE TOPLUMUN AFETLERE HAZIRLANMASINDA FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN OLUŞTURULMASINDAKİ ROLÜ VE ÖNEMİ

Bu anket, **İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Çerçevesinde Toplumun Afetlere Hazırlanmasında Farkındalık Düzeylerinin Oluşturulmasındaki Rolü Ve Önemine İlişkin Bir Araştırma**'nın İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim dalında yapılmakta olan yüksek lisans tezi için hazırlanmıştır. Bu nedenle değerli katkılarınız, bu bilimsel çalışma için son derece önemlidir. Bu çalışmada isim istenmeyecektir. Bu çalışmanın sonuçları talep eden katılımcılara gönderilecektir. Katkılarınız için çok teşekkür ederim.

İbrahim BERBER  
Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü  
İşletme Yüksek Lisans Öğrencisi

#### Afet Çalışmalarında İşletmelere Yönelik Sosyal Sorumluluk Anketi

##### I. ANKETİ CEVAPLAYANLA İLGİLİ SORULAR

Firmanızın Bulunduğu Sektör:

Firmanızın Faaliyete Başlama Yılı:

Firmanızın Hukuki Açıdan Statüsü(A.Ş. Ltd. Şti gibi):

Firmanızdaki tüm Çalışan Sayısı:

Firmanızın Kalite Güvence Belgesi Var İse Adı:

Firmadaki Göreviniz:

E-Mailiniz:

Araştırma Sonuçlarını istiyor musunuz?  Evet  Hayır

○

## II.AFET YÖNETİMİNDE İŞLETMELERİN ROLÜNÜN TESPİTİNE İLİŞKİN SORULAR

	Kesinlikle Katılmam	Katılmam	Kısmen Katılım	Katılım	Kesinlikle Katılım
1.Türkiye'nin afet ülkesi olduğu ve sık aralıklarla afetle karşılaştığı düşüncesine katılır mısınız?					
2.Türkiye'de afet sözü ifade edildiğinde toplum genellikle depremi algılar düşüncesine katılır mısınız?					
3.Türkiye'de diğer afetlerin çok yaygın olduğu düşüncesine katılır mısınız?					
4.Türkiye'deki afet kurumsal yapılaşmasının etkin ve yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?					
5.Türkiye'de, afet açısından mevcut yasal düzenlemelerin yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?					
6.Türk afet yönetimi kriz yönetimi (müdahale iyileştirme ve risk yönetimi (zarar azaltma, hazırlık) evreleri açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'deki afet yönetiminin yeterli olduğu düşüncesine katılır mısınız?					
7.İşletmelerin afet yönetiminin iki evresinin farkında olduğu düşüncesine katılırmısınız?					
8.Türkiye'deki afetle ilgili gönüllü kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşların etkin olarak katılımına imkan verildiği fikrine katılır mısınız?					
9.Türkiye'de yaşayan bireylerin 'afet zararı azaltımı' düşüncesini benimsediği görüşüne katılır mısınız?					
10.İşletmelerin, afete hazırlık süreci açısından etkin olduğu fikrine katılır mısınız?					
11.İşletmelerin afet ile ilgili programlama, planlama, tatbikat ve eğitim gibi konularda verimli ve etkin olduğu fikrine katılır mısınız?					
12.İşletmelerin afet ile ilgili kuruluşlarla yeteri kadar iş birliği yaptığı düşüncesine katılır mısınız?					
13.17 Ağustosta, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011'de meydana gelen Van'daki Depremlerin, Türk kamu yönetiminde görevli bireylerin afet yönetimi ile ilgili anlayışını pozitif olarak etkilediği fikrine katılır mısınız?					



14. 17 Ağustosta, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011'de meydana gelen Van'daki Depremlerin, Türkiye'de yaşayanların afet ile ilgili duyarlılığını arttırdığı fikrine katılır mısınız?					
15. 17 Ağustos, 12 Kasım 1999 ve 23 Ekim 2011 Depremlerinin Türk toplumundaki afet duyarlılığını arttırdığı düşüncesine katılır mısınız?					
16. Afet ve acil durumlarda dışarıdan desteğe ihtiyacımız olacaktır düşüncesine					
17. Herhangi bir afet ve acil durumda işletmeniz bunun üstesinden gelebilecek durumdadır?					
18. İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimlere üst yönetim gereken desteği sağlamaktadır?					
19. İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimlere personelin ilgisi oldukça yoğundur?					
20. İşletmelerin afet yönetimi politikası olması gerektiğine inanırmısınız?					
21. İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik (Kurtarma, yangın, tahliye) ekipleri bulunmaktadırmıdır?					
22. İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik alarm sistemleri var mıdır?					
23. İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimler yapılmaktadırmıdır?					
24. İşletmenizde afet ve acil durumlara yönelik eğitimler yeterli düzeyde yapılmaktadırmıdır?					

25. Lütfen, Türk Afet Yönetim Sisteminin mevcut veriminin artması için önerilerinizi sıralayınız?

**II. KURMSAL SOSYAL SORUMLULUK İLE İLGİLİ SORULAR**

	Kesinlikle Katılmam	Katılmam	Kısmen Katılırim	Katılırim	Kesinlikle Katılırim
1. Kurum olarak sosyal sorumluluk faaliyetlerine inanıyormusunuz?					
2. Sosyal sorumluluk süreklilik gerektirir fikrine katılırmısınız?					
3. Sosyal sorumluluk sürekliliği olan bir hareket, bir eylem olmalıdır.					
4. Sosyal sorumluluk kapsamında faaliyetleriniz var mıdır?					
5. Sosyal sorumluluk kapsamında faaliyetleriniz yeterli seviyede midir?					
6. Gönüllü girişimlerin ve Türk sivil toplum kuruluşlarının "afet zararı azaltımı" olgusunu benimsedikleri düşüncesine katılırmısınız?					
7. Türkiye'deki gönüllü kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının Afete hazırlık süreci çalışmalarının yeterli olduğu düşüncesine katılırmısınız?					
8. Afete müdahalede, gönüllü sivil toplum kuruluşlarına ve vatandaş girişimlerine yeterince önem verilmektedir görüşüne katılırmısınız?					
9. İşletmelerin afet sonrası iyileştirme sürecinde, gönüllü vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına yeterince katkı sağladığı düşüncesine katılırmısınız?					
10. İşletmelerin afet öncesi süreçte, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü vatandaşların çalışmalarına yeterince katkı sağladığı fikrine katılırmısınız?					
11. Çevreye karşı sorumlu olduğunuz fikrine katılırmısınız?					
12. Doğal çevreye verilen zararlar telafi edilebilir mi?					
13. İşletmenizin atık yönetimi politikası bulunmakta mıdır?					
14. İşletmenizin çevreye zarar verdiği fikrine katılırmısınız?					
15. İşletmeniz çevre ile ilgili uyumlu politikalar üretme konusunda gayretlidir fikrine katılırmısınız?					

**16. Sosyal sorumluluk uygulamalarını nasıl yerine getiriyorsunuz?**

1. Bizzat işletmenin kendisi,
2. Sivil toplum kuruluşları ile ortaklaşa,
3. Sivil toplum kuruluşlarına yaptırır,

**17. Aşağıdakilerden hangi Sosyal sorumluluk faaliyetlerini yapıyorsunuz?**

1. Secondment'lik (geçici görevlendirme),
2. Ayni yardım,
3. Maddi yardım,
4. Sponsorluk,
5. Yardım kampanyaları düzenlemek,
6. Uzmanlık desteği,
7. Ürün bağışı,
8. Kar payı ve diğer kurumsal birikim aktarımları,
9. Bina ve ekipman yardımı.